

ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ: ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Οδηγός για τον καθηγητή

Υπεύθυνος του φορέα:

Σταμάτης Αλαχιώτης, Καθηγητής Γενετικής του Πανεπιστημίου Πατρών,
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Συντονισμός:

Χριστίνα Αργυροπούλου, Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Στη συγγραφή των οδηγιών για το βιβλίο του καθηγητή συνεργάστηκαν οι:

Αργυροπούλου Χριστίνα, Φιλολόγος, Σύμβουλος του Π.Ι.

Καγγά Ευαγγελία, Γαλλικής Γλώσσας, Σύμβουλος του Π.Ι.

Μαγουλά Θεοχαρούλα, Οικονομολόγος, Σύμβουλος του Π.Ι.

Μάραντος Παύλος, Νομικός, Σύμβουλος του Π.Ι.

Πετρόπουλος Νικόλαος, Κοινωνιολόγος, Σύμβουλος του Π.Ι.

Σιγάλας Γεώργιος, Καλών Τεχνών, Σύμβουλος του Π.Ι.

Τανός Χρίστος, Ψυχολόγος, Σύμβουλος του Π.Ι.

Κυρκίνη Αναστασία, Φιλολόγος, Μόνιμη Πάρεδρος του Π.Ι.

Μαρίνου-Βελεντζά Αγγελική, Οικιακής Οικονομίας, Μόνιμη Πάρεδρος του Π.Ι.

Περάκη Βασιλική, Βιολόγος, Μόνιμη Πάρεδρος του Π.Ι.

Σπυροπούλου Δήμητρα, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Μόνιμη Πάρεδρος του Π.Ι.

Γαλανοπούλου Αγλαΐα, Γαλλικής Γλώσσας, Πάρεδρος με θητεία του Π.Ι.

Δάλκος Γιώργος, Φιλολόγος, Πάρεδρος με θητεία του Π.Ι.

Καφετζόπουλος Κωνσταντίνος, Χημικός, Πάρεδρος με θητεία του Π.Ι.

Κούτσικος Ηλίας, Οικολογίας και Περιβάλλοντος, Πάρεδρος με θητεία του Π.Ι.

Χρυσοχόος Ιωσήφ, Αγγλικής Γλώσσας, Πάρεδρος με θητεία του Π.Ι.

Γιαννακόπουλος Δημήτρης, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Δημητράσκου Αντωνία, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Καβουκόπουλος Φώτης, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Καραγεωργίου Τασούλα, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Κατσιμπάρδης Μιχάλης, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Κίσκιρα Μάρθα, Φιλολόγος, αποσπασμένη στο Π.Ι.

Μαστραπάς Αντώνης, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Σακκά Κική, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Σέρρης Μανόλης, Φιλολόγος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Τσουνάκος Θόδωρος, Φυσιογνώστης-Γεωγράφος, αποσπασμένος στο Π.Ι.

Χατζηθεοχάρους Γιώτα, Φιλολόγος, αποσπασμένη στο Π.Ι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.1. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ,

Χρ. Αργυροπούλου

1.2. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

2.1. ΜΕΘΟΔΟΣ ΣΧΕΔΙΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Ή PROJECT,

Γ. Δάλκος

2.2. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΣΗΜΕΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΟ ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

1.1. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Χρ. Αργυροπούλου, Σύμβουλος Π.Ι.

Με την εισαγωγή του πιλοτικού προγράμματος *Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων στο Γυμνάσιο* επιδιώκεται να ανακουφιστούν οι μαθητές από την ύλη και να μάθουν με έναν άλλο τρόπο, ο οποίος απαιτεί την ενεργητική μάθηση και συμβάλλει στη σύνδεση του **σχολείου με την κοινωνία**. Με τη ζώνη καινοτόμων δράσεων το σχολείο αποβλέπει να δώσει μια άλλη ποιότητα εκπαίδευσης, όπου όλοι είναι συνεργάτες και συνεργευνητές, συζητούν ενδιαφέροντα θέματα για τη ζωή και αξιοποιούν τα βιώματά τους και τις μεταγνωστικές τους δεξιότητες. Οι διαθεματικές εργασίες προσφέρουν ένα πεδίο συνολικής θέασης της εκπαίδευσης, καθώς τα γνωστικά αντικείμενα συνδέονται μεταξύ τους κάθετα και οριζόντια, ανεξάρτητα από κλάδους επιστημών. Έτσι, οι μαθητές μαθαίνουν συμμετέχοντας και αξιοποιώντας τις γνώσεις τους από όλα τα μαθήματα. Οι εργασίες καλό είναι να εναλλάσσονται, δηλαδή να είναι και ομαδικές και ατομικές, ώστε να προάγεται η **συνεργατικότητα και η ατομικότητα**. Πέρα από αυτό το στόχο, με αυτό το καινοτόμο πρόγραμμα επιδιώκεται και η καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης, καθώς οι μαθητές μαθαίνουν να διαχειρίζονται την πληροφορία, να αυτενεργούν, να κάνουν μικρές ερευνητικές εργασίες και **να μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν**, στοιχείο που θα τους βοηθήσει στη δια βίου μάθηση και στην ομαλή προσαρμογή στην εποχή τους με τη διαρκώς εξελισσόμενη τεχνολογία. Στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης επιδιώκεται να ενθαρρυνθούν για συμμετοχή και αξιοποίηση των βιωμάτων τους οι «ξένοι» μαθητές (ομογενείς, μετανάστες και πρόσφυγες) και **οι μαθητές με ειδικές ανάγκες**.

Επίσης, πέρα από το σχεδιασμό και την πιλοτική εφαρμογή, ετοιμάστηκε και ειδικό υλικό που δίνει εναύσματα για δραστηριότητες. Ένα από αυτά τα υλικά είναι το **Πολυθεματικό Βιβλίο (στο εξής Π.Β.) του γυμνασίου και ο Οδηγός**, από τα οποία μπορούν να αντληθούν πολλές ιδέες για εργασίες ή **για σχέδια εργασίας (project)**. Το Π.Β. με την ποικιλία των κειμένων και την «ομιλούσα» εικονογράφηση μπορεί να αξιοποιηθεί σε όλα τα μαθήματα στο πλαίσιο των εργασιών, της σύγχρονης συμπληρωματικής πληροφόρησης και στο πλαίσιο του θεσμοθετημένου για την εκπαίδευση παράλληλου κειμένου. Άλλωστε το Π.Β. προσφέρει πολυπρισματική πληροφόρηση σε σύγχρονα ζητήματα, ώστε να διαμορφώσουν και οι μαθητές ολόπλευρη εικόνα της πραγματικότητας και να προβληματιστούν σε θέματα τοπικά και παγκόσμια. Μπορούν με αφορμή το Π.Β., την εμπλοκή περισσότερων μαθημάτων και με ερεθίσματα από την καθημερινή ζωή να αναπτυχθούν θέματα με τη μέθοδο σχεδίων εργασίας, τόσο στο πλαίσιο των καινοτόμων δράσεων, όσο και στο διδακτικό χρόνο των επαναλήψεων και των διαθεματικών δραστηριοτήτων που προβλέπεται από το ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ. Το εύρος των θεμάτων σε κάθε διαθεματική δραστηριότητα με τη μέθοδο σχεδίων εργασίας είναι μεγάλο.

Τα σχέδια εργασίας είναι ανοικτή διαδικασία μάθησης και δράσης καθώς όλοι μπορούν να επινοήσουν τρόπους υλοποίησης, να αφήσουν τη δημιουργική φαντασία τους ελεύθερη και να φτιάξουν- ανάλογα με το χρόνο τους- μικρές εργασίες σε δύο (2) ως τέσσερα (4) δίωρα ή και μεγαλύτερες που μπορούν να καλύπτουν εξάμηνα, όχι όμως όλο το χρόνο, γιατί κουράζονται οι μαθητές και συχνά χάνεται το αρχικό ενδιαφέρον. **Τα στάδια εργασίας ξεκινούν από την πρωτοβουλία, τη συζήτηση, το σχεδιασμό ή επανασχεδιασμό, τα διαλείμματα ανατροφοδότησης, την υλοποίηση και την περάτωση του έργου**. Καλό είναι ό,τι υλικό δημιουργηθεί να εκτεθεί στο σχολείο ή στην τοπική κοινωνία στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Κάθε μαθητής κατέχει κεντρικό ρόλο σε όλη τη διαδικασία, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός, συμβουλευτικός, ενώ οι μαθητές θα χαρούν από την ενεργητική μάθηση. Μαθαίνουν να επικοινωνούν (να ακούνε, να μιλούν, να διαβάζουν, να γράφουν), να χρησιμοποιούν την τεχνολογία, να συνεργάζονται, να αφυπνίζουν τη δημιουργική και κριτική τους σκέψη, να συγκροτούνται και να βελτιώνονται. Έτσι, ανανεώνεται το περιεχόμενο της σχολικής γνώσης, αναβαθμίζεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού, το σχολείο ανοίγεται στην τοπική κοινωνία και αναβαθμίζεται η ποιότητα στην εκπαίδευση. Αυτή είναι και η φιλοσοφία της Ευέλικτης Ζώνης (Ε.Ζ.), η αναβάθμιση του σχολείου στη συνείδηση μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων, η έξοδος της σχολικής πράξης από τα στεγανά και η αναζήτησή της έξω από το σχολείο με την ενεργητική συμμετοχή του μαθητή, που ως μικρός και ίσως «εν δυνάμει» ερευνητής μαθαίνει τη διαδικασία της μάθησης και την προσαρμογή στη ζωή δια βίου.

Συνεπώς, η **Ε.Ζ. ουσιαστικοποιεί το ρόλο του εκπαιδευτικού και του μαθητή**, που γίνεται πρωταγωνιστής στην απόκτηση της γνώσης και επαναπροσδιορίζει δημιουργικά το ρόλο του σχολείου. Η Ε.Ζ. καινοτόμων δράσεων μέσα στο υποχρεωτικό ωράριο συγκροτεί δυναμική «**μεταρρύθμιση**» στην εκπαίδευση και την εκπαιδευτική πολιτική, οδηγεί στη μάθηση με εναλλαγές μεθόδων και τεχνικών και έχει ευελιξία προσαρμογής, αναπροσαρμογής και ανατροφοδότησης. Η εισαγωγή καινοτόμων δράσεων, όπως της Ε. Ζ., αποκαλύπτει ότι το εκπαιδευτικό σύστημα είναι ένας ζωντανός οργανισμός που προβληματίζεται, αλλά και προβληματίζεται, ενώ παράλληλα εισάγει αλλαγές με **στόχο την ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης**.

Πρέπει να επισημανθεί ότι το πιλοτικό πρόγραμμα *Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων στο Γυμνάσιο* υποστηρίζεται με πλούσιο υλικό, όπως αυτό που έχει γίνει στο πλαίσιο των ΣΕΠΠΕ και το βιβλίο-φάκελος, γνωστό ως **Πολυθεματικό Βιβλίο**. Πρόκειται για ένα βιβλίο αναφοράς, που πραγματεύεται θέματα ποικίλου περιεχομένου, με σκοπό να συνδεθεί το σχολείο με τη ζωή και με τα ενδιαφέροντα του μαθητή. Τα θέματα του πολυθεματικού βιβλίου έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς επιστήμονες και από εξέχουσες προσωπικότητες της ελληνικής κοινωνίας. Δηλαδή, σκοπός του βιβλίου αυτού (**Π.Β.**) είναι αφενός να πληροφορήσει τους μαθητές για θέματα σύγχρονα της καθημερινής ζωής, της επιστήμης και της υγείας και αφετέρου να προβληματίσει, να δημιουργήσει ερωτήματα, καθώς ο προβληματισμός που θα προκύψει μπορεί να παρακινήσει τους μαθητές σε δράση, σε αλλαγή στάσης και σε συνειδητή

προετοιμασία να γίνουν υπεύθυνοι πολίτες.

Το **Πολυθεματικό Βιβλίο** για το μαθητή έχει δομηθεί σε ευρύτερες θεματικές ενότητες με ποικιλία κειμένων, όπως είναι κείμενα για την παγκοσμιοποίηση, τη γλώσσα, την τέχνη, τον πολιτισμό, τους σεισμούς και τα γονίδια, την κατανάλωση, το περιβάλλον, τη διαφήμιση, το ευρώ, τη διατροφή, τα δικαιώματα του ανθρώπου κ.ά. Με αφορμή τα κείμενα γίνεται συζήτηση, η οποία καταλήγει σε διάφορες δραστηριότητες και σχέδια εργασίας. Τα κείμενα - αφού μελετηθούν - γίνονται αφορμή για συζήτηση, η οποία καταλήγει σε θέματα για επεξεργασία. Για παράδειγμα σε ένα δίωρο μπορούν να ακουστούν εργασίες των μαθητών για τη θάλασσα στη ζωγραφική, για τη σχέση μουσικής και λογοτεχνίας, για το νόημα της ελευθερίας μέσα από τα κείμενα, για τη λογοτεχνική ανάγνωση, για συλλογή γνωμικών από την αρχαιότητα ως σήμερα, για τα γλυπτά του Παρθενώνα, για τα ταφικά έθιμα, για τα λαϊκά δρώμενα κ.ά. Έτσι, οι μαθητές τόσο στο πλαίσιο της κατανόησης και συζήτησης του κειμένου, όσο και στο πλαίσιο της των εργασιών μαθαίνουν να συνδιαλέγονται, να επικοινωνούν, να κατανοούν, να κρίνουν και να συγκρίνουν και να πληροφορούνται συμμετέχοντας, άρα μαθαίνουν να γίνονται δημιουργικοί. Κατά την επεξεργασία των κειμένων αξιοποιείται δημιουργικά το εποπτικό υλικό του βιβλίου, που συνομιλεί με τα κείμενα. Οι μαθητές προτείνουν δραστηριότητες και διαθεματικές εργασίες, μαθαίνουν να εργάζονται και να συνεργάζονται, ευαισθητοποιούνται, ενημερώνονται και παράγουν προφορικό και γραπτό λόγο, δηλαδή από **αναγνώστες-δέκτες** γίνονται **δημιουργοί-πομποί** των δικών τους προβληματισμών. Μέσα από αυτή την ομαδική και συνεργευστική διαδικασία μπορούν να αφυπνιστούν δεξιότητες και ικανότητες που θα οδηγήσουν ασφαλέστερα το νέο στη μελλοντική επιλογή του επαγγέλματος ή στη δημιουργία του νεαρού λογοτέχνη, του μελλοντικού επιστήμονα και γενικά του πολίτη που μπορεί **να μαθαίνει δια βίου και να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα της ζωής**.

Επίσης, το βιβλίο του μαθητή συνοδεύεται από τον οδηγό που περιέχει πληροφορίες και ενδεικτικά διαθεματικά παραδείγματα σχεδίων εργασίας και άλλες δραστηριότητες με αφορμή το Π.Β. Με τις διαθεματικές προτάσεις επιδιώκεται να συνδεθούν οι κατακερματισμένες ειδικές γνώσεις- συχνά διάσπαρτες- σε μια συνολική ανάγνωση, ώστε να γίνει κατανοητό ότι οι ειδικές επιστήμες ουσιαστικά συνδέονται μεταξύ τους και έχουν ανάγκη από τις άλλες επιστήμες για να υπηρετήσουν καλύτερα τη ζωή και τον άνθρωπο. Στόχος του σχολείου με τις καινοτόμες δράσεις είναι να βοηθήσει το νέο άνθρωπο με απώτερο σκοπό το «ευ ζην». Ενδεικτικά, μια τέτοια ολιστική ανάγνωση μπορεί να προκύψει με ένα σχέδιο εργασίας, που αξιοποιεί τις γνώσεις των μαθητών από τα Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, *Ομηρικά Έπη Ι, Ομήρου Οδύσσεια*, της Α΄ γυμνασίου, με θέμα: **«Ομηρικός κόσμος. Η φιλοξενία του Οδυσσέα στη χώρα των Φαιάκων»**.

Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες εργάζονται στα θέματα:

α. Καταγραφή των πληροφοριών του κειμένου και σχολιασμός των υλικών και πνευματικών αγαθών.

β. Δείπνα, τραγούδια του Δημόδοκου και συζήτηση στην τάξη.

γ. Στάση του Οδυσσέα ως την αναγνώρισή του.

ε. Η Αρήτη, η Ναυσικά, το ήθος τους με κειμενικά στοιχεία και συζήτηση για τη θέση της γυναίκας στην ομηρική, την κλασική και τη σύγχρονη κοινωνία. Εύρεση εικονιστικών απεικονίσεων.

στ. Η παρουσία του απλού κόσμου εντός και εκτός των ανακτόρων και η συμμετοχή του στα κοινά. Σχολιασμός και σύγκριση με τη ζωή στις Μυκήνες, τη Σπάρτη και την Τροία με πληροφορίες που αντλούνται από τα έπη, την Ιστορία και άλλες σχετικές πηγές.

Παρουσίαση στην τάξη από εκπροσώπους των ομάδων, συγκρότηση του τελικού κειμένου από τους μαθητές και έκθεση στο σχολείο ή το δήμο.

Είναι φανερό ότι από τέτοιες δραστηριότητες ωφελείται ο μαθητής, καθώς αξιοποιεί τις γνώσεις του από όλα τα μαθήματα του σχολείου, αλλά και από τα εξωσχολικά του αναγνώσματα. Οι προτάσεις για δραστηριότητες δεν είναι υποχρεωτικές, αλλά μπορούν να δώσουν αφορμή σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να προτείνουν τις δικές τους. Οι εργασίες σε μορφή σχεδίων εργασίας γίνονται σε εκούσια βάση και μπορούν να δώσουν στους μαθητές τα κίνητρα για να μάθουν **πώς να μαθαίνουν μόνοι τους**, να μάθουν δηλαδή τους μηχανισμούς της μάθησης και της μικροέρευνας.

Επισημαίνεται ότι το Πολυθεματικό βιβλίο αν και σχεδιάστηκε για την τρίτη τάξη του γυμνασίου, όμως αρκετά θέματά του μπορούν να συζητηθούν και στις άλλες τάξεις στο πλαίσιο της ζώνης των καινοτόμων δράσεων με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Είναι ολοφάνερο ότι, αν η ζώνη των καινοτόμων δράσεων γίνει χώρος και χρόνος δημιουργικός, τότε θα αγαπηθεί από τους μαθητές/ τριες για το καλό το δικό τους και της σχολικής ζωής συνολικά και, ακόμα, αυτό θα επιβεβαιώσει ότι το καινοτόμο πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης απαντάει στις ανάγκες των μαθητών και της καθημερινής τους ζωής. Αξίζει να προστεθεί ότι το πολυθεματικό βιβλίο μπορεί άνετα να χρησιμοποιηθεί από κάθε ενδιαφερόμενο και, φυσικά, από τους γονείς και κηδεμόνες, οι οποίοι καλό είναι να ενημερωθούν από το σύλλογο των διδασκόντων για το ρόλο των καινοτόμων δράσεων για να ευαισθητοποιηθούν και να μελετήσουν το σχετικό υλικό.

Συνεπώς, τα κείμενα που υπάρχουν στο πολυθεματικό βιβλίο είναι κείμενα για προβληματισμό και συζήτηση. Το Π.Β. δεν είναι ένα ακόμα βιβλίο που έχει συγκεκριμένη ύλη για εξέταση, αλλά είναι βιβλίο αναφοράς και η μέθοδος προσέγγισης του ξεφεύγει από τη συνήθη, καθώς αποβλέπει στην εμπλοκή του μαθητή με σκοπό, αφού κατανοήσει τα θέματα που τίγονται, να κάμει το δικό του κείμενο, να διατυπώσει προφορικά ή γραπτά τη άποψή του και το δικό του προβληματισμό. Συγχρόνως ασκούνται οι μαθητές να κάνουν διάφορες εργασίες και σχέδια εργασίας-μικροέρευνες στο πλαίσιο του υπάρχοντος χρόνου. Έτσι, μαθαίνουν να εργάζονται δημιουργικά.

Όσον αφορά τη διαδικασία οργάνωσης του σχεδίου εργασίας, επισημαίνεται ότι η επιλογή των θεμάτων που θα συζητηθούν στην τάξη καλό είναι να γίνεται μετά από συζήτηση με τους μαθητές, ώστε να επιλέξουν οι ίδιοι τα θέματα από το Π.Β. που επιθυμούν να σχολιάσουν. Γιατί, είναι ενδεχόμενο η έλξη, που κάποια θέματα μπορεί να

ασκήσουν στους μαθητές, να αποτελέσει καλή προϋπόθεση για περαιτέρω μελέτη, για προβληματισμό και προεκτάσεις στη ζωή. Ειδικότερα, τα κείμενα μπορούν να αξιοποιηθούν από τους μαθητές με ποικίλους τρόπους, όπως:

-Ελεύθερη και εκούσια ανάγνωση στον ελεύθερο χρόνο τους.

-Προγραμματισμένη μελέτη από όλη την τάξη ή ομάδες μαθητών με σκοπό τη φιλολογική επεξεργασία τους (γλώσσα, περιεχόμενο, κειμενικό είδος και σύγκριση με άλλα κείμενα).

-Δημιουργία σχεδίου εργασίας σε σχετικό με το κείμενο θέμα και σύνδεση του θέματος με άλλα μαθήματα και γνώσεις ή πληροφορίες που αντλούνται από την καθημερινή ζωή.

-Συζητήσεις με επιχειρήματα υπέρ της α΄ ή της β΄ άποψης με τις αντίστοιχες εργασίες σε θέματα που αναδύονται από το κείμενο και διευρύνονται από τους μαθητές.

Συνεπώς, τα κείμενα μπορούν να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά με αφορμή κάποια θέματα-άξονες. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε κάποιους άξονες διαπραγμάτευσης, όπως:

1. Το κείμενο της Ε. Γλύκατζη- Αρβελέρ μπορεί να συζητηθεί στους άξονες:

-παγκοσμιοποίηση, η ιστορικότητα του φαινομένου και η οικουμενικότητα

-θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης, δυνατότητα παρέμβασης του ανθρώπου. Οι μαθητές μπορούν σε παιχνίδια ρόλων ως **Βουλή των Εφήβων** να αναπτύξουν τις σκέψεις τους με επιχειρήματα.

2. Το κείμενο του Γ. Μπαμπινιώτη γίνεται αφορμή για να συζητηθούν θέματα, όπως:

-η προσφορά της ελληνικής γλώσσας και των άλλων γλωσσών στην επιστήμη, η αναγκαιότητα της πολυγλωσσίας και ο σεβασμός των άλλων γλωσσών και των πολιτισμών για την αλληλοκατανόηση των λαών.

-η γλώσσα ως αξία και ως ταυτότητα, ως φορέας ιδεολογίας και εξουσίας, ως προσδιορισμός της ετερότητας που επιτελεί επικοινωνιακή, κοινωνική και πολιτισμική λειτουργία.

3. Τα κείμενα που αναφέρονται στην Αρχαιολογία, στην Αισθητική, στον Καραγκιόζη και στο Θέατρο πέρα από την ειδική πληροφόρηση συνδέονται συνολικά με τη ζωή ως ανθρώπινη δράση και αισθητική λειτουργία και μπορούν να δώσουν αφορμή για θεατρικές παραστάσεις, για καραγκιόζη, για ηχογραφήσεις, για συνεντεύξεις, για συλλογή ποικίλου υλικού και άλλες εργασίες.

4. Τα κείμενα τα σχετικά με τις Επιστήμες και την Τεχνολογία, που αναφέρονται στο *Γονίδιο*, την *Υγεία*, την *Ιατρική*, τους *Σεισμούς*, την *Πληροφορική* και τη *Γλώσσα των Αστρων*, δεν πληροφορούν απλά, αλλά προβληματίζουν με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας στη ζωή των ανθρώπων. Όλα αυτά τα κείμενα συνδέονται με πολλά γνωστικά αντικείμενα, έλκουν ιδιαίτερα τους νεαρούς αναγνώστες και μπορεί να εκκολάψουν τους μελλοντικούς επιστήμονες, π.χ. το κείμενο η *Γλώσσα των Αστρων* μπορεί να συνδυαστεί με επίσκεψη των μαθητών στο Πλανητάριο, ή να συνδεθεί διεπιστημονικά με την παρουσία των άστρων στη λογοτεχνία (αρχαία λυρική ποίηση, μυθολογία, δημοτική ποίηση, σύγχρονη ποίηση κ.ά.), την Αστρονομία, τα Μαθηματικά, τη Φυσική και τη σύγχρονη τεχνολογία με τα διαστημικά ταξίδια.

Είναι αυτονόητο ότι οι μαθητές για να ανταποκριθούν στις ανάγκες των σχεδίων εργασίας αξιοποιούν τις γνώσεις τους από τα σχολικά βιβλία, αλλά αναζητούν υλικό και σε βιβλιοθήκες και σε άλλους χώρους εκτός του σχολείου. Επίσης, παίρνουν συνεντεύξεις, επισκέπτονται ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, εκθέσεις, πινακοθήκες, κ.ά. και συγκροτούν το υλικό που τους χρειάζεται για επεξεργασία και μελέτη. Στη συνέχεια αφού γίνει η επιλογή και η σύνθεση του υλικού τους, ανακοινώνεται από τον εκπρόσωπο της ομάδας στην τάξη. Με τη διακριτική παρέμβαση του καθηγητή ή των καθηγητών συγκεντρώνεται το υλικό από όλες τις ομάδες, συζητείται και γίνεται το τελικό κείμενο, που εμπλουτίζεται με εικαστικές δημιουργίες των μαθητών. Προέχει η συμμετοχή όλων, η αξιοποίηση γνώσεων και βιωμάτων και κυρίως η διαδικασία της μάθησης. Συνεπώς, με αυτές τις δραστηριότητες η γνώση ξεπερνά το σχολικό βιβλίο, οι μαθητές εργάζονται ατομικά ή σε ομάδες, οι ώρες έχουν ευελιξία και δεν απαιτείται βιαστικό κλείσιμο ενός θέματος, αν αυτό δεν έχει ολοκληρωθεί στη συνείδηση των μαθητών μας. Συγχρόνως οι μαθητές μαθαίνουν να εκφράζονται, να συγκροτούν τη σκέψη τους και να ασκούνται στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί επεμβαίνουν διακριτικά στην αναπληρωματική αυτομόρφωση των μαθητών και στην ανατροφοδότηση των όσων συζητήθηκαν ως λόγος του άλλου, που γίνεται λόγος όλων των μαθητών, όσο αυτό μπορεί να επιτευχθεί, ανάλογα με την ηλικία και τη δεκτικότητα της τάξης.

1.2. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

«Παγκοσμιοποίηση», της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ

Το κείμενο παρουσιάζει, μέσα από ιστορικά παραδείγματα, εκφάνσεις της παγκοσμιοποίησης, όπως εκφράστηκε στην ελληνιστική εποχή, στη ρωμαϊκή και στην εποχή του Βυζαντίου στο χώρο της Μεσογείου, της Εγγύς Ανατολής και των Βαλκανίων, εκφάνσεις όπως η κοινή γλώσσα, η θρησκεία, ο πολιτισμός κ.ά. Επιχειρεί να δώσει το στίγμα της παγκοσμιοποίησης στην εποχή μας ως αποτέλεσμα πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών αιτίων, αλλά και άλλων παραγόντων όπως η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος στον τομέα των συγκοινωνιών και των επικοινωνιών.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

Η αξιοποίηση του κειμένου με διάλογο, ποικίλες δραστηριότητες και σχέδια εργασίας μπορεί να συμβάλει ώστε οι μαθητές:

- Να κατανοήσουν οι μαθητές την έννοια «της παγκοσμιοποίησης» ως εξέλιξη προς μία πολιτισμική συγχώνευση αλλά και ως ομοιογενοποίηση της αγοράς (εμπορικών και οικονομικών συναλλαγών, επιστημονικών επιτευγμάτων κ.λπ.) και να προβληματιστούν γύρω από τα αίτια και τους παράγοντες που συμβάλλουν σ' αυτή την πορεία.
- Να συνειδητοποιήσουν τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στην καθημερινή ζωή και στον τρόπο σκέψης του καθενός.
- Να εκτιμήσουν τον ιστορικό ρόλο του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού ως παραγόντων παγκοσμιοποίησης κατά το παρελθόν.
- Να εξοικειωθούν με όρους που αφορούν την παγκοσμιοποίηση και συγχρόνως να προβληματιστούν σε θετικές ή αρνητικές συνέπειές της.

Προτεινόμενες δραστηριότητες:

- Να επισημάνουν οι μαθητές λέξεις-κλειδιά για την κατανόηση του κειμένου, όπως «ομοιογενοποίηση», «πολιτιστική ιδιομορφία», «πολυεθνική κοινωνία», «διεθνισμός», «κοσμοπολιτισμός», και να προσπαθήσουν να τις αναλύσουν και να τις συσχετίσουν με την έννοια της παγκοσμιοποίησης. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός μικρού project: οι λέξεις-κλειδιά μοιράζονται σε ομάδες μαθητών, που αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν τις έννοιες με όποιον τρόπο κρίνει πιο πρόσφορο η κάθε ομάδα (ακόμα και με μια εικαστική-ζωγραφική σύνθεση, ή οπτικοακουστικά κ.λπ.) και οπωσδήποτε με συγκεκριμένα παραδείγματα. Αυτά μπορούν να αντληθούν από λογοτεχνικά κείμενα, ιστορικά κ.ά ή από τον Τύπο, τον κινηματογράφο κ.λπ.
- Να χωριστούν σε ομάδες, η καθεμιά από τις οποίες να μελετήσει ένα τομέα, ο οποίος επηρεάζεται από την παγκοσμιοποίηση, όπως η γλώσσα, η κουλτούρα, η οικονομία, η πολιτική, κ.ο.κ. Με αφορμή το κείμενο γίνεται σχέδιο εργασίας με θέμα "Παγκοσμιοποίηση και γλώσσα". α. Να αποδελτιωθούν αποσπάσματα κειμένων από τον τύπο β. Να μαγνητοφωνηθούν και να απομαγνητοφωνηθούν αποσπάσματα προφορικού λόγου (από εκπομπές ραδιοφώνου και τηλεόρασης, από συνεντεύξεις που θα πάρουν από μαθητές μεγαλύτερους ή από ενήλικες). γ. Να σταχυολογηθούν όροι και τυποποιημένες εκφράσεις από το Διαδίκτυο. δ. Να καταγραφούν τραγούδια που ακούει η νεολαία (ελληνικά και ξένα) και να συναχθούν κάποια συμπεράσματα για το πώς και σε ποιο βαθμό η αγγλική κυρίως γλώσσα έχει εισβάλει και επηρεάζει διάφορους τομείς.

«Ελληνική Γλώσσα: Η συμβολή της στις βασικές έννοιες του ευρωπαϊκού πολιτισμού», του Γ. Μπαμπινιώτη

Το κείμενο του Γ. Μπαμπινιώτη αναφέρεται στα θέματα

- της γλώσσας και της εθνικής ταυτότητας,
- της πολυγλωσσίας σε αντίστιξη με τη μονογλωσσία σε ένα περιβάλλον όπως της πολυπολιτισμικής και πολυγλωσσικής Ευρώπης,
- της θέσης των ολιγότερο ομιλούμενων γλωσσών στην ΕΕ,
- της προσφοράς των κλασικών γλωσσών και ιδιαίτερα της ελληνικής στον ευρωπαϊκό πολιτισμό και του ρόλου που πρέπει να ανακτήσουν για τη διαμόρφωση του Ευρωπαίου πολίτη οι ανθρωπιστικές και οι κλασικές σπουδές στην ΕΕ.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να γνωρίσουν τη συμβολή της ελληνικής γλώσσας στη νοηματοδότηση βασικών εννοιών του ευρωπαϊκού πολιτισμού.
- Να κατανοήσουν τη σχέση μεταξύ εθνικής γλώσσας και εθνικού πολιτισμού και να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα της πολυγλωσσίας σ' έναν κόσμο πολύμορφο, που διασφαλίζει την παγκόσμια συνεργασία των

λαών μέσα από τη διαφύλαξη των ιδιαιτεροτήτων τους. Στο πλαίσιο αυτό να κατανοήσουν την αναγκαιότητα της διαφύλαξης της ελληνικής γραφής και γλώσσας στο πλαίσιο της δημιουργικής αξιοποίησης της πολυγλωσσίας.

- Να κατανοήσουν τη σημασία της γλωσσομάθειας σ' έναν κόσμο ταχύτατης ανάπτυξης των επικοινωνιακών μέσων.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Με αφόρμηση το κείμενο να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας (project) που ενδεικτικά μπορεί να περιλαμβάνει τα εξής υπο-θέματα: (1) Να διαβάσουν οι μαθητές ολόκληρη την ομιλία του καθηγητή Ξ. Ζολώτα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (26-9-1970) ή μόνο το σχετικό παράθεμα του βιβλίου και να καταδείξουν ότι το βασικό της λεξιλόγιο αποτελείται από όρους ελληνικούς (να καταρτίσουν σχετικό πίνακα). (2) Αντιστρόφως: να συντάξουν ένα δικό τους κείμενο στην αγγλική το οποίο να εμπεριέχει λέξεις με ελληνικές ρίζες (3) Να εντοπίσουν σε κείμενα από διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες τις λέξεις που έχουν ρίζα ελληνική. (4) Να αναζητήσουν και να καταγράψουν τους λόγους της κυριαρχίας της ελληνικής, της λατινικής στα αρχαία και ρωμαϊκά χρόνια, της ελληνικής στα βυζαντινά, της γαλλικής κατά τον 20ό αι., της αγγλικής σήμερα, να καταδείξουν δηλ. ότι σε διαφορετικές εποχές, για διαφορετικούς λόγους, κάποια γλώσσα κυριαρχεί στο παγκόσμιο στερέωμα. (5) Να προβληματιστούν νηφάλια σε κάποια ζητήματα που σχετίζονται με τη νεοελληνική γλώσσα σήμερα, όπως η λεγόμενη «γλωσσική πενία των νέων», «η γλώσσα των νέων», «τα Greeklish στο Διαδίκτυο», κ.λπ. (6) Να βρουν πληροφορίες από το Διαδίκτυο για την ιστορία κάποιων λατινογενών τουλάχιστον ευρωπαϊκών γλωσσών, ή, ακόμη καλύτερα, κάποιας «λιγότερο ομιλούμενης» ευρωπαϊκής γλώσσας, αλλά και από κάποια άλλη γεωγραφική ήπειρο. (7) Να ζωγραφίσουν (σε μεγάλο μέγεθος) και να αναρτήσουν στην τάξη τους το «οικογενειακό δέντρο» των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών. (8) Να χωριστούν σε 4-5 ομάδες και κάθε μία να αναλάβει κάποιες κατηγορίες λέξεων – εννοιών που υπάρχουν στο κείμενο (π.χ. μία ομάδα τις κατηγορίες *Ευρώπη, πολιτική, δημοκρατία, διάλογος*), να τις αποδελτιώσει σε μικρές κάρτες και να τις κολλήσει σε πίνακες στην τάξη τους. (9) Με τη συνεργασία του θεολόγου του σχολείου τους να σκεφτούν πάνω στη γλωσσική Βαβέλ της Παλαιάς Διαθήκης και τη σημερινή πολυγλωσσία.
- Με αφορμή τους στίχους του Οδυσσέα Ελύτη από το *Άξιον Εστί*

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική.

Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου

και το απόσπασμα από το *Διάλογο* του Διονυσίου Σολωμού

Δεν έχω άλλο στο νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα

να συζητήσουν και να προβληματισθούν για τη σχέση Ελευθερίας και Γλώσσας καθώς και για τη σχέση γλώσσας και πολιτισμού.

- Να συντάξουν, ειδικά οι μαθητές των επαρχιακών σχολείων, ένα Μικρό Λεξικό της τοπικής τους διαλέκτου, ή να καταγράψουν παραμύθια και άλλες αφηγήσεις από γονείς και παππούδες σε αυθεντικό λόγο και να κάνουν ένα μικρό αρχείο προφορικού λαϊκού λόγου. (Ελληνική γλώσσα δεν είναι μόνον η Κοινή Νέα Ελληνική, όταν μάλιστα είναι γνωστή η «αναπόφευκτη» υποχώρηση των γλωσσικών ποικιλιών της και αναγκαία η «αρχαϊκή» πλέον διαφύλαξή της, έστω και την «ύστατη ώρα».)

«Προσωπική Διαδρομή και Μύηση στη Μουσική», του Μίκη Θεοδωράκη

Στο κείμενο αυτό του Μίκη Θεοδωράκη, ο διεθνούς εμβέλειας Έλληνας συνθέτης αναφέρεται στις πηγές που τροφοδότησαν την καλλιτεχνική του δημιουργία. Πιο συγκεκριμένα, καταδεικνύει μέσα από την κατάθεση προσωπικών του βιωμάτων πώς τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν τη μοίρα του τόπου (β' παγκόσμιος πόλεμος, κατοχή, εμφύλιος, κ.ά) επηρέασαν καταλυτικά και τη μουσική του παραγωγή.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να προβληματιστούν γύρω από το θέμα της σχέσης της τέχνης με την εποχή της. Να συνειδητοποιήσουν δηλαδή ότι υπάρχει διαλεκτική σχέση μεταξύ καλλιτεχνικού έργου και κοινωνικής και ιστορικής πραγματικότητας.
- Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές με μουσικές ακροάσεις σε χαρακτηριστικές συνθέσεις του Μίκη Θεοδωράκη και να γνωρίσουν τη ζωή και το έργο του συνθέτη.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να οργανώσουν σχέδιο εργασίας με θέμα «Μελοποιημένη Ποίηση και Ιστορία»: α. Με αφορμή το κείμενο συζητούν μουσικά βιώματα του Μίκη Θεοδωράκη, β. συγκεντρώνουν στοιχεία για τα ιστορικά γεγονότα που συνέβαλαν στη μελοποίηση των ποιημάτων και να τα σχολιάσουν, γ. Οδηγούνται σε γενικότερα συμπεράσματα για τη σχέση της Μουσικής του Θεοδωράκη με την ιστορική και πολιτική πραγματικότητα του τόπου, αλλά και για τη σχέση της τέχνης με την εποχή της.
- Να οργανώσουν σχέδιο εργασίας με θέμα: «Τα τραγούδια του Αγώνα» του Μίκη Θεοδωράκη: α. Οι μαθητές αναζητούν το δίσκο του Μίκη Θεοδωράκη με τίτλο «Τα τραγούδια του Αγώνα». β. Γίνεται μουσική ακρόαση του

δίσκου. γ. Καταρτίζεται ένας πίνακας με τα τραγούδια που περιλαμβάνονται στον δίσκο αυτό. δ. Καταγράφονται οι στίχοι των τραγουδιών και οι δημιουργοί τους. ε. Γίνεται σύνδεση των τραγουδιών με γεγονότα της δικτατορίας 1967-1974 (π.χ. δολοφονία του δικηγόρου Νικηφόρου Μανδηλαρά) ή με μορφές του αντιδικτατορικού αγώνα (π.χ. Αλέκος Παναγούλης). στ. Οι μαθητές αναζητούν τις μελοποιημένες στο δίσκο «Ευχές» του Ανδρέα Κάλβου στα Κ.Ν.Α. της Γ' Γυμνασίου και στη συνέχεια αναζητούν τους λόγους για τους οποίους ο Θεοδωράκης καταφεύγει στην ποίηση του Κάλβου για να ισχυροποιήσει το αντιδικτατορικό φρόνημα (γίνεται αναφορά στο στίχο *Θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία* από την ωδή «Εις Σάμον»).

«Ας μιλήσουμε για τέχνη», της Μ. Λαμπράκη-Πλάκα

Το κείμενο μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να προσεγγίσουν θέματα εικαστικών τεχνών, και ειδικότερα της ζωγραφικής, να κατανοήσουν τι είναι τέχνη και πώς γεννήθηκε και να πληροφορηθούν τους σημαντικούς σταθμούς στην εξέλιξή της. Να συνδέσουν το φαινόμενο της τέχνης ως αισθητικό και καλλιτεχνικό γεγονός με τις ανάγκες που μπορεί να καλύπτει σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, π.χ. ανάγκες θρησκευτικές, κοινωνικές κ.ά. Να ευαισθητοποιηθούν ως προς τις πολλαπλές πτυχές και διαστάσεις της τέχνης στη διασύνδεσή της με άλλες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής και δράσης, αλλά και να ενημερωθούν για ορισμένα μορφικά στοιχεία των έργων ζωγραφικής που βοηθούν στην κατανόηση και ανάλυσή τους.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα έργα τέχνης και στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο όπου αυτά δημιουργούνται.
- Να ασκηθούν στην ανάγνωση ενός έργου τέχνης ανάλογα με την ηλικία τους και την προσληπτική τους ικανότητα ώστε να επικοινωνήσουν με αυτό και να κατανοήσουν –όσο είναι δυνατόν– τους όρους **μορφή** (ενός έργου τέχνης) και **ύφος** (μιας εποχής).
- Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν κάποια από τα βασικά στοιχεία της ζωγραφικής (δομή, γραμμή, τόνος, φωτοσκίαση, χρώμα, χώρος, προοπτική) και να προβληματιστούν πάνω στη σχέση θέματος – έργου τέχνης.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

- Οι μαθητές μπορούν να μελετήσουν προσεκτικά τις φωτογραφίες που παρουσιάζουν μια βραχογραφία από το σπήλαιο του Λασκώ, μια Μινωική τοιχογραφία, ένα άγαλμα αρχαϊκής, κλασικής και ελληνοιστικής εποχής, ένα έργο αναγεννησιακής ζωγραφικής και ένα έργο μοντέρνας τέχνης. Να συζητήσουν ποιες ανάγκες του ανθρώπου καλύπτονται από τα συγκεκριμένα έργα και να δημιουργήσουν ένα σχολιασμένο λεύκωμα.
- Μπορούν να επιλέξουν από τα βιβλία της Ιστορίας τους ή από άλλες πηγές αντιπροσωπευτικά έργα τέχνης για διάφορες ιστορικές περιόδους (προϊστορική, γεωμετρική, αρχαϊκή, κλασική, ελληνοιστική, βυζαντινή, μεσαιωνική, αναγεννησιακή, 19^ο, 20^ο αιώνα, σύγχρονη εποχή). Να τα σχολιάσουν διερευνώντας τη σχέση κοινωνίας, ιστορίας και εικαστικής απεικόνισης.
- Να οργανώσουν επίσκεψη στην Εθνική Πινακοθήκη ή σε πινακοθήκη της περιοχής τους, να καταγράψουν τις εντυπώσεις τους, να προβληματιστούν στο θέμα της συμβολής διαφόρων επιστημών στην εξέλιξη της τέχνης και να αναδείξουν τα βασικά στοιχεία της ζωγραφικής όπως σχέδιο, τόνο, χρώμα, προοπτική.
- Να επιλέξουν και να παρουσιάσουν ένα έργο ζωγραφικής που τους συγκινεί ιδιαίτερα, να ανιχνεύσουν τα βασικά στοιχεία του και να εξηγήσουν γιατί το επέλεξαν. Ή με αφορμή ένα έργο από το Πολυθεματικό Βιβλίο (π.χ. «Η κραυγή», χαρακτηριστικό του Ε. Μουνκ) να συζητήσουν για τους εκφραστικούς τρόπους του εξπρεσιονισμού και τις προεκτάσεις του σε κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδο.
- Να περιγράψουν τις αγιογραφίες ή τα τέμπλα της εκκλησίας που βρίσκεται στην ενορία τους ή σε άλλη περιοχή και να συζητήσουν το θέμα της αγιογραφίας από συναισθηματική άποψη και σε σχέση με τη λαϊκή παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα.
- Να οργανώσουν έκθεση με έργα ζωγραφικής των μαθητών της τάξης σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες, π.χ. θαλασσογραφίες, νεκρή φύση, απεικονίσεις ιστορικών μαχών κ.ά.
- Να συγκεντρώσουν και να μελετήσουν ποικίλα έργα λαϊκής τέχνης, να δημιουργήσουν ένα λεύκωμα με φωτογραφίες ή απεικονίσεις τέτοιων έργων, να συζητήσουν για τα βασικά χαρακτηριστικά της λαϊκής τέχνης και της λαϊκής αισθητικής σε αντιδιαστολή με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά της προσωπικής δημιουργίας διαφόρων καλλιτεχνών.

«Αρχαιολογία», του Δημήτρη Παντερμαλή

Το κείμενο αποτελεί μια περιεκτική αναδρομή στην ιστορία της αρχαιολογίας και των αρχαιολογικών ερευνών, που πραγματοποιήθηκαν στον ελλαδικό χώρο στην αρχαιότητα και στους κατοπινούς αιώνες έως τη θεμελίωσή της ως επιστήμης, η οποία συμβάλλει στη μελέτη των ανθρωπίνων κοινωνιών και πολιτισμών του παρελθόντος. Δίνει, επίσης, μια αδρομερή εικόνα των σύγχρονων τάσεων της αρχαιολογίας και των νέων κλάδων της που διαμορφώθηκαν σε συνεργασία με άλλους κλάδους της επιστήμης.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να αξιολογήσουν οι μαθητές το ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε κατά την Αναγέννηση για τα έργα της Αρχαιότητας.
- Να αξιολογήσουν τη σημασία της διεπιστημονικής έρευνας στη σύγχρονη αρχαιολογία, να ενημερωθούν γύρω από τις σύγχρονες τάσεις και τους νέους κλάδους της και να συνειδητοποιήσουν τη συμβολή της στη μελέτη και έρευνα των κοινωνιών του παρελθόντος.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να καταρτίσουν ένα πίνακα της πορείας της αρχαιολογικής επιστήμης από το 17^ο αιώνα μέχρι σήμερα και να τον αναρτήσουν στην τάξη, επισημαίνοντας το περιεχόμενο των ερευνών της για κάθε εποχή. Να ενημερωθούν και να παρουσιάσουν σημαντικές αρχαιολογικές έρευνες των τελευταίων χρόνων στη χώρα μας (π.χ. Βεργίνα) και να αξιολογήσουν τη συμβολή τους στα πορίσματα της ιστορίας.
- Να αναζητήσουν τις απαιτούμενες πληροφορίες από τα μαθήματα των Φυσικών Επιστημών (Φυσική, Χημεία, Βιολογία) που θα επικυρώνουν το διεπιστημονικό χαρακτήρα που έχει η σύγχρονη αρχαιολογική έρευνα. Μια ομάδα να επικεντρωθεί στην παρουσίαση της μεθόδου του «άνθρακα 14» και του πώς χρησιμοποιείται στη χρονολόγηση αρχαιολογικών ευρημάτων.
- Να οργανώσουν επίσκεψη σε χώρο που διενεργείται αρχαιολογική ανασκαφή, ή να επισκεφθούν ένα αρχαιολογικό μουσείο της περιοχής τους, στο οποίο εκτίθενται ευρήματα από ανασκαφές. Καλό είναι κατά τις επισκέψεις τους αυτές να ενημερωθούν και να συζητήσουν με αρχαιολόγους και τεχνικούς γύρω από θέματα έρευνας και συντήρησης αρχαιολογικών ευρημάτων. Μια ομάδα να αναλάβει να κατασκευάσει με παραδοσιακές μεθόδους νοτογραφία, ψηφιδωτό, αγιογραφία, αφού ενημερωθεί για τις παραδοσιακές τεχνικές.
- Να επισκεφθούν έναν αρχαιολογικό χώρο, να μελετήσουν από κοντά τα κτίσματα και τα άλλα ευρήματα και αξιοποιώντας αποσπάσματα από αρχαίους συγγραφείς και εγχειρίδια ιστορίας να συνθέσουν ένα κείμενο. Τα θέματα μπορούν να ποικίλλουν, π.χ: «Μια μέρα από την καθημερινή ζωή ενός Αθηναίου στο χώρο της αγοράς».
- Να οργανώσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Αρχαιολογία-Έρευνα-Τεχνολογία». Στο πλαίσιο αυτού του σχεδίου εργασίας μπορούν να μελετηθούν σε ομάδες μαθητών τα εξής: α. Συμβολή σημαντικών αρχαιολόγων (Χρ. Τσουντα, Μ. Ανδρόνικου, Ερ. Σλήμαν κ.ά.) στην αρχαιολογική μελέτη. β. Σχολιασμός και συζήτηση κατά πόσο ένα σύγχρονο έργο (π.χ. η κατασκευή του μετρό) βοηθά στην αρχαιολογική έρευνα. γ. Σύγκριση έργων τέχνης διαφόρων εποχών με κοινή θεματολογία (π.χ. γλυπτά της κλασικής αρχαιότητας και αγάλματα του Μιχαήλ Αγγελου).

«Συλλογισμοί αυτοδίδακτου», του Ιάκωβου Καμπανέλλη

Οι «Συλλογισμοί αυτοδίδακτου» του Ιάκωβου Καμπανέλλη επιχειρούν μια ευσύνοπτη και περιεκτική διαδρομή στην ιστορία του θεάτρου ως κορυφαίας καλλιτεχνικής έκφρασης που συνενώνει αρμονικά ποικίλα καλλιτεχνικά είδη. Το κείμενο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις συνθήκες -ιστορικές και κοινωνικές- που επέτρεψαν τη γένεση στον ελλαδικό χώρο του αρχαίου δράματος και επισημαίνει παράλληλα την ανεκτίμητη προσφορά του στον παγκόσμιο πολιτισμό, αλλά και την επίδραση που άσκησε στην παραγωγή μεταγενέστερων και σύγχρονων θεατρικών έργων.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να προσεγγίσουν οι μαθητές την ιστορία του θεάτρου και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της θεατρικής παιδείας.
- Να αντιληφθούν ότι το θέατρο συνενώνει αρμονικά ποικίλες καλλιτεχνικές εκφράσεις και αποτελεί μια από τις πλέον σύνθετες εκφράσεις του πολιτισμού.
- Να συνειδητοποιήσουν την ανεκτίμητη προσφορά του αρχαίου δράματος στον παγκόσμιο πολιτισμό.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να παρακολουθήσουν μια θεατρική παράσταση, να τη συζητήσουν στην τάξη, να καταρτίσουν ένα πίνακα με τις παραστάσεις που έχουν παρακολουθήσει.
- Να αναζητήσουν θεατρικά έργα από τα Κ.Ν.Α ή θεατρικό έργο του Ι. Καμπανέλλη -κατά προτίμηση *Το παραμύθι χωρίς όνομα*- και να παρουσιάσουν κατανέμοντας ρόλους ένα απόσπασμά του στην τάξη.
- Να οργανώσουν σχέδιο εργασίας με θέμα: «Θέατρο-Τηλεόραση-Κινηματογράφος» (σχέσεις και διαφορές): α. Να συζητήσουν, βοηθούμενοι και από τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει από το μάθημα της Φυσικής, ζητήματα που αφορούν την ηχητική του αρχαίου θεάτρου της Επιδάουρου. β. Να συζητήσουν για επαγόμενα όπως αυτά του ηθοποιού, του σκηνοθέτη, του σκηνογράφου, του τεχνικού υπεύθυνου ήχου και φωτιστικών, του ενδυματολόγου. γ. Να συζητήσουν γύρω από τη σχέση τηλεόρασης και θεάτρου, κινηματογράφου και θεάτρου.
- Να αναλάβουν εξ ολοκλήρου ως θεατρική ομάδα την παρουσίαση ενός θεατρικού έργου και να κατανεύμουν δραστηριότητες σχετιζόμενες: α. με τη σκηνοθεσία β. με την κατασκευή των σκηνικών, γ. με την ενδυμασία, δ. με το φωτισμό ε. με την κατανομή των ρόλων και γενικά με την επιμέλεια του προγράμματος. Να κατανοήσουν ότι η προετοιμασία μιας θεατρικής παράστασης προϋποθέτει ομαδική εργασία και αξιοποίηση της τεχνολογίας σε

όφελος της καλλιτεχνικής έκφρασης.

«Απλά μαθήματα αισθητικής», του Κώστα Μουρσελά

Το κείμενο αυτό, με τον ευχάριστο και παιδαγωγικό τρόπο γραφής του, προκαλεί στους μαθητές σκέψεις που αφορούν την Τέχνη όπως: «τι είναι ή τι δεν είναι ωραίο», «τίποτα δεν είναι ωραίο ή άσχημο αφ' εαυτού, αλλά πάντα σε αναφορά με κάτι άλλο, μια και δεν υπάρχει ένας απόλυτα αντικειμενικός ορισμός του ωραίου», «η τέχνη προϋποθέτει την πρόθεση της δημιουργίας», «τι είναι μορφή, περιεχόμενο, χρησιμότητα, θέμα στο έργο τέχνης». Παράλληλα ο συγγραφέας εκθέτει κάποιες σκέψεις του για την ψυχαγωγία, τη διασκέδαση και τη σημασία του βιβλίου ως συμπληρώματος της ίδιας μας της ζωής.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να κατανοήσουν την έννοια του *έργου τέχνης* και να επιχειρήσουν να δώσουν ένα δικό τους ορισμό του *ωραίου*, αφού σχολιαστούν σχετικές έννοιες του κειμένου.
- Να κατανοήσουν ότι το σημαντικό σε κάθε έργο τέχνης είναι το **τι μας λέει** (το θέμα του) και **πώς μας το λέει** (ο τρόπος).
- Να αντιληφθούν τη θεμελιώδη αλήθεια ότι η μελέτη ενός σωστού βιβλίου αναπληρώνει το «έλλειμμα ζωής» των ανθρώπων, αφού διαβάζοντας «πολλαπλασιάζονται στο άπειρο» οι εμπειρίες της ζωής μας.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Μορφές Αισθητικής» στο οποίο ενδεικτικά θα εμπεριέχονται τα εξής υποθέματα: (α) οι μαθητές παρουσιάζουν μια δική τους δημιουργία (ποίηση, ζωγραφικό πίνακα, μουσική σύνθεση, χαρακτηριστικό κ.λπ.) και την αναλύουν στην τάξη, με έμφαση στις έννοιες *σύνθεση, πρόθεση, περιεχόμενο, φόρμα, θέμα* σ' αυτήν. (β) επισκέπτονται κάποιο μουσείο της περιοχής τους, μελετούν τα εκθέματα και καταγράφουν τις εντυπώσεις τους σχετικά με την αισθητική αξία των εκθεμάτων και του χώρου (γ) συλλέγουν στοιχεία, όπως φωτογραφίες και άλλο υλικό, όπου φαίνονται οι αλλαγές των αισθητικών κριτηρίων σε διαφορετικές εποχές, (δ) καταγράφουν από το χώρο του σπιτιού, της γειτονιάς, του σχολείου και της πόλης τους εικόνες και αντικείμενα και σχολιάζουν την αισθητική τους.
- Να συζητήσουν τα θέματα: α. «Η αίσθηση του ωραίου είναι αντικειμενική ή υποκειμενική και σε ποιο βαθμό». β. Να προβληματιστούν για την έννοια της ψυχαγωγίας, της διασκέδασης και της εκτόνωσης με αφορμή το κείμενο.
- Να δημιουργήσουν γλωσσάρι με όρους που αφορούν την τέχνη και την αισθητική στο κείμενο. Να τους αποδώσουν με δικά τους λόγια (παραγωγή λογικού ορισμού).

«Ελληνική Τέχνη», του Δημήτρη Μυταρά

Το κείμενο «Ελληνική Τέχνη» του ζωγράφου Δημήτρη Μυταρά επιχειρεί μια αναδρομή στις πηγές της ελληνικής ζωγραφικής και επισημαίνει τη σημαντικότητα προσφορά του λαϊκού καλλιτέχνη Παναγιώτη Ζωγράφου στη σύγχρονη λαϊκή τέχνη. Το κείμενο υπογραμμίζει επίσης, τη σημασία της λαϊκής ζωγραφικής (του Θεόφιλου, των λαϊκών αγιογράφων, του Καραγκιόζη) και εστιάζει την προσοχή μας στην καταπολέμηση των προκαταλήψεων σχετικά με τη λαϊκή τέχνη, αναδεικνύοντας τη σημασία της στη διαμόρφωση αισθητικής υψηλών αξιώσεων.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα της λαϊκής τέχνης της νεότερης ελληνικής ζωγραφικής και του Καραγκιόζη και να εκτιμήσουν τη σημασία τους για το σύγχρονο λαϊκό ελληνικό πολιτισμό.
- Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη καταπολέμησης των οποιωνδήποτε προκαταλήψεων σχετικά με τη λαϊκή τέχνη.
- Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ελληνικής τέχνης που αναδεικνύουν τη συνέχειά της.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

- Να παρατηρήσουν εικόνες των Π. Ζωγράφου και Θεόφιλου και να συζητήσουν τα χαρακτηριστικά τους και τις επιδράσεις του ελληνικού φυσικού και πνευματικού χώρου. Να τις συγκρίνουν με βυζαντινές εικόνες.
- Να οργανώσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Ο Καραγκιόζης»: α. Να συζητήσουν το θέμα. β. Να αναζητήσουν στα σχολικά βιβλία της Ιστορίας, της Γλώσσας και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας ή σε άλλες πηγές εικαστικό υλικό που σχετίζεται με τη λαϊκή τέχνη (φιγούρες του Καραγκιόζη, πίνακες του Θεόφιλου κ.ά.) γ. Να επισκεφθούν ένα μουσείο Βυζαντινής Τέχνης και το Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας ή να διαβάσουν ένα από τα βιβλία του Φώτη Κόντογλου, ώστε να επισημάνουν τις επιδράσεις που άσκησε η αγιογραφία στη λαϊκή ζωγραφική. δ. Να επισκεφθούν, αν έχουν τη δυνατότητα, το Μουσείο Θεόφιλου στη Μυτιλήνη. ε. Να συγκεντρώσουν στοιχεία σχετικά με το ασιατικό θέατρο σκιών. στ. Να προβληματιστούν γύρω από την επίδραση που άσκησε το ελληνικό θέατρο σκιών στο νέο ελληνικό θέατρο και στο νεοελληνικό κινηματογράφο και να συγκεντρώσουν σχετικά

στοιχεία. ζ. Να επιχειρήσουν να κατασκευάσουν μόνοι τους μια φιγούρα του Θεάτρου Σκιών. η. Να παρακολουθήσουν και να οργανώσουν μια παράσταση Καραγκιόζη.

Το «Gene» (Γονίδιο) και το «Γζίνι», του Στ. Αλαχιώτη

Το κείμενο επιχειρεί να φέρει σε επαφή τους μαθητές με τις εξελίξεις της Γενετικής, από τότε που θεμελιώθηκε ως επιστήμη από τον Αυστριακό μοναχό και φυσιοδίφη Μέντελ, ο οποίος αποκάλυψε τους νόμους της κληρονομικότητας, ως τις μέρες μας που οι επιστήμονες-γενετιστές κατάφεραν να κλωνοποιήσουν ζωικούς οργανισμούς και να χαρτογραφήσουν το ανθρώπινο γονιδίωμα. Επίσης, μέσα από το κείμενο τονίζεται η σημασία των μεγάλων επιστημονικών επιτευγμάτων στο συγκεκριμένο τομέα και οι προοπτικές αξιοποίησής τους προς την κατεύθυνση της γονιδιακής θεραπείας ασθενειών που ως τώρα θεωρούνταν ανίατες. Ακόμη, τίθεται το τεράστιο ζήτημα της Ηθικής, και συγκεκριμένα της Βιοηθικής, και αναπτύσσεται ένας ενδιαφέρων προβληματισμός γύρω από την αξιοποίηση των επιστημονικών επιτευγμάτων της Επιστήμης και της Τεχνολογίας με τρόπο εωφελή για την ανθρωπότητα.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να διακρίνουν οι μαθητές/τριες γενικές και σημαντικές επιστημονικές εξελίξεις στον τομέα της σύγχρονης Βιολογίας, εξελίξεις που φτάνουν μέχρι την κοινή γνώμη και μπορούν να επηρεάσουν έντονα τη ζωή των ανθρώπων.
- Να κατανοήσουν ότι η εξέλιξη της επιστήμης δημιουργεί μερικές φορές προβλήματα ηθικής φύσης, η λύση των οποίων εξαρτάται από τη συνειδητοποίησή τους, δηλαδή από την παιδεία και τη γενικότερη καλλιέργεια των μελών κάθε κοινωνικής ομάδας.
- Να αντιμετωπίζουν με κριτικό πνεύμα θέματα σχετικά με τις εφαρμογές της σύγχρονης επιστήμης και τεχνολογίας.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Οι μαθητές να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα: επιτεύγματα της σύγχρονης βιολογίας. Π.χ. να συγκεντρώσουν από τον τύπο και από άλλες πηγές πληροφόρησης, άρθρα και στοιχεία για τα επιτεύγματα της σύγχρονης Βιολογίας (π.χ. για την κλωνοποίηση, για την αντιμετώπιση ασθενειών με γενετική προέλευση), να τα μελετήσουν και να συζητήσουν στην τάξη πιθανές επιπτώσεις τους (θετικές και αρνητικές) στην κοινωνία.
- Να αναζητήσουν, στα κείμενα αρχαίας ελληνικής γραμματείας από μετάφραση, νεοελληνικής λογοτεχνίας και σε ιστορικές πηγές, πληροφορίες γύρω από επιτεύγματα του ανθρώπου στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας, σε διάφορες εποχές, και να μελετήσουν τις αντιδράσεις που αυτά προκαλούσαν και τους τρόπους αξιοποίησής τους για την ευημερία της ανθρωπότητας.
- Να χωριστούν σε δύο ομάδες και, αφού προετοιμαστούν κατάλληλα, να διατυπώσουν επιχειρήματα υπέρ ή κατά συγκεκριμένων εφαρμογών της Βιοτεχνολογίας, αξιοποιώντας και κρίνοντας τις πληροφορίες που δίνει το κείμενο.
- Να σχεδιάσουν και να αναρτήσουν στην τάξη εικόνα του γενετικού κώδικα (DNA).

«Υγεία και Ιατρική», του Ν. Ματσανιώτη

Η αλματώδης πρόοδος της ιατρικής και της φαρμακευτικής έχει συμβάλει στο να αυξηθεί ο μέσος όρος ζωής του ανθρώπου. Όμως η υγεία δεν εξαρτάται μόνο από την ιατρική επιστήμη, αλλά και από την οικονομική, μορφωτική και κοινωνική πρόοδο κάθε λαού και από την ιδιαίτερη ατομική συμπεριφορά. Οι λαοί που ζουν σε υπανάπτυκτες χώρες πεθαίνουν ακόμη και σήμερα εξ αιτίας των ανθυγιεινών συνθηκών ζωής και των δεισδαιμονιών τους. Οι κάτοικοι των αναπτυγμένων χωρών ταλανίζονται από τον ανθυγιεινό τρόπο ζωής που επιλέγουν να κάνουν και ο οποίος γίνεται αιτία νοσηρότητας (κάπνισμα, υπερβολική κατανάλωση τροφής και αλκοόλ, έλλειψη σωματικής άσκησης κ.ά.). Συνεπώς, η φροντίδα για την υγεία είναι μια «άλλη» στάση ζωής.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η διατήρηση της υγείας και η αύξηση της μακροζωίας δε συνδέονται μόνο με την ανάπτυξη της Ιατρικής αλλά μάλλον με την προσωπική συμπεριφορά κάθε ατόμου.
- Να αναφέρουν συγκεκριμένα παραδείγματα επιστημονικών κλάδων οι οποίοι επηρέασαν στο παρελθόν και εξακολουθούν να επηρεάζουν την αύξηση της προσδοκώμενης ζωής των ανθρώπων (π.χ. Ιατρική, Βιολογία, Φαρμακολογία, Γεωπονία, Τεχνολογία κτλ.) και προϊόντων, όπως: φάρμακα, τρόφιμα, βελτίωση συνθηκών υγιεινής κ.ά.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα την Υγεία: (α) Να συγκεντρώσουν πληροφορίες για την εξέλιξη του πληθυσμού της Ελλάδας από το 1828 κ.ε. και την αύξηση του μέσου όρου ζωής των Ελλήνων και να τις σχολιάσουν. (β) να αντλήσουν στοιχεία από το Διαδίκτυο και να συζητήσουν στην τάξη σχετικά με τις επιστήμες, η εξέλιξη των οποίων επηρέασε τη βελτίωση του επιπέδου υγείας του ανθρώπινου πληθυσμού (Βιολογία -

Ιατρική, Γεωπονία, Τεχνολογία κτλ.). (γ) Να καταγράψουν παράγοντες (π.χ. ατμοσφαιρική ρύπανση, ακτινοβολίες κ.ά.) ή συμπεριφορές και στάσεις (χρήση ναρκωτικών, κατανάλωση αλκοόλ, έλλειψη άσκησης κτλ.), που επιδρούν αρνητικά στην υγεία. (δ) Να ασχοληθούν ειδικότερα με τον **αλκοολισμό** και το **κάπνισμα**, αντλώντας στοιχεία και δεδομένα από το Διαδίκτυο. (ε) Να αναφέρουν και να σχολιάσουν τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του σύγχρονου αστικού περιβάλλοντος και του τρόπου ζωής στην υγεία των κατοίκων των μεγάλων πόλεων.

- Με αφορμή τη φράση του κειμένου «Δεν έχουν παρά να τηρήσουν τις συμβουλές της μάνας τους και της γιαγιάς τους» μια ομάδα μαθητών, στηριγμένη σε βιβλιογραφία ή αφηγήσεις συγγενών ετοιμάζει και παρουσιάζει ένα σχέδιο εργασίας που περιλαμβάνει τα εξής υποθέματα: (α) Προσεκτική διατροφή (β) Αποφυγή υπερβολών (στην οδήγηση, στο αλκοόλ, στο κάπνισμα κ.α. (γ) Αποφυγή άγχους, κόπωσης, απαραίτητος ύπνος κ.ά. (δ) Σχολιασμός στην τάξη των συμπερασμάτων από τις εργασίες των ομάδων και οργάνωση έκθεσης με θέμα *Υγεία και Διατροφή*. Μπορεί να γίνει αναφορά και σε παραδοσιακούς τρόπους αντιμετώπισης ασθενειών και στην παραδοσιακή διατροφή.
- Να αναλύσουν συζητώντας τη σημαντική φράση του Μαρσαλιώτη: «Οι ανθυγιεινές συνήθειες δεν είναι πια της μόδας».

«Η Γένεση των Σεισμών της Ελλάδας», του Β. Παπαζόγου

Το κείμενο αυτό αναφέρεται στους παράγοντες που διαμορφώνουν τη σεισμικότητα του ελληνικού χώρου και στα προβλήματα που αφορούν τη διαχείριση των σεισμών σε κοινωνικό αλλά και ατομικό επίπεδο.

Ενδεικτικές Επισημάνσεις

- Να εντοπίζουν οι μαθητές τους κύριους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τη σεισμικότητα του χώρου της Ελλάδας, να διακρίνουν και να ερμηνεύουν τις διαφορές σεισμικότητας οι οποίες παρατηρούνται σε διάφορες περιοχές της Γης.
- Να πληροφορηθούν για τις συνέπειες των σεισμών και για τους τρόπους αντιμετώπισης των επιπτώσεών τους στο κοινωνικό σύνολο.
- Να ενημερωθούν για τα μέτρα αντισεισμικής προστασίας και ετοιμότητας και να ευαισθητοποιηθούν προς την κατεύθυνση της συμμετοχής σε ομάδες στήριξης θυμάτων της σεισμικής δραστηριότητας στην περιοχή τους.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

- Οι μαθητές χωρισμένοι σε τρεις ομάδες:
  - Μελετούν το χάρτη (2) του κειμένου και σχολιάζουν την πυκνότητα των σεισμικών στοιχείων που παρουσιάζει.
  - Συνδυάζουν τους χάρτες (2) και (3) για να ερμηνεύσουν τη γεωγραφική κατανομή των επικέντρων στη Μεσόγειο.
  - Παρατηρούν το χάρτη (1) του κειμένου και ανακαλώντας γνώσεις που απέκτησαν στη Γεωγραφία των δύο πρώτων τάξεων του Γυμνασίου ερμηνεύουν τη μεγάλη ή την ασήμαντη σεισμικότητα σε διάφορες χώρες, όπως χώρες της Μεσογείου, Ιαπωνία, Μεξικό, Βραζιλία, Καναδάς, Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία.
- Από τον τύπο και άλλες πηγές συγκεντρώνουν πληροφορίες για πολύ μεγάλους σεισμούς που συνέβησαν τα τελευταία 50 χρόνια στην Ελλάδα και: α. Σημειώνουν το επίκεντρό τους στο χάρτη της Ελλάδας, β. Καταγράφουν το εστιακό τους βάθος, γ. Διαβάζουν κείμενα σχετικά με τις επιπτώσεις τους, δ. Φαντάζονται και περιγράφουν τις κοινωνικές, ψυχολογικές και οικονομικές συνέπειες των σεισμών στις περιοχές που επλήγησαν.
- Μελετούν τις εικονογραφημένες οδηγίες του Οργανισμού Αντισεισμικής Προστασίας και σχολιάζουν:
  - A. Τις προληπτικές ενέργειες που προτείνονται.
  - B. Τις προτεραιότητες που τίθενται.
  - Γ. Τον τρόπο δράσης σε ώρα ανάγκης.
  - Δ. Τις προτεινόμενες ενέργειες μετά το σεισμό.
- Με τη βοήθεια των καθηγητών τους μοιράζονται ρόλους (π.χ. ετοιμότητας φαρμακείου ή προστασίας μαθητών μικρότερων τάξεων) και κάνουν σχετικές ασκήσεις.

«Πληροφορική και Τηλεπικοινωνίες», του Γ. Φιλοκύπρου

Με αφορμή τη ραγδαία εξέλιξη της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών αναδεικνύεται ότι με την υποστήριξή τους μπορούμε να προβλέψουμε ότι η ανάπτυξη κάποιων υπηρεσιών νέου τύπου, όπως τηλε-εργασία, τηλε-εκπαίδευση, τηλε-ιατρική, τηλε-εμπόριο, δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών κ.ά. θα διευκολύνει ακόμη περισσότερο την ανθρώπινη δραστηριότητα.. Οφείλουμε, ωστόσο, να είμαστε σε διαρκή επαγρύπνηση για τα αρνητικά παρεπόμενα αυτών των εξελίξεων.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να αποκτήσουν οι μαθητές μία γενική εικόνα για τις εξελίξεις στους τομείς της Πληροφορικής και των Τηλεπικοινωνιών.

- Να εξοικειωθούν και να ενημερωθούν για τις τάσεις, τις δυνατότητες και τις προοπτικές που διαγράφονται με τη συνεχή εξέλιξη της Πληροφορικής και των Τηλεπικοινωνιών καθώς και για τις επιπτώσεις τους.
- Να προβληματιστούν για τους κινδύνους από την κακή χρήση της Πληροφορικής.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Ομάδα μαθητών παρουσιάζει ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Επικοινωνία στα αρχαία, βυζαντινά και νεότερα χρόνια»: α. Αξιοποιούνται πληροφορίες του κειμένου. β. Οι μαθητές συζητούν το θέμα των Greeklish στο διαδίκτυο, με κύρια πηγή το ίδιο αυτό ηλεκτρονικό μέσον, και προβληματίζονται για τους κινδύνους που τυχόν εγκυμονεί η χρήση τους στη νεοελληνική γλώσσα (σύνδεση με άρθρο Μπαμπινιώτη). γ. Ομάδα μαθητών καταγράφει γλωσσικούς όρους που εισήλθαν στην ελληνική γλώσσα από τη χρήση των Η/Υ, παρουσιάζει την εξελληνισμένη τους μορφή, όπου υπάρχει, και προσπαθεί να «μεταφέρει» στη νεοελληνική κάποιους άλλους που δεν έχουν μεταφερθεί.
- Παρουσιάζεται στους ίδιους μαθητές η ίδια διδακτική ενότητα με «παραδοσιακό» τρόπο και με χρήση Η/Υ και πολυμέσων. Οι μαθητές κρίνουν, συγκρίνουν τους δύο τρόπους και διατυπώνουν προφορικά ή γραπτά τις απόψεις τους.
- Να επισκεφθούν το νοσοκομείο της περιοχής τους που χρησιμοποιεί την Τηλε-ιατρική και να διαπιστώσουν «ιδίως όμμασιν» τη χρησιμότητά της ή να ενημερωθούν από τους ειδικούς γιατρούς.
- Να γίνει σχέδιο εργασίας με θέμα «οι ενδεχόμενες αλλαγές που θα έχει η χρήση της Πληροφορικής και οι μελλοντικές εξελίξεις της στον καθημερινό τρόπο ζωής του ανθρώπου»: α. Να συζητήσουν στην τάξη το θέμα: «Κίνδυνοι από την κακή χρήση της Πληροφορικής» β. Να πάρουν συνέντευξη από έναν «αναλόγο» στην Πληροφορική και από έναν γνώστη της χρήσης των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και του Διαδικτύου. Να σχολιάσουν στην τάξη τη στάση των ερωτηθέντων και να καταθέσουν τις δικές τους απόψεις για το θέμα. γ. Να προβληματισθούν γύρω από το θέμα της Τηλε-εκπαίδευσης και να συζητήσουν για τη χρησιμότητά της. Να επισκεφτούν ειδικότερα την ιστοσελίδα του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (www.eap.gr) και να πληροφορηθούν τις θεματικές ενότητες των σπουδών που παρέχει και τον τρόπο διδασκαλίας.

«Η γλώσσα των άστρων», του Γιώργου Γραμματικάκη

Το κείμενο του Γιώργου Γραμματικάκη παρέχει με εύληπτο τρόπο βασικές γνώσεις σε θέματα σχετικά με τη δράση του σύμπαντος και ειδικότερα δείχνει τον τρόπο που εμείς μπορούμε να πάρουμε πληροφορίες για τους αστέρες μέσα από την επεξεργασία της ειδικής ακτινοβολίας που αυτοί εκπέμπουν στη γη. Παράλληλα καταδεικνύει μέσα από παραδείγματα τη σχετικότητα του χρόνου δεδομένου ότι το φως των αστέρων χρειάζεται εκατομμύρια χρόνια για να φτάσει στη γη.

Ειδικές επισημάνσεις

- Να μελετήσουν και να συζητήσουν στην τάξη το θέμα του ορατού φωτός που εκπέμπουν οι αστέρες, ώστε να μην φοβούνται το σύμπαν, ούτε να το θεοποιούν, αλλά να κατανοούν με βάση τα επιστημονικά δεδομένα -όσο επιτρέπει η ηλικία τους- τη λειτουργία των αστέρων και τι είναι αυτό που εμείς βλέπουμε και αποκαλούμε αστέρες ή αστέρια του ουρανού.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Οι μαθητές μπορούν να αξιοποιήσουν τα ένθετα του βιβλίου Φυσικής της Β΄ Γυμνασίου, ώστε να συσχετίσουν τη θερμοκρασία των αστέρων με το χρώμα και το μέγεθός τους και ο διδάσκων μπορεί να οργανώσει εκπαιδευτικές εκδρομές σε αστεροσκοπεία.
- Μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να εκπονήσουν συνθετική εργασία με τη βοήθεια του διαδικτύου με θέμα “supernova 1987 A”: α. Να περιγράψουν τα χαρακτηριστικά του, την απόστασή του από τη γη, τη σημερινή του κατάσταση κ.λπ. β. Να προβληματιστούν για την ύπαρξη ζωής στο σύμπαν και να συλλέξουν στοιχεία γύρω από το πώς αντιμετωπίζει το θέμα η επιστήμη και η λογοτεχνία (βιβλία επιστημονικής φαντασίας). γ. Να συγκεντρώσουν λαϊκές παραδόσεις και μύθους σχετικούς με τον έναστρο ουρανό (θεολογική και θρησκευολογική άποψη).
- Να συγκεντρώσουν μελοποιημένα ποιήματα που έχουν ως θέμα τους τη σελήνη και τα αστέρια.
- Να μάθουν να αναγνωρίζουν τα ουράνια αντικείμενα που βλέπουν με γυμνό μάτι τη νύχτα στον έναστρο ουρανό.

«Η Βουλή των Εφήβων», του Απόστολου Κακλαμάνη

Το κείμενο αναφέρεται στη **Βουλή των Εφήβων**, θεσμό που αποτελεί καινοτόμο πρωτοβουλία του Ελληνικού Κοινοβουλίου και που συμβάλλει αποτελεσματικά στη δημοκρατική αγωγή των νέων.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να συνειδητοποιήσουν την αξία του δημοκρατικού διαλόγου και τη σημασία της συμμετοχής στα κοινά.
- Να αντιληφθούν ότι η έννοια του ενεργού πολίτη προϋποθέτει τη συνειδητοποίηση της προσωπικής ευθύνης του

απέναντι στα ποικίλα προβλήματα του τόπου του.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να οργανώσουν οι μαθητές σχέδιο εργασίας με θέμα: «Η Βουλή των Εφήβων». α. Να παρουσιάσουν τη σημασία του θεσμού για τους νέους. β. Να αναζητήσουν στα σχολικά βιβλία τον Όρκο των Αθηναίων Εφήβων, να συζητήσουν το περιεχόμενό του και να αναλάβουν, όσοι το επιθυμούν, να διατυπώσουν έναν όρκο που κατά τη γνώμη τους θα ταίριαζε σε εφήβους της σύγχρονης εποχής. γ. Να αναζητήσουν σε ιστορικά βιβλία στοιχεία σχετικά με την τελετή ενηλικίωσης των εφήβων στην Αρχαία Σπάρτη. δ. Να διαβάσουν το κείμενο του Οδ. Ελύτη «Η μεγάλη έξοδος» (από το *Άξιον εστί*) και να αναζητήσουν και άλλα λογοτεχνικά κείμενα, τα οποία έχουν ως θέμα τους τη συμμετοχή των νέων στα κοινά.
- Να συγκρίνουν το θεσμό της Βουλής των Εφήβων με το θεσμό των Μαθητικών Κοινοτήτων, να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές και να σχολιάσουν πώς συμβάλλουν αντίστοιχα στη διαμόρφωση ενεργών και υπεύθυνων πολιτών.
- Να σχολιάσουν το θέμα της συμμετοχής στη Βουλή των Εφήβων, νέων από απομακρυσμένες περιοχές και την Κύπρο.

«Τα δικαιώματα του ανθρώπου», του Αντώνη Σαμαράκη

Το κείμενο του Αντ. Σαμαράκη αναφέρεται στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (δικαίωμα στη ζωή, δικαίωμα σε ισότιμη μεταχείριση ανεξάρτητα από εθνικότητα, φυλή, θρήσκευμα, κοινωνική προέλευση και φύλο) και θέτει με τρόπο επιτακτικό το αίτημα για προάσπισή τους απέναντι σε οποιαδήποτε απόπειρα παραβίασής τους.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να κατανοήσουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα κατακτήθηκαν ύστερα από αγώνες και να είναι σε θέση να γνωρίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να συζητήσουν το φαινόμενο των παιδιών των φαναριών λαμβάνοντας υπόψη την παράγραφο 2 του άρθρου 25 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: «Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα σε ειδική μέριμνα και περίθαλψη. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία».
- Να οργανώσουν μια μικρή έρευνα στην οποία: α) θα γίνεται χαρτογράφηση της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον πλανήτη, β) θα αναζητήσουν τις αιτίες που οδηγούν στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις εκάστοτε περιοχές γ) θα οργανώσουν έκθεση φωτογραφίας με χαρακτηριστικές εικόνες στις οποίες παρατηρείται παραβίαση και καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον πλανήτη και δ) θα επισημάνουν περιπτώσεις σύμφωνα με τις οποίες η αδιαφορία απέναντι στην παραβίαση των δικαιωμάτων τροφοδοτεί ποικίλα φαινόμενα ρατσιστικής συμπεριφοράς.
- Να οργανώσουν σχέδιο εργασίας με θέμα «Ανθρώπινα Δικαιώματα»: α) Να σχολιάσουν τη συμβολή που είχε στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων το τρίπτυχο «Αδελφότητα, Ισότητα, Δικαιοσύνη» της Γαλλικής Επανάστασης (1789). β) Να διαβάσουν τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Ρήγα Φεραίου (ΚΝΛ Γυμνασίου) και να σχολιάσουν το περιεχόμενό της. γ) Να αναζητήσουν, να αντιγράψουν και να αναρτήσουν στην τάξη τους την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948).

«Ένα σχολείο για όλους: Το δικαίωμα στη διαφορά», της Στ. Πολυχρονοπούλου - Ζαχαρόγεωργα

Το κείμενο αυτό θίγει ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα: το χρέος της κοινωνίας να εξασφαλίσει ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στα άτομα με ειδικές ανάγκες και να υιοθετήσει απέναντί τους μια στάση αποδοχής και μια πολιτική πλήρους ενσωμάτωσής τους. Εξηγεί με συγκεκριμένα παραδείγματα τι σημαίνει ο όρος «ειδικές ανάγκες» και πώς δημιουργούνται, επισημαίνοντας ότι μπορεί να εμφανιστούν σε οποιονδήποτε άνθρωπο, ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο ή την κοινωνικοοικονομική κατάστασή του. Αναλύει τη στάση του κοινωνικού συνόλου απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες και προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά στο θέμα των ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών που πρέπει να απολαμβάνουν όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από τις διανοητικές ή άλλες δυνατότητές τους.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

Το κείμενο μπορεί να συμβάλει ώστε οι μαθητές:

- Να κατανοήσουν ότι σε ένα σχολείο για όλους οι μαθητές πρέπει να νιώθουν, όλοι ανεξαιρέτως, πως ανήκουν στην ομάδα της τάξης τους και ότι είναι σημαντικοί και αποδεκτοί από όλους, ανεξάρτητα από τις δυνατότητές τους.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η συνεργασία, ο σεβασμός, η αλληλοκατανόηση και η αλληλοαποδοχή αποτελούν το θεμέλιο για την οικοδόμηση ενός σύγχρονου σχολείου, που δίνει ίσες ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Μπορεί να φωτοτυπηθεί και να δοθεί στα παιδιά το παρακάτω κριτήριο: Ταίριαξε τις παρακάτω περιγραφές (1-20) με το σωστό όνομα (α-υ).

α. Όμηρος	λ. Δημοσθένης
β. Λεονάρδος ντα Βίντσι	μ. Λεονάρδος Όιλερ
γ. Λουδοβίκος Μπετόβεν	ν. Έλεν Κέλερ
δ. Βίνσεντ Βαν Γκογκ	ξ. Άντερσεν Χανς-Κρίστιαν
ε. Ναπολέον	ο. Άλμπερτ Αϊνστάιν
ζ. Αλεξάντερ Γράχαμ Μπελ	π. Γουόλντ Ντίσνεϋ
η. Γουίνστον Τσόρτσιλ	ρ. Άγκαθα Κρίστι
θ. Κρίστοφερ Ρηβ	σ. Τομ Κρουζ
ι. Στήβι Γόντερ	τ. Σάρα Μπερνάρ
κ. Έλλη Λαμπέτη	υ. Στίβεν Χόκινγκ

1. Δυσλεξική. Διάσημη συγγραφέας αστυνομικών μυθιστορημάτων.
2. Τυφλοκωφή Αμερικανίδα. Έχασε την ακοή και την όρασή της από αρρώστια, σε ηλικία 16 μηνών. Έγινε δασκάλα και συγγραφέας, αποδεικνύοντας σε όλο τον κόσμο ότι «αναπηρία δεν σημαίνει ανικανότητα».
- 3 Σπουδαίος Ελβετός μαθηματικός. Παρ' ότι τυφλώθηκε, συνέχισε να δημιουργεί στον τομέα της αστρονομίας, της υδραυλικής και των μαθηματικών.
4. Διάσημος Άγγλος πρωθυπουργός. Ως μαθητής είχε σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες.
5. Έλληνας ποιητής του 8^{ου} αιώνα π.Χ., τυφλός, διάσημος για τα επικά ποιήματα «Ιλιάδα» και «Οδύσσεια».
6. Μεγάλος Δανός συγγραφέας παιδικών παραμυθιών με σοβαρά προβλήματα ανάγνωσης. Τα έργα του είναι από αυτά που διαβάζονται και ποτέ δεν ξεχνιούνται (π.χ. «Το ασημόπαπο», «Το κοριτσάκι με τα σπύρτα», κ.ά.).
7. Μίλησε μετά την ηλικία των τεσσάρων ετών και έμαθε να διαβάζει μετά τα εννέα. Πολλοί τον χαρακτήρισαν νοητικά καθυστερημένο, ονειροπόλο και ακοιτώνητο. Απέτυχε στις εισαγωγικές εξετάσεις στο πανεπιστήμιο. Ανέπτυξε αργότερα τη θεωρία της σχετικότητας και άλλες σημαντικές θεωρίες. Το 1921 πήρε το βραβείο Νόμπελ.
8. Διάσημος ηθοποιός. Μαθαίνει τα κείμενα ακούγοντάς τα από το μαγνητόφωνο, αφού δεν μπορεί να τα διαβάσει λόγω της δυσλεξίας του.
9. Μεγάλος Ιταλός καλλιτέχνης και επιστήμονας, ένα από τα φωτεινότερα πνεύματα της Αναγέννησης. Δυσλεξικός.
10. Στρατηλάτης και αυτοκράτορας των Γάλλων. Επιληπτικός. Η πτώση του ταυτίστηκε με τη θρυλική μάχη του Βατερλό.
11. Γνωστός μουσικός της εποχής μας, συνθέτης και τραγουδιστής, τυφλός.
12. Γερμανός μουσουργός που ανέβασε τη μουσική στις πιο ψηλές κορφές. Συνέθεσε το αριστουργηματικό του έργο «Ενάτη Συμφωνία», ενώ είχε χάσει την ακοή του.
13. Μαθηματικός και φυσικός με σοβαρά προβλήματα του νευρικού συστήματος. Κινείται με αναπηρικό αμαξίδιο και μιλάει με τη βοήθεια του υπολογιστή (χρησιμοποιεί προσομοιωτή φωνής).
14. Πρωταγωνιστής στην ταινία «Σούπερμαν». Πέφτοντας από το άλογό του έμεινε παράλυτος από το λαιμό και κάτω. Συνεχίζει την καριέρα του ως παραγωγός ταινιών.
15. Μεγάλη Ελληνίδα ηθοποιός. Συνέχισε την καριέρα της αφού είχε χάσει από αρρώστια τη φωνή της.
16. Διάσημος παραγωγός ταινιών κινουμένων σχεδίων. Η σχολική του επίδοση ήταν πάντοτε πολύ χαμηλή λόγω των μαθησιακών του δυσκολιών.
17. Διάσημος Ολλανδός ζωγράφος. Επιληπτικός με μαθησιακές δυσκολίες.
18. Διακεκριμένος Αμερικανός φυσικός και εφευρέτης. Δυσλεξικός. Η σημαντικότερη εφεύρεσή του ήταν το τηλέφωνο κι αργότερα το φωτόφωνο.
19. Γνωστή Γαλλίδα ηθοποιός. Συνέχισε να παίζει στο θέατρο μετά τον ακρωτηριασμό του ποδιού της.
20. Σπουδαίος πολιτικός της αρχαίας Ελλάδας που τραύλιζε. Με την επιμονή του κατάφερε να ξεπεράσει τον τραυλισμό του και να γίνει δεινός ρήτορας.

- Να σχολιαστεί και να συζητηθεί το παρακάτω κείμενο στην τάξη και να συνδεθεί το θέμα των ίσων δικαιωμάτων με το σχολείο για όλους: «Το σχολείο είναι ο καθρέφτης της κοινωνίας πάνω στον οποίο αντικατοπτρίζονται όλες οι κοινωνικές πρόοδοι και τα προβλήματα. Μια κοινωνία για όλους οικοδομείται πάνω σε σχολεία για όλους κι ένα σχολείο για όλους χτίζεται πάνω στην αρχή των ίσων δικαιωμάτων. Η αρχή για ίσα δικαιώματα υπονοεί πως οι ανάγκες όλων των ανθρώπων είναι ίσης σημασίας κι ότι πρέπει να αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση της κοινωνίας. Η αξία του ατόμου από μόνη της είναι ανεξάρτητη των ικανοτήτων του. Η αξία όλων μας βαραίνει το ίδιο στη ζυγαριά». Στη συζήτηση μπορεί να γίνει αναφορά στο Σύνταγμα.
- Να αναλάβουν οι μαθητές μια μικρή έρευνα: α) στο χώρο του σχολείου, β) στη γειτονιά ή τη συνοικία τους, με σκοπό να καταγράψουν άτομα με ειδικές ανάγκες και να μελετήσουν τις συνθήκες της ζωής τους καθώς και την επαγγελματική τους ενασχόληση. Να διερευνήσουν επίσης αν το σχολείο τους παρέχει ευκολίες σε τέτοια άτομα (αν π.χ. διαθέτει κάποια ράμπα ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση σ' αυτό ενός γονιού ή ενός μαθητή που έχουν κινητικά προβλήματα).
- Να μελετήσουν και να παρουσιάσουν, χωρισμένοι σε ομάδες, τη ζωή και το έργο σημαντικών προσωπικοτήτων, από το χώρο της τέχνης και της επιστήμης, που ήταν ή είναι άτομα με ειδικές ανάγκες.

Απαντήσεις στην πρώτη άσκηση: Α5, β9, γ12, δ17, ε10, ζ18, η4, θ14, ι11, κ15, λ20, μ3, ν2, ξ6, ο7, π16, ρ1, σ8, τ19, υ13.

Για τη σύνταξη των δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο σχετικό άρθρο χρησιμοποιήθηκε υλικό που παραχωρήθηκε από την κ. Στ. Πολυχρονοπούλου – Ζαχαρόγεωργα.

«Η Γη σε Ισορροπία», του Μ. Μοδινού

Ο άνθρωπος, παρεμβαίνοντας στους φυσικούς κύκλους και τους κύκλους της ζωής διαταράσσει τη λειτουργία της Φύσης. Στοιχεία αυτής της λειτουργίας αποτελούν τα οικοσυστήματα, οι θάκοι (οικοθέσεις), η προσαρμογή των οργανισμών στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον τους κ.ά. Οι επεμβάσεις του ανθρώπου οδήγησαν τη γη σε μια ανησυχητική παρακμή, «η Μήνις της Γαίας» έχει ήδη στραφεί εναντίον του και, αν δεν αφυπνιστεί, το μέλλον του προμηνύεται ζοφερό.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να διακρίνουν οι μαθητές τις βασικές σχέσεις μεταξύ των παραγόντων ενός οικοσυστήματος.
- Να αντιληφθούν ότι κάθε μεταβολή σε έναν από τους «κρίκους» μιας τροφικής αλυσίδας ή ενός τροφικού πλέγματος είναι πιθανό να οδηγήσει σε ανατροπή της ισχύουσας ισορροπίας.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η ανθρώπινη επέμβαση στα οικοσυστήματα προκαλεί διαταραχή της ισορροπίας του συνόλου σε τοπικό και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα: Οικολογικές οργανώσεις (α) να συγκεντρώσουν στοιχεία από το διαδίκτυο και άλλες πηγές για τις οικολογικές οργανώσεις που δρουν στην Ελλάδα (τοπικές, Green Peace, WWF, Μεσόγειος SOS κ.ά.) (β) να επισκεφθούν τα γραφεία τους για να γνωρίσουν από κοντά τον τρόπο δράσης τους και να πάρουν συνέντευξη από κάποια μέλη τους (γ) να λάβουν μέρος εθελοντικά σε μια επικείμενη δραστηριότητά τους.
- Να δημιουργήσουν ένα άλλο σχέδιο εργασίας αφού συγκεντρώσουν όσα στοιχεία μπορούν για κάποιο απειλούμενο είδος ζώου του ελληνικού οικοσυστήματος. (α) Να μελετήσουν τις αιτίες της μείωσης του πληθυσμού του και (β) να καταγράψουν πώς μπορούν να ανατρέψουν τα καθαρώς ανθρωπογενή αίτια του γεγονότος.
- Να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα κάποιο πρόβλημα του τοπικού τους οικοσυστήματος (αστικού ή της υπαίθρου), ούτως ώστε η εργασία τους να συνδεθεί με τα βιώματά τους, αλλά και τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις τους ως υπεύθυνων πολιτών.
- Να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα τη σχέση του λαϊκού πολιτισμού με τη φύση: Στις παραδοσιακές κοινωνίες ο άνθρωπος θεωρεί τη Φύση ως κάτι ιερό, γι' αυτό τη «θεοποιεί» και επεμβαίνει στις λειτουργίες της με «δέος». Οι μαθητές με τη βοήθεια των συγγενών ή των γνωστών τους μπορούν να αντλήσουν προφορικές μαρτυρίες για θυσίες, μαγικές ενέργειες, προσφορές και δεκάδες άλλες εκδηλώσεις του λαϊκού πολιτισμού, που καταδεικνύουν την προσπάθεια του ανθρώπου να εξευμενίσει τις δυνάμεις της Φύσης. Το κλασικό βιβλίο του Γ. Μέγα «Ελληνικά εορταί και έθιμα λαϊκής λατρείας» ή στην νέα του έκδοση «Ελληνικές εορτές» θα βοηθήσει βιβλιογραφικά τους μαθητές.
- Να γίνει σχέδιο εργασίας με θέμα: η εξουσιαστική και ωφελμιστική στάση του ανθρώπου προς τη φύση και ο ατομικιστικός και ωφελμιστικός χαρακτήρας του σύγχρονου πολιτισμού.

«Ανανεώσιμοι Φυσικοί και Ενεργειακοί Πόροι», του Α. Παπαγιαννάκη

Το κείμενο αναφέρεται στους φυσικούς πόρους των οποίων η ζήτηση αυξήθηκε σημαντικά λόγω της καταναλωτικής νοοτροπίας των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών κι επισημαίνει την ανάγκη εξοικονόμησης των μη ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων, οι οποίοι δεν είναι ανεξάντλητοι.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να μπορούν οι μαθητές να διακρίνουν τους φυσικούς πόρους σε ανανεώσιμους και μη ανανεώσιμους.
- Να μπορούν να αναφέρουν συγκεκριμένες μεταβολές στον τρόπο ζωής των ανθρώπων (π.χ. αστικοποίηση του πληθυσμού), οι οποίες αύξησαν υπερβολικά τις ανάγκες κατανάλωσης ενέργειας και άλλων φυσικών πόρων στην καθημερινή ζωή.
- Να μπορούν να διακρίνουν και να περιγράψουν με συγκεκριμένα παραδείγματα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που προκύπτουν από την υπερβολική χρήση μηχανών σε όλους τους τομείς της παραγωγής και να προτείνουν συγκεκριμένους τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας σε προσωπικό, οικογενειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Οι μαθητές προτείνουν δραστηριότητες που θα μπορούσαν να γίνουν από τους ίδιους ή τα μέλη της οικογένειάς τους, προκειμένου να εξοικονομηθούν α) ενέργεια και β) νερό. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν ενημερωτικά φυλλάδια της Εταιρείας Ύδρευσης και της ΔΕΗ ή να καλέσουν κάποιον ειδικό στο σχολείο και να του πάρουν συνέντευξη. Επίσης, μπορούν να διατυπώσουν τις προτάσεις τους με μορφή δραματοποιημένων διαλόγων.
- Οργανώνουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα με θέμα: «Πηγές ενέργειας»: α. Καταγράφουν τις ανανεώσιμες πηγές

ενέργειας που χρησιμοποιούνται στη χώρα μας, αναζητούν φωτογραφικό και άλλο υλικό από αιολικά πάρκα στην Ελλάδα, οργανώνουν μια έκθεση και διάλεξη-συζήτηση προτείνοντας και άλλες εναλλακτικές πηγές ενέργειας που θα μπορούσαν επίσης να χρησιμοποιηθούν. Εξηγούν ποιο θα ήταν, κατά τη γνώμη τους, το όφελος. β. Υποθέτουν ότι για κάποιο λόγο σταματά ξαφνικά η δυνατότητα εισαγωγής πετρελαίου στην Ελλάδα και καταγράφουν τις πιθανές άμεσες και έμμεσες συνέπειες στην καθημερινή ζωή (π.χ. μεταφορές, θέρμανση, ψύξη, ζωή σε πολυώροφα κτίρια κτλ.). Να γράψουν ένα μονόπρακτο με αυτό το θέμα και να το παρουσιάσουν. γ. Υποθέτουν ότι ξαφνικά εξαντλούνται τα αποθέματα του πετρελαίου σε ολόκληρο τον κόσμο και καταγράφουν τις πιθανές συνέπειες σε δύο χώρες, η μία από τις οποίες διαθέτει εξαιρετικά αναπτυγμένη βιομηχανία (για παράδειγμα, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γερμανία κτλ.) ενώ η άλλη βασίζεται στην αγροτική παραγωγή (π.χ. Μπανγκλαντές, χώρες της Αφρικής κ.ά.).

- Καταγράφουν τις αρνητικές συνέπειες που έχει, για το περιβάλλον και τη ζωή στην πόλη, η υπερβολική ανάπτυξη του ιδιωτικού αυτοκινήτου, παίρνοντας ως δεδομένο ότι: ένα ιδιωτικό αυτοκίνητο ζυγίζει 1000, περίπου, κιλά και πολλές φορές χρησιμοποιείται για να μεταφέρει ένα μόνο άτομο μέσου βάρους 75 κιλών, ξοδεύοντας 0, 10 ευρώ ανά χιλιόμετρο. Μπορεί κατά την επεξεργασία αυτού του θέματος να αξιοποιήσουν και το κείμενο «Αυτοκίνητο και περιβάλλον» του Κ. Καββαθά. Εξηγούν γιατί επιβάλλεται η ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς επιβατών, λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με στατιστικές μελέτες, ένα λεωφορείο, ζυγίζει 11.000 κιλά και μεταφέρει 80-90 άτομα συνολικού μέσου βάρους 7.000 κιλών, ξοδεύοντας, για την ίδια απόσταση, καύσιμα αξίας περίπου 0,3 ευρώ.
- Να κατασκευάσουν με τη βοήθεια του μουσικού του σχολείου αυτοσχέδια μουσικά όργανα από ευτελή υλικά ή σκουπίδια και να οργανώσουν μια μικρή συναυλία με αυτά τα όργανα.
- Να επιχειρήσουν να κατασκευάσουν, με τη βοήθεια του καθηγητή αισθητικής αγωγής, εικαστικές συνθέσεις χρησιμοποιώντας παλιές εφημερίδες ή άλλα άχρηστα υλικά και να οργανώσουν μια μικρή έκθεση με τις δημιουργίες τους.

«Ωκεανογραφία και Περιβάλλον», του Δημήτρη Παπανικολάου

Ο άνθρωπος κατάφερε να χαρτογραφήσει τους ωκεανούς, με αποτέλεσμα σήμερα να μπορεί να γνωρίζει τι βρίσκεται στο βάθος τους, πώς λειτουργεί η συνεχής κινητικότητα του υδάτινου στοιχείου, πώς συντελούνται οι αλλαγές στους πυθμένες των ωκεανών, στις μετατοπιζόμενες ακτογραμμές κ.ά. Παράγοντες που προκαλούν αυτές τις μετατοπίσεις είναι κλιματικοί (φαινόμενο ευστατισμού), τεκτονικοί (φαινόμενο τεκτονισμού). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη της υφαλοκρηπίδας, εξ αιτίας της μεγάλης οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και οικολογικής σημασίας της.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να αναγνωρίσουν τη σημασία της θάλασσας και των ωκεανών στη ζωή των ανθρώπων και ιδιαίτερα να σχολιάσουν τη σημασία της θάλασσας στη ζωή των Ελλήνων.
- Να αναγνωρίσουν παράγοντες που επηρεάζουν τις μεταβολές της θάλασσας, των ωκεανών και των ακτογραμμών στο χρόνο.
- Να καταγράψουν πιθανές πηγές ρύπανσης των θαλασσών από ανθρώπινες δραστηριότητες και να τις σχολιάσουν.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Με βάση τις γνώσεις που απέκτησαν οι μαθητές στη Γεωγραφία της Β' τάξης Γυμνασίου και χρησιμοποιώντας άλλες πηγές να χωριστούν σε τρεις ομάδες και να δημιουργήσουν ένα σχέδιο εργασίας με τα εξής ενδεικτικά υποθέματα: (α) η οικονομική σημασία της θάλασσας για τη ζωή των κατοίκων της Ευρώπης, π.χ. πετρελαιοπηγές της Βόρειας θάλασσας, ζώνες αλιείας κτλ. (β) η οικονομική σημασία της θάλασσας στη ζωή των Ελλήνων, όπως π.χ. πετρέλαιο Πρίνου, αλιεία, εμπόριο, τουρισμός, κτλ., (γ) η σημασία της θάλασσας στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη της αρχαίας Αθήνας, μέσα κυρίως από τα κείμενα του Θουκυδίδη.
- Να προσδιορίσουν τις πηγές ρύπανσης της θάλασσας και των ακτών και να περιγράψουν τις κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της.
- Οι μαθητές οργανώνουν ένα σχέδιο εργασίας με θέμα την Υφαλοκρηπίδα και υποθέματα: (α) συλλογή πληροφοριών για την υφαλοκρηπίδα γενικά, (β) η υφαλοκρηπίδα ως περιβάλλον με μεγάλη περιβαλλοντική και οικονομική σημασία και (γ) η υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου και η σημασία της με πληροφορίες από την Ιστορία, τον Τύπο, το Διαδίκτυο κ.ά.
- Να παρακολουθήσουν σε βιντεοταινία ένα θέμα από την πλούσια δράση του Ζαν Ζακ Κουστώ ή να ετοιμάσουν οι ίδιοι ένα σχέδιο εργασίας με θέμα τη ζωή του και την προσφορά του στην επιστήμη της μελέτης της θάλασσας.

«Κυκλοφοριακή Αγωγή» του Κώστα Καββαθά

Το κείμενο του Κώστα Καββαθά μετά από μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία των τροχοφόρων και του αυτοκινήτου ειδικότερα, δίνει βασικές οδηγίες σωστής οδικής συμπεριφοράς, παρέχει τεχνικού χαρακτήρα

πληροφορίες γύρω από το θέμα της αντιμετώπισης της ρύπανσης που προκαλούν τα μη εναλλακτικά καύσιμα και προβαίνει σε ορισμένες προβλέψεις σχετικές με τη χρήση του αυτοκινήτου στο μέλλον.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να διαπιστώσουν τη σημασία της χρήσης του αυτοκινήτου από κοινωνική, ενεργειακή και περιβαλλοντική άποψη.
- Να συνειδητοποιήσουν τις υποχρεώσεις που θα έχουν ως μελλοντικοί οδηγοί ώστε να αναπτύξουν θετική συμπεριφορά απέναντι στους πεζούς.
- Να ενημερωθούν και να ευαισθητοποιηθούν στα σοβαρά περιβαλλοντικά ζητήματα που προκαλούνται από την κίνηση των αυτοκινήτων.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να συγκεντρώσουν αποκόμματα από τον τύπο, τα οποία έχουν σχέση με την κυκλοφοριακή αγωγή (ατυχήματα, ρύποι, κυκλοφοριακό κ.ά. και να τα συζητήσουν στην τάξη.
- Να διεξαγάγουν έρευνα με ερωτηματολόγιο ή συνεντεύξεις από τους ανθρώπους του οικογενειακού και του ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος για την καταγραφή συμπεριφορών που σχετίζονται με την κυκλοφοριακή αγωγή.
- Να οργανώσουν μια μικρή έκθεση που να περιέχει α. φωτογραφίες, πίνακες μετρήσεων και άλλο πληροφοριακό υλικό που σχετίζεται με το θέμα του κειμένου, β. γελοιογραφίες που έχουν ως θέμα τους την κακή οδική συμπεριφορά, γ. τα βασικά σήματα του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Να σχολιάσουν στην τάξη το υλικό της έκθεσης και να αναζητήσουν τους λόγους για τους οποίους παρατηρείται στη χώρα μας υψηλό ποσοστό τροχαίων ατυχημάτων.

«Ευρωπαϊκή Ένωση, Ελλάδα και Ευρώ», του Γιώργου Κατηφόρη

Το κείμενο ενημερώνει τους μαθητές για τους σκοπούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τεκμηριώνει την αναγκαιότητα ύπαρξης κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος -του Ευρώ στις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να γνωρίσουν τη σημασία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.
- Να κατανοούν τη σχέση μεταξύ οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Μπορούν να συζητηθούν τα παρακάτω θέματα:

- Μιλάμε σήμερα για παγκόσμια αγορά (παγκοσμιοποίηση). Ποια νομίζεις ότι είναι η σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης και Παγκόσμιας Αγοράς; Θα μπορούσες να σχεδιάσεις την Ευρωπαϊκή Ένωση ως υποσύνολο της Παγκόσμιας Αγοράς;
- Τρία βασικά στοιχεία συναποτελούν το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο: οικονομική πρόοδος, δημοκρατία και κοινωνική αλληλεγγύη. Συμφωνείς μ' αυτά; Αιτιολόγησε την άποψή σου.
- Ποιες είναι οι ωφέλειες στη χώρα μας από τη χρήση του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος, του ευρώ;

«Για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης», του Βασίλη Βασιλικού

Στο κείμενο αυτό ο Βασίλης Βασιλικός, στηριγμένος σε στοιχεία που αντλεί από το κείμενο του Γάλλου επικοινωνιολόγου Ρεζί Ντεμπρέ, κάνει μια παράλληλη αναδρομή στην ανθρώπινη ιστορία και σ' εκείνη των μέσων μαζικής ενημέρωσης και οδηγείται σε συμπεράσματα σχετικά με την επίδραση που άσκησε η εξέλιξη των Μ.Μ.Ε. στον ανθρώπινο πολιτισμό.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να κατανοήσουν τον τρόπο που παράγεται το μήνυμα μέσα από τα Μ.Μ.Ε. και να αναπτύξουν κριτική στάση απέναντι στα Μ.Μ.Ε. συνειδητοποιώντας τις θετικές και αρνητικές πλευρές τους.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να οργανωθεί σχέδιο εργασίας με θέμα: το άρθρο 11 του Κώδικα Δεοντολογίας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης: [Άρθρο 11. «Εκπομπές που δείχνουν εξευτελιστική ή βάναιυση μεταχείριση ανθρώπων ή ζώων ή άλλα θέματα ή σκηνές βίαιης οικογενειακής ή κοινωνικής αναταραχής, δεν πρέπει να μεταδίδονται σε χρόνο που συνηθίζουν να παρακολουθούν ανήλικοι.». α. Οι μαθητές της τάξης χρησιμοποιώντας δικά τους παραδείγματα, συζητούν εάν και σε ποιο βαθμό τα Μ.Μ.Ε. παραβιάζουν αυτό το άρθρο. β. Χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν να ετοιμάσουν μια ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή ή την έκδοση μιας σχολικής εφημερίδας. Οι μαθητές ως μέλη μιας ομάδας, συντάσσουν ένα Κώδικα Αρχών που θα διέπει τη λειτουργία της

ραδιοφωνικής /τηλεοπτικής εκπομπής ή της σχολικής εφημερίδας. γ. άλλη ομάδα την άποψή της για το παρακάτω ερώτημα: «Είσαι διευθυντής /τρια ειδήσεων ενός ραδιοφωνικού /τηλεοπτικού σταθμού. Γράψε τρεις αρχές για την ιεράρχηση και παρουσίαση των ειδήσεων. Να αιτιολογήσεις την άποψή σου».

- Οι μαθητές αναλαμβάνουν τη διεξαγωγή μιας έρευνας με θέμα: «Ποιες εκπομπές στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο παρακολουθούν οι γονείς τους και η σχολική κοινότητα (σύλλογος γονέων -κηδεμόνων, εκπαιδευτικοί, συμμαθητές κτλ.)». Συντάσσουν το σχετικό ερωτηματολόγιο, παρουσιάζουν ανά ομάδα την έρευνα και σχολιάζουν τα αποτελέσματά της.

«Το παιδί και η τηλεόραση» της Φωτεινής Τσαλίκoglou

Το κείμενο της Φωτεινής Τσαλίκoglou διαπιστώνει τη σημαντική επίδραση που ασκεί η τηλεόραση στον ψυχισμό των παιδιών, επισημαίνει τους κινδύνους που γεννώνται από την εκτεταμένη προβολή τηλεοπτικών προγραμμάτων με σκηνές βίας και προτείνει τη διαμόρφωση μιας κριτικής στάσης που θα επιτρέπει στο παιδί “να βλέπει πίσω από την οθόνη” ώστε να προβάλλει τις αναγκαίες άμυνες απέναντι σε εκπομπές που με ποικίλους τρόπους το βλάπτουν.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να καλλιεργήσουν κριτική στάση απέναντι στα τηλεοπτικά προγράμματα και να κατανοήσουν ότι στην τηλεόραση πίσω από το «φαίνεσθαι» μπορεί να ελλοχεύουν κίνδυνοι, καθώς ό,τι βλέπουν δεν ανταποκρίνεται απαραίτητα στην πραγματικότητα.
- Να πληροφορηθούν ότι οι διάφορες μορφές βίας απορρέουν από πραγματικές όσο και από συμβολικές ενέργειες ποικίλων παραβιάσεων.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να χωριστούν οι μαθητές σε ομάδες και να διερευνήσουν τη συχνότητα προβολής βίαιων σκηνών μετά από παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων στο διάστημα μίας εβδομάδας, σε ζώνη τηλεθέασης με επιτρεπτή τη γονική συναίνεση. Να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα και να συζητηθούν τα συμπεράσματα.
- Να καταγράψουν μορφές επιθετικής συμπεριφοράς και να εκφράσουν τους προβληματισμούς τους.
- Να οργανωθεί από τον καθηγητή διάλογος μέσα στην τάξη με θέμα: «Οι ταινίες που βλέπουμε στην τηλεόραση είναι ταινίες δράσης και όχι ταινίες βίας». Να χωριστούν οι μαθητές σε τρεις ομάδες. Οι δύο ομάδες θα αναπτύξουν τα επιχειρήματα τους υποστηρίζοντας η καθεμία τη θέση της (θετική και αρνητική). Η τρίτη ομάδα που θα αποτελεί το κοινό θα αξιολογήσει την παρουσίαση.
- «Το τηλεχειριστήριο μου είναι πιο δυνατό από την τηλεόραση μου». Να γίνει διάλογος και να τοποθετηθούν οι μαθητές γύρω απ’ αυτή την άποψη.
- Να συγκρίνουν το βιβλίο με την τηλεόραση επισημαίνοντας τα θετικά στοιχεία του καθενός.
- Να φανταστούν πώς θα διαμορφωνόταν η καθημερινότητά τους αν δεν υπήρχε η τηλεόραση.
- Να κάνουν ένα πίνακα με τα προστατευόμενα από το σύνταγμα ατομικά δικαιώματα και να επισημάνουν περιπτώσεις τηλεοπτικής παραβίασής τους.

«Ολυμπιακοί Αγώνες, 2004», της Γιάννας Αγγελοπούλου

Το κείμενο μπορεί να μελετηθεί σύμφωνα με τους ακόλουθους άξονες:

- το ανθρώπινο μέτρο
- η σημασία των αγώνων για την αναπτυξιακή πορεία της Ελλάδας
- η καθοριστική σημασία του εθελοντισμού για την επιτυχία των αγώνων.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές την σημασία της ιδέας του ολυμπισμού για την καλλιέργεια πνεύματος ειρήνης, συνεργασίας και ευγενούς άμιλλας μεταξύ των λαού όλου του κόσμου.
- Να αντιληφθούν ότι η υπεράσπιση των γνήσιων αρχών της Ολυμπιακής ιδέας σημαίνει ταυτοχρόνως αντίσταση στο πνεύμα εμπορευματοποίησης και κερδοσκοπικής εκμετάλλευσης ενός υψηλού θεσμού.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να ακούσουν μελοποιημένο και να μάθουν τον ύμνο των Ολυμπιακών Αγώνων του Κωστή Παλαμά.¹

¹ Κωστής Παλαμάς, ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Αρχαίο Πνεύμα αθάνατο, αγνέ πατέρα
του ωραίου, του μεγάλου και του αληθινού,
κατέβα φανερώσου κι άστραψε εδώ πέρα
στη δόξα της δικής σου γης και τ’ ουρανού.

- Να συγκρίνουν το ήθος του μαραθωνοδρόμου Σπύρου Λούη με εκείνο των σύγχρονων αθλητών, που αποδεδειγμένα έχουν καταφεύγει στα αναβολικά ή σε άλλες αντι-αθλητικές ενέργειες προκειμένου να επιτύχουν έναν υψηλό ολυμπιακό στόχο.
- Να οργανώσουν ένα σχέδιο εργασίας με τα ακόλουθα ενδεικτικά υποθέματα: α. Να διερευνηθεί το ιστορικό πλαίσιο με όλα τα συναφή στοιχεία που περιέβαλλαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες. β. Να καταρτίσουν ένα πίνακα με τα αθλήματα στα οποία αγωνίζονταν οι αθλητές κατά την αρχαιότητα και να γίνει σύγκριση με τα σύγχρονα. γ. Να καταγράψουν στιγμιότυπα από την υποδοχή και τις τιμές που αποδίδονται σε ένα σύγχρον ολυμπιονίκη, βασισμένοι σε πληροφόρηση έντυπη και ηλεκτρονική και να κάνουν σύγκριση με την υποδοχή και τις τιμές που αποδίδονταν στους ολυμπιονίκες της αρχαιότητας
- Να αναζητήσουν σε ιστορικές πηγές στοιχεία σχετικά με την προσωπικότητα του Δημητρίου Βικέλα και του βαρόνου Πιερ Ντε Κουμπερτέν, οι οποίοι συνέβαλαν καταλυτικά στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, και να τα σχολιάσουν σε σχέση με τα δεδομένα της εποχής εκείνης.
- Να συλλέξουν με τη βοήθεια των παππούδων και των γονέων τους και να καταγράψουν με την τοπική ονομασία τους παραδοσιακά αθλήματα, εθιμικού ή καθημερινού χαρακτήρα, όπως π.χ. τρέξιμο, άλματα, ρίψεις, κ.λπ.

«Αθληση και Ψυχαγωγία», του Παναγιώτη Φασούλα

Παρόλο το φόρτο εργασίας που έχουν οι μαθητές του γυμνασίου και του λυκείου και το δικαιολογημένο άγχος για το μέλλον τους, πρέπει να ασχολούνται με τον αθλητισμό. Η ενεργητική συμμετοχή τους σε αθλήματα (και όχι η παρακολούθησή τους στην τηλεόραση) θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν την αξία της συνεργασίας, της προσπάθειας, της ψυχαγωγίας, της συμμετοχής. Οι τελευταίες επιτυχίες των Ελλήνων αθλητών διεθνώς, ο εθελοντισμός, οι αθλητικές υποδομές που δημιουργούνται σήμερα και η πίστη στην επιτυχία των αγώνων είναι ενθαρρυντικά στοιχεία για την επιτυχία των Ολυμπιακών αγώνων του 2004.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να προβληματιστούν οι μαθητές και να συνειδητοποιήσουν τη συμβολή του αθλητισμού στην καλλιέργεια της κοινωνικότητας του ατόμου και στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.
- Να ευαισθητοποιηθούν στο θέμα της ενεργητικής συμμετοχής στη διοργάνωση της Ολυμπιάδας του 2004 και του εθελοντισμού.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Οι μαθητές να πάρουν συνεντεύξεις από αθλητές (π.χ. της ομάδας βόλεϊ ή μπάσκετ του δήμου ή της κοινότητάς τους) και να τις σχολιάσουν στην τάξη.
- Να ετοιμάσουν μικρές ερευνητικές εργασίες για θέματα όπως: α. η ολυμπιακή ιδέα β. ο εθελοντισμός κατά την περίοδο διεξαγωγής των ολυμπιακών αγώνων γ. αθλητισμός, σωματική και ψυχική υγεία.
- Αναφέρεται στο κείμενο ότι ο ελληνικός αθλητισμός τα τελευταία χρόνια έχει πετύχει μεγάλες διακρίσεις: α. Ομάδες μαθητών αναλαμβάνουν να τις παρουσιάσουν χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές για να αντλήσουν το υλικό τους. β. Άλλη ομάδα μαθητών παρουσιάζει στοιχεία για τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες του 1896 (αθλήματα, γνωστοί αθλητές της εποχής που έλαβαν μέρος, επιδόσεις τους), τα συγκρίνουν μ' αυτά των σύγχρονων αθλητών και συγχρόνως επισημαίνουν τυχόν αρνητικά σημεία των αγώνων, κ.ά.

«Ωρμάζοντας», της Τζ. Κουρέα Κρεμαστινού κ.ά.

Το κείμενο αναπτύσσει τρία θέματα που ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τους μαθητές/τριες που βρίσκονται στην εφηβεία. Μέσα από τις πληροφορίες που παρέχει, οι μαθητές ενημερώνονται για τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα τους και στον ψυχικό τους κόσμο στην περίοδο της εφηβείας, συνειδητοποιούν τη σημασία της υγείας σε σχέση με τη σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγή και, τέλος, γνωρίζουν τα μέσα και τους τρόπους αντισύλληψης.

ΘΕΜΑ 1^ο: Εφηβεία

Ενδεικτικές επισημάνσεις

Μετά την επεξεργασία και αξιοποίηση του κειμένου, που καλό και σκόπιμο είναι να γίνει με ερωταποκρίσεις και διάλογο, οι μαθητές θα μπορέσουν:

Στο δρόμο και στο πάλεμα και στο λιθάρι
 στων ευγενών αγώνων λάμψε την ορμή
 και με τ' αμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι
 και σιδερένιο πλάσε κι άζιο το κορμί.

Κάμποι, βουνά και πέλαγα φέγγουν μαζί σου
 σαν ένας λευκοπόρφυρος μέγας ναός,
 και τρέχει στο ναό εδώ προσκυνητής σου,
 Αρχαίο Πνεύμα αθάνατο, κάθε λαός.

- Να εξοικειωθούν με τις αλλαγές στο σώμα τους και στη διάθεσή τους κατά την εφηβεία.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι αυτές οι αλλαγές συμβαίνουν σε όλους τους εφήβους
- Να κατανοήσουν ότι ο καθένας βιώνει την εφηβεία με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικό χρόνο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Ζητούμε από τους μαθητές/τριες να γράψουν σε ένα χαρτί, ανώνυμα, τις αλλαγές που πιστεύουν ότι συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της εφηβείας, τόσο σε σωματικό όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο (χωριστά για τα αγόρια και χωριστά για τα κορίτσια)

1. Στη συνέχεια, κάποιος μαθητής μαζεύει τα χαρτιά των μαθητών και αντιγράφουμε στον πίνακα τις αλλαγές αυτές, κατατάσσοντας τες σε σωματικές και ψυχολογικές (και για τα δύο φύλα).
2. Προσθέτουμε όσες αλλαγές δεν έχουν αναφερθεί (βλέπε κείμενο).
3. Στη συνέχεια συζητάμε όλοι μαζί τις παρακάτω ερωτήσεις:
  - A. Σε ποια ηλικία συμβαίνουν αυτές οι αλλαγές;
  - B. Ποια είναι η διάρκεια της εφηβείας στο κορίτσι και ποια στο αγόρι;
  - Γ. Με ποιους μπορούμε να συζητάμε τα προβλήματα της εφηβείας;

ΘΕΜΑ 2^ο: Πρόσκληση του Ειδικού στο Σχολείο μας

Ενδεικτικές επισημάνσεις

Με την επεξεργασία του θέματος, με ερωταποκρίσεις και συζήτηση, οι μαθητές θα είναι σε θέση:

- Να ελέγξουν την ορθότητα των γνώσεών τους.
- Να ευαισθητοποιηθούν ως προς τα θέματα της υγείας τους, που έχουν σχέση με τη σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγή.
- Να αποκτήσουν επιπλέον πληροφόρηση για τα θέματα αυτά

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Σας μεταφέρουμε τις ερωτήσεις που διατύπωσαν οι μαθητές, μετά τη διάλεξη του ειδικού επιστήμονα που παρακολούθησαν, για να τις συζητήσετε μέσα στην τάξη. Αφού τις επεξεργαστείτε επιβεβαιώνετε τις σωστές απαντήσεις (βλέπε απαντήσεις).

1. Τι σχέση έχει η σεξουαλικότητα με την υγεία;
2. Ποια είναι η κατάλληλη ηλικία να αρχίζουμε σεξουαλικές σχέσεις;
3. Πότε μια γυναίκα μένει έγκυος;
4. Τι πρέπει να κάνει ένα ζευγάρι για να αποφύγει μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη;
5. Ποια είναι η καλύτερη μέθοδος αντισύλληψης;
6. Τι είναι η διακοπή κύησης και πώς γίνεται;
7. Τι προβλήματα δημιουργεί η εγκυμοσύνη στη νεαρή ηλικία;
8. Τι είναι τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα και πώς μπορούμε να προστατευτούμε απ' αυτά;
9. Πρέπει να είμαστε σχολαστικοί με την καθαριότητα των γεννητικών οργάνων;
10. Τι πρέπει να προσέχει μια κοπέλα όταν έχει περίοδο;
11. Από πού προέρχεται η περίοδος;

ΘΕΜΑ 3^ο: Αντισύλληψη

Ενδεικτικές επισημάνσεις

Το κείμενο είναι καλό να γίνει με ερωταποκρίσεις και διάλογο, ώστε οι μαθητές:

- να γνωρίσουν τα είδη αντισύλληψης.
- να συνειδητοποιήσουν πόσο σημαντική είναι η πρόληψη μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης
- να κατανοήσουν ότι η αντισύλληψη είναι προσωπική ευθύνη του καθενός.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Οι μαθητές χωρίζονται σε μικρές ομάδες των 4-5 ατόμων.

- Η κάθε ομάδα γράφει σ' ένα χαρτί (σε 3 χωριστές στήλες) όλα τα πράγματα που γνωρίζουν τα μέλη της ως προς α) το τι είναι αντισύλληψη, β) ποια είναι τα διάφορα είδη αντισύλληψης και γ) σε τι μας χρησιμεύει η αντισύλληψη (10 λεπτά χρόνος).
- Όταν τελειώσουν, ένας εκπρόσωπος από κάθε ομάδα διαβάζει δυνατά την απάντηση στην ερώτηση (α). Αφού συζητηθούν οι απαντήσεις γράφουν στον πίνακα τη σωστή απάντηση. Το ίδιο επαναλαμβάνεται με τις ερωτήσεις (β) και (γ).
- Συζητούν πόσο μεγάλη σημασία έχει η αντισύλληψη και πόσο υπεύθυνοι πρέπει να είμαστε σ' αυτό το θέμα. Επίσης, ένα σημαντικό μήνυμα είναι ότι το ανδρικό προφυλακτικό, εκτός του ότι είναι ο καλύτερος τρόπος αντισύλληψης, προστατεύει την υγεία μας γιατί μας προφυλλάσει από τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα.

ΘΕΜΑ 4^ο Εγκυμοσύνη σε Νεαρή Ηλικία

Το θέμα αυτό δεν περιέχεται στο βιβλίο του μαθητή. Ο διδάσκων το θίγει και το συζητά στην τάξη, αν ο ίδιος κρίνει ότι το επιτρέπει το επίπεδο ωριμότητας των παιδιών και ότι η συζήτησή του μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη ενημέρωση και προβληματισμό τους, χωρίς να προκαλέσει αντιδράσεις.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

Με τη συζήτηση του θέματος επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να αντιληφθούν την πολυπλοκότητα του προβλήματος μιας εγκυμοσύνης σε νεαρή ηλικία σε ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο.
- Να σχολιάσουν την άποψη των πρωταγωνιστών της ιστορίας ως προς το ότι δεν πρόλαβαν την εγκυμοσύνη.
- Να αναλογιστούν τις συνέπειες μιας εγκυμοσύνης σε νεαρή ηλικία.
- Να προβληματιστούν ως προς το δίλημμα: απόκτηση παιδιών σε μικρή ηλικία ή σχέδια για το μέλλον;

Κάνοντας εισαγωγή στο θέμα ...

«Η Ελένη και ο Κώστας είναι 19 και 20 χρονών αντίστοιχα και έχουν δεσμό εδώ και δύο χρόνια. Η Ελένη θέλει να γίνει δασκάλα και ο Κώστας ονειρεύεται να γίνει πιλότος. Έχουν πολλά όνειρα για το μέλλον. Ένα απόγευμα, ενώ καθόντουσαν οι δυο τους σε μια καφετέρια, η Ελένη ανακοίνωσε στον Κώστα ότι είναι έγκυος...».

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των 4 ατόμων.
- Κάθε ομάδα συνεχίζει την παραπάνω ιστορία περιγράφοντας τις αντιδράσεις και τις αποφάσεις της Ελένης, των δύο οικογενειών, του/της καθηγητή/τριας της Ελένης, του/της καθηγητή/καθηγήτρια του Κώστα, της κολλητής φίλης της Ελένης, του κολλητού φίλου του Κώστα, του/της μεγαλύτερου/ης αδελφού/ής της Ελένης, του/της μεγαλύτερου/ης αδελφού/ης του Κώστα κ.α. όταν έμαθαν ότι η Ελένη είναι έγκυος. Η κάθε ομάδα, δηλαδή, θα περιγράψει τις αντιδράσεις και τις προτάσεις του καθενός από τα παραπάνω άτομα (μπορείτε να γράψετε και αστείες ιστορίες) (20 λεπτά χρόνος).
- Στη συνέχεια ένας εκπρόσωπος από κάθε ομάδα διαβάζει την ιστορία τους δυνατά να την ακούσουν και οι υπόλοιποι, την οποία σχολιάζουμε όλοι μαζί.

Θέματα για Συζήτηση

Αμέσως μετά, προτείνουμε τα παρακάτω θέματα με οργάνωση και συντονισμό της συζήτησης:

- Ποιος νομίζετε ότι πρέπει να πάρει την τελική απόφαση και κατά πόσο πρέπει να επηρεαστεί το ζευγάρι από τις γνώμες των άλλων;
- Πώς ένιωθε η Ελένη; Πώς ένιωθε ο Κώστας;
- Για ποιους λόγους η Ελένη και ο Κώστας δε χρησιμοποίησαν κάποιο αντισυλληπτικό μέσο;
- Πώς η πατρότητα ή η μητρότητα επηρεάζει τα σχέδια και τις προοπτικές για το μέλλον;
- Ποιες είναι οι συνέπειες μιας εγκυμοσύνης σε νεαρή ηλικία (βιολογικές, οικονομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές);

Σημείωση για τον καθηγητή:

Εάν τα παιδιά αναφέρουν την έκτρωση ως τρόπο επίλυσης του προβλήματος, τονίζουμε ότι η έκτρωση είναι η τελευταία λύση στο πρόβλημά τους και δεν πρέπει να τη χρησιμοποιούμε ως μέσο αντισύλληψης.

Ενδεικτικά Θέματα για Σχέδια Εργασίας με Διαθεματική Προσέγγιση

Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες μπορούν να αναλάβουν την επεξεργασία ορισμένων θεμάτων που προσφέρονται για διαθεματική προσέγγιση, όπως π.χ.:

1. Ο εφηβικός έρωτας στην εποχή μας και σε παλαιότερες εποχές. Η προσέγγιση μπορεί να γίνει: α) με ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις που θα αναλάβει να συγκεντρώσει και να επεξεργαστεί μια ομάδα μαθητών. β) με τη μελέτη αποσπασμάτων ή και ολοκληρωμένων έργων λογοτεχνίας, τα οποία παρουσιάζουν εφηβικούς έρωτες (π.χ. *Ερωτόκριτος*, *Αντιγόνη*, *Ταξίδι με τον Έσπερο*, *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* κ.ά.), που θα αναλάβει άλλη ομάδα. Να περιγραφούν τα ευρήματα των ερευνών των δύο ομάδων και να ανακοινωθούν τα αποτελέσματα.
2. Οι σχέσεις των δύο φύλων στο δημοτικό τραγούδι (επιλογή συγκεκριμένων αποσπασμάτων), και ένταξή τους στο γενικότερο κοινωνικό πλαίσιο και αξιακό σύστημα της εποχής που αντανακλάται σ' αυτό.
3. Οι σχέσεις των δύο φύλων στην τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, μουσική). Μελέτη, παρουσίαση και περιγραφή εικαστικών συνθέσεων με αυτό το θέμα, από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Μελοποιημένη ποίηση και μουσική επεξεργασία του θέματος.
4. Παρουσίαση στην τάξη μιας χαρακτηριστικής σκηνής από θεατρικό κείμενο με θέμα τον έρωτα νέων ανθρώπων (π.χ. της Αρετούσας και του Ερωτόκριτου) η δραματοποίηση ποιητικού ή πεζού κειμένου με ανάλογο θέμα.

«Υγιεινή Παραδοσιακή Μεσογειακή Διατροφή», της Αντωνίας Τριχοπούλου

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 ονομάστηκε Μεσογειακή Διατροφή το διατροφικό πρότυπο που συναντάται στις ελαιοπαραγωγικές περιοχές της Μεσογείου. Κύρια χαρακτηριστικά της είναι η χρήση του λαδιού ως προστιθέμενου λιπιδίου στις τροφές, η μεγάλη κατανάλωση λαχανικών, φρούτων, δημητριακών, οσπρίων, η μέτρια κατανάλωση γάλακτος και των παραγώγων του, καθώς και κρασιού, η μικρή κατανάλωση κρέατος και

κρεατοσκευασμάτων. Οι διατροφικές αυτές επιλογές, όπως αποδεικνύουν επιστημονικές έρευνες, προσφέρουν προστασία σε ένα μεγάλο φάσμα χρόνιων νοσημάτων και στην αναβάθμιση της υγείας και τη μακροβιότητα του ατόμου

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να ενημερωθούν οι μαθητές γύρω από τη Μεσογειακή Δίαιτα και να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα που αφορούν τη σημασία της υγιεινής διατροφής.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η υγιεινή διατροφή εξασφαλίζει ποιότητα ζωής και μακροβιότητα και να επιλέγουν και να ακολουθούν έναν υγιεινό τρόπο διατροφής.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να οργανώσουν σχέδιο εργασίας με θέμα: «Μεσογειακή Διατροφή» και με υποθέματα: (1) να συγκεντρώσουν διαφημίσεις τροφίμων από τον τύπο, να τις ταξινομήσουν κατά ομάδες τροφίμων, να τις κρίνουν ανάλογα με το πόσο περιγράφουν τις πραγματικές ιδιότητες των τροφίμων ή όχι. (2) Να κατασκευάσουν σχετικές αφίσες, με την τεχνική της ζωγραφικής ή του κολλάζ, (3) Να κατασκευάσουν χάρτη των μεσογειακών χωρών και να τοποθετήσουν εικόνες τροφίμων που παράγονται σ' αυτές, (4) Να ερευνηθεί με ερωτηματολόγια κατά πόσο οι μαθητές/τριες ακολουθούν το πρότυπο της Μεσογειακής Δίαιτας και να καταγράψουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους, (5) Να σχεδιαστεί η πυραμίδα Μεσογειακής Δίαιτας, (6) Να περιγράψουν την οργάνωση γευμάτων Μεσογειακής Διατροφής, (7) Να φτιάξουν οι ίδιοι οι μαθητές παραδοσιακά φαγητά του τόπου τους, με τη βοήθεια των «παλαιότερων», και να τα εκθέσουν στο κοινό.
- Να γίνει έκθεση με τοπικά φαγητά ή άλλα τρόφιμα (π.χ. κρητικά παξιμάδια, φάβα Σαντορίνης, χαλούμι Κύπρου, μέλι Κυθήρων, σταφίδα Κορίνθου, ψωμί με στολίδια Πελοποννήσου, Κρήτης κ.ά.).
- Να οργανώσουν σχέδιο εργασίας με θέμα την παχυσαρκία των σύγχρονων ελληνόπουλων (τι τρώνε στο σχολείο, στο σπίτι, στα ταχυφαγεία (fast food), πόσα γεύματα ημερησίως, κ.λπ.) ή να πραγματοποιήσουν μια ενημερωτική ημερίδα σχετική με κάποιο ζήτημα διατροφής (π.χ., η σημασία της υγιεινής διατροφής για τη διατήρηση της υγείας).
- Με βάση τη φράση του βιβλίου τους «Οι διατροφικές επιλογές των προγόνων μας υπαγορεύονταν από τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της εποχής τους» και την προσωπική τους εμπειρία, να οργανώσουν ένα σχέδιο εργασίας που να αποδεικνύει την ορθότητα της παραπάνω φράσης.
- Να οργανώσουν θεατρική παράσταση ή κουκλοθέατρο με θέμα «Ιδιότητες των τροφίμων».

«Η Ασφάλεια των Τροφίμων και οι Νέοι Διατροφικοί Κίνδυνοι», της Χριστίνας Παπανικολάου

Η ανάπτυξη του εμπορίου, των διεθνών μεταφορών, η αυξημένη παραγωγή γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, η εκβιομηχάνιση της φυτικής και ζωικής παραγωγής, η εφαρμογή νέων μεθόδων συντήρησης και επεξεργασίας των τροφίμων, το σύγχρονο διατροφικό μοντέλο, η παραγωγή μεταλλαγμένων γενετικά τροφίμων και ζωοτροφών και οι νέοι διατροφικοί κίνδυνοι (νόσος τρελών αγελάδων, μόλυνση από διοξίνες) θέτουν σε νέα βάση το ζήτημα που τίθεται στον τίτλο του κειμένου. Οι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την υγιεινή των τροφίμων είναι βιολογικοί κίνδυνοι (μικρόβια, παράσιτα κ.ά.), χημικοί / τοξικοί (διοξίνες, φυτοφάρμακα, εντομοκτόνα κ.ά.) και τα προβλήματα κατά την επεξεργασία των τυποποιημένων τροφίμων.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σημασία της καλής διατροφής στη διατήρηση της υγείας τους και να ευαισθητοποιηθούν στην ποιότητα των τροφίμων που καταναλώνουν.
- Να αντιληφθούν ότι η καλή ποιότητα ενός προϊόντος δε συμβαδίζει αναγκαστικά με την ελκυστική συσκευασία του και ότι ένα πολυδιαφημιζόμενο προϊόν δεν πληροί αναγκαστικά τους όρους της καλής υγιεινής διατροφής.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να οργανώσουν οι μαθητές σχέδιο εργασίας με θέμα «Ποιότητα τροφίμων». Στο πλαίσιο αυτό μπορούν: α. Να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τον *Ενιαίο Φορέα Ελέγχου Τροφίμων* και τη δράση του ή να επισκεφτούν τα γραφεία του για άμεση πληροφόρηση. β. Να συγκεντρώσουν δημοσιεύματα σχετικά με την ποιότητα των τροφίμων. γ. Επίσκεψη σε λαϊκή αγορά ή σε κατάστημα τροφίμων με στόχο τη διεξαγωγή μικρής έρευνας για την καταγραφή προβλημάτων σχετικών με την ασφάλεια των τροφίμων. δ. Να καταγράψουν προϊόντα με τις ημερομηνίες λήξεως που αναγράφονται στη συσκευασία τους, να ελέγξουν, αν υπάρχουν, προϊόντα με ληγμένη ημερομηνία και να το σχολιάσουν.
- Να οργανώσουν οι μαθητές έκθεση: α) με κείμενα δικά τους ή και με κείμενα δημοσιογραφικά σχετικά με το θέμα και β) με φωτογραφικό υλικό που απεικονίζει τρόφιμα φρέσκα και καλοσυντηρημένα, μπαγιάτικα και αλλοιωμένα.
- Να μελετήσουν το λόγο μερικών διαφημίσεων (από τον έντυπο ή τον ηλεκτρονικό τύπο) και άλλα «εξωγλωσσικά» τους στοιχεία (χρώμα, μουσική, ταχεία εναλλαγή εικόνων, κ.ά.) και να καταδείξουν αν και πώς προσπαθούν να κατευθύνουν τον καταναλωτή.

«Διάλογος για τα ναρκωτικά», του Κωνσταντίνου Στεφανή

Το κείμενο του Κωνσταντίνου Στεφανή χρησιμοποιεί την παιδαγωγική μέθοδο του διαλόγου μεταξύ νέου και ώριμου, ώστε με τρόπο πειστικό να καταδείξει πως η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών είναι μια τεράστια απειλή για τη ζωή και την υγεία -ψυχική και σωματική- των νέων.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές στους κινδύνους από τη χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών.
- Να ενισχυθεί η ικανότητα των μαθητών στην αντιμετώπιση του προβλήματος των εξαρτησιογόνων ουσιών.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η περιέργεια της δοκιμής μπορεί να οδηγήσει και στο θάνατο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Να γίνει συζήτηση με θέμα «Υπευθυνότητα και Αυτονομία: Μπορούν να συνυπάρξουν τα δύο αυτά στοιχεία στην εφηβεία». Να χωριστούν οι μαθητές σε δύο ομάδες και να υποστηρίξουν ενώπιον των υπολοίπων που θα αποτελούν το κοινό την θετική και την αρνητική τους θέση.
- Να εντοπίσουν οι μαθητές σε έντυπα (εφημερίδες, περιοδικά), άρθρα σχετικά με το θέμα του τσιγάρου και να επισημάνουν τους κινδύνους του καπνίσματος. Να εκφράσουν τους προβληματισμούς τους. Η έρευνα μπορεί να επεκταθεί ορίζοντας ο καθηγητής επιμέρους ενότητες (παιδί και τσιγάρο, εγκυμοσύνη και τσιγάρο, παθητικό κάπνισμα κ.τ.λ).
- Να γίνει παρουσίαση στους μαθητές από ειδικούς εμπνευστές του ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ κ.τ.λ. των κινδύνων που προκαλεί η χρήση των ναρκωτικών με σκοπό την ευαισθητοποίησή τους και την ανταλλαγή απόψεων.
- Να χωριστούν οι μαθητές σε ομάδες και να κατασκευάσουν σενάριο με θέμα: “Βραδινή έξοδος εφήβων, διασκέδαση, χρήση αλκοόλ και ενδεχόμενες δυσάρεστες συνέπειες”. Να παρουσιαστούν τα σενάρια και να εξεταστούν.
- Να εκφράσουν οι μαθητές τις απόψεις τους για το ρόλο της οικογένειας και του φιλικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος και, τέλος, για την ευθύνη της πολιτείας σχετικά με το πρόβλημα των ναρκωτικών.
- Να συζητήσουν γύρω από το θέμα « Η χρήση των ναρκωτικών, σε ένα πρώτο στάδιο, μπορεί να οδηγήσει στην εξαθλίωση και στην απώλεια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και, τελικά, στην απώλεια της ίδιας της ζωής», να αναζητήσουν τρόπους αντίστασης και να σχολιάσουν το θέμα της προσωπικής ευθύνης.

«Το AIDS σκοτώνει», του Δημήτρη Τριχόπουλου

Το κείμενο του Δημήτρη Τριχόπουλου δίνει επιστημονικές εξηγήσεις γύρω από το θέμα της μετάδοσης του ιού του AIDS και ειδικότερα επισημαίνει ότι: α) Ο οργανισμός του ανθρώπου διαθέτει ένα εξειδικευμένο μηχανισμό άμυνας, ο οποίος έχει την ικανότητα να καταπολεμά οτιδήποτε «ξένο» εισβάλλει στον οργανισμό μας. β) Ο μηχανισμός αυτός, συνήθως, επαρκεί για την αντιμετώπιση των περισσότερων παθογόνων παραγόντων που υπάρχουν γύρω μας και γι’ αυτό αποτελεί το σημαντικότερο «όπλο» για τη διατήρηση της υγείας μας. γ) Ειδικά ο ιός του AIDS έχει την ασυνήθιστη και καταστροφική ιδιότητα να «αχρηστεύει» το μηχανισμό παραγωγής αντισωμάτων, με συνέπεια να μας αφήνει εκτεθειμένους σε κάθε είδους λοιμώξεις, ακόμα και τις πιο απλές. δ) Θεραπεία της «ασθένειας» που μας προκαλεί ο ιός του AIDS δε φαίνεται να επιτυγχάνεται, προς το παρόν, από την επιστήμη. Είναι, επομένως, απαραίτητο, έχοντας κατά νου ότι «το AIDS σκοτώνει», οι προσπάθειές μας, ως άτομα, να στραφούν στην πρόληψη.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να πληροφορηθούν και να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές τους τρόπους με τους οποίους μεταδίδεται ο ιός του AIDS.
- Να κατανοήσουν ότι ο μόνος τρόπος προφύλαξης είναι η παρέμβαση με όλα τα πρόσφορα μέσα στους τρόπους μετάδοσης.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Οι μαθητές: α) Συγκεντρώνουν και επεξεργάζονται στοιχεία για τη μετάδοση του ιού μέσω της σεξουαλικής επαφής (που αφορούν τη χώρα μας αλλά και τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και προτείνουν τρόπους συμπεριφοράς οι οποίοι μπορούν να μειώσουν τις πιθανότητες μετάδοσής του. β) Συγκεντρώνουν και επεξεργάζονται στοιχεία για την ‘αιματογενή’ μετάδοση του ιού και προτείνουν τρόπους συμπεριφοράς οι οποίοι μπορούν να μειώσουν τις πιθανότητες μετάδοσής του. Επεξεργάζονται, ιδιαίτερα, στοιχεία που αφορούν ομάδες τοξικομανών. Καταλήγουν σε προτάσεις.
- Οι μαθητές συγκεντρώνουν ποιήματα, τραγούδια και εικαστικό υλικό που υμνούν τον έρωτα στις ποιοτικές εκφράσεις του και συζητούν γύρω από το θέμα «Η υπεύθυνη στάση απέναντι στον ιό του AIDS, είναι ταυτοχρόνως σεβασμός απέναντι στο ερωτικό συναίσθημα» γιατί ο ύμνος στον έρωτα είναι κατάφαση της ζωής για την οποία αξίζει να λαμβάνουμε προληπτικά μέτρα και για το έιτζ.

«Αγωγή του Καταναλωτή», Π.Ι. – ΣΕΠΠΕ-ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ/ΟΛΜΕ

Το κείμενο παρέχει πληροφορίες για θέματα αγοράς και κατανάλωσης ποικίλων αγαθών –προϊόντων και υπηρεσιών-, υποδεικνύει τρόπους ελέγχου της ποιότητάς τους από τους αγοραστές, συνδέει τη μόδα και τη διαφήμιση με τις καταναλωτικές συνήθειες του αγοραστικού κοινού και, τέλος, ενημερώνει για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των καταναλωτών.

Ενδεικτικές επισημάνσεις

- Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές και να ευαισθητοποιήσουν και άλλους ανθρώπους στο θέμα που λέγεται αγωγή καταναλωτή.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι ο έλεγχος της ποιότητας των προϊόντων που καταναλώνουν είναι όχι απλώς δικαίωμα αλλά και υποχρέωση απέναντι στον εαυτό τους και στο κοινωνικό σύνολο.
- Να προβληματιστούν οι μαθητές γύρω από το τι σημαίνει λελογισμένη και τι υπέρμετρη κατανάλωση, καθώς επίσης να σχολιάσουν το ρόλο της διαφήμισης και της μόδας στη διαμόρφωση των καταναλωτικών συνθηθειών μας.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- «Η προσπάθεια για την ικανοποίηση μιας ανάγκης μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία μιας νέας ανάγκης». Να σχολιαστεί.
- Οι προσφορές, τα δώρα και οι εκπτώσεις είναι πάντα υπέρ του καταναλωτή; Μπορεί να τον παρασύρουν σε αγορά προϊόντων που δεν του είναι απαραίτητα;
- Υπάρχουν διάφορα «πράγματα της μόδας», ρούχα, εστιατόρια, καφετέριες, αυτοκίνητα, περιοδικά κτλ. Σε ποιο βαθμό η μόδα επηρεάζει τη ζωή μας;
- Εκτός από τις προσωπικές σας προτιμήσεις, την τιμή και την ποιότητα ενός προϊόντος, ποια άλλα κριτήρια λαμβάνετε υπόψη σας, όταν θέλετε να αγοράσετε κάτι;
- Τι σημαίνει για τον καταναλωτή ότι ένα προϊόν είναι ασφαλές και τι σημαίνει «καταναλώνω με σεβασμό στο περιβάλλον»;
- Γιατί πρέπει να διαβάζουμε οπωσδήποτε την ετικέτα των συσκευασμένων προϊόντων που μας πληροφορεί για την ημερομηνία λήξης και τα συστατικά τους;
- Με ποιους τρόπους μπορούν να αντιδράσουν οι καταναλωτές: α. στην εκμετάλλευση ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων για την κατασκευή προϊόντων και β. στην αλόγιστη εξάντληση των φυσικών πόρων για την κατασκευή προϊόντων;
- Να συγκεντρώσουν οι μαθητές διαφημίσεις (από εφημερίδες, περιοδικά, αφίσες κτλ.), να τις σχολιάσουν και να οργανώσουν μια έκθεση με αυτές. Μια ομάδα μπορεί να ασχοληθεί με το ρόλο της μουσικής στη διαφήμιση, μια άλλη με το λόγο στη διαφήμιση και την εικόνα.
- Να σχεδιάσουν συσκευασίες προϊόντων φιλικές προς το περιβάλλον.
- Να κάνουν μια μικρή έρευνα στο φιλικό και οικογενειακό τους περιβάλλον με ερωτηματολόγιο που θα συντάξουν στην τάξη και θα στοχεύει να εντοπίσει τα κριτήρια με τα οποία ψωνίζουν: α. από την υπεραγορά και β. από διάφορα μικρά καταστήματα.
- Να γράψουν διαλόγους ή μικρές θεατρικές σκηνές με θέμα τις καταναλωτικές συνήθειες των εφήβων και να τις παρουσιάσουν δραματοποιημένες στην τάξη.

2.1. ΜΕΘΟΔΟΣ ΣΧΕΔΙΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Ή PROJECT

Γιώργος Δάλλκος

Από τις παιδαγωγικές θεωρίες που αναπτύχθηκαν κατά τον 20^ο αιώνα, προέκυψε η επινόηση διδακτικών μεθόδων οι οποίες βασίζονται στην αρχή της αυτενέργειας. Πρόκειται για μεθόδους με τις οποίες επιδιώκεται η ενεργός συμμετοχή του μαθητή σε διαδικασίες ανακάλυψης της γνώσης, ώστε ο μαθητής «να μαθαίνει πώς να μαθαίνει». Οι μέθοδοι αυτές, αν και συνήθως εμφανίζονται με διαφορετικές ονομασίες (ανακαλυπτική-ερευνητική, επίλυση προβλημάτων, project), έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό ότι βασίζονται στην ιδέα της διερεύνησης και στη διαδικασία της ενεργούς, συμμετοχικής μάθησης.

Σε ό,τι αφορά τη μέθοδο του Σχεδίου Εργασίας (project), βασικό γνώρισμά της είναι ότι θέτει το μαθητή μπροστά σε ένα πρόβλημα, ώστε αυτός να νιώσει την επιθυμία για γεφύρωση ενός χάσματος μεταξύ της υπάρχουσας εμπειρίας και του άγνωστου αντικειμένου που εξετάζει. Σύμφωνα με τη θεωρία «ο καθένας μαθαίνει μέσα από την αντιμετώπιση προβλημάτων που τα θεωρεί δικά του, μαθαίνει εφόσον συμπεριφέρεται με εσωτερική αυτοκυριαρχία και εξωτερική δράση». Η οργάνωση της εργασίας, στην περίπτωση αυτή, γίνεται με τρόπο που μειώνεται στο ελάχιστο η απόσταση μεταξύ ζωής και σχολείου. Έτσι, η σχολική εργασία συνδέεται με κάθε δραστηριότητα έξω από το σχολείο και μεταφέρεται στη ζωή, στο εργοστάσιο, στα έργα κοινής ωφέλειας κ.λπ. Κατά συνέπεια, η σύνδεση θεωρίας και πράξης αποτελεί βασική παράμετρο στην εφαρμογή διδακτικών διαδικασιών που οργανώνονται σύμφωνα με τη μέθοδο Σχεδίου Εργασίας project.

Ο όρος Σχέδιο Εργασίας Project μπορεί να σημαίνει την οργάνωση και ανάπτυξη σχεδίων-έργων κάθε μορφής και σε κάθε επίπεδο, θεωρητικό-επιστημονικό ή πρακτικό-τεχνικό. Η διάρκειά τους μπορεί να είναι μικρή ή μεγάλη, να κυμαίνεται δηλαδή από μερικές ώρες ως αρκετά χρόνια. Στο επίπεδο της Εκπαίδευσης το ελάχιστο χρονικό διάστημα στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί ένα Σχέδιο Εργασίας (project) είναι 2-3 διδακτικές ώρες, ενώ το μέγιστο μπορεί να διαρκεί ένα ολόκληρο διδακτικό έτος. Σε όλες τις περιπτώσεις, η βασική δομή και τα επιμέρους στοιχεία της μεθόδου είναι ουσιαστικά τα ίδια. Τα στάδια της διαδικασίας είναι κατά βάση τέσσερα: η σκοποθεσία, ο σχεδιασμός, η εκτέλεση, η αξιολόγηση.

1. Η **διατύπωση του σκοπού** προϋποθέτει μια διαδικασία προβληματισμού για ένα συγκεκριμένο θέμα, το οποίο αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα. Απαραίτητη είναι η συμμετοχή των μαθητών στη διατύπωση του σκοπού και η διακριτική παρέμβαση του εκπαιδευτικού. Το στοιχείο αυτό εξάλλου αποτελεί χαρακτηριστικό των όλες τις φάσεις της διαδικασίας.
2. Η **σχεδιασμός** των διαδικασιών, της πορείας του Σχεδίου Εργασίας (project) απαιτεί την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των μαθητών αλλά και την κατάλληλη οργάνωση της τάξης, αφού ληφθούν υπόψη τα ενδιαφέροντα και οι δυνατότητες των μαθητών. Η συγκρότηση ομάδων, ο επιμερισμός του έργου και η ανάθεση συγκεκριμένων καθηκόντων σε κάθε μέλος ξεχωριστά, αποτελούν βασικά στοιχεία του σχεδιασμού.
3. Η **εκτέλεση** του προγράμματος σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό απαιτεί από τον εκπαιδευτικό την παροχή των απαραίτητων μέσων και υλικών και κάθε άλλης βοήθειας. Στη φάση αυτή είναι ενδεχόμενο να υπάρξει τροποποίηση του αρχικού σχεδίου, εφόσον στην πράξη διαπιστωθούν δυσκολίες, ελλείψεις ή απόκλιση από τους στόχους που έχουν αρχικά διατυπωθεί.
4. Η **αξιολόγηση** ως ανατροφοδοτική διαδικασία υφίσταται σε όλη τη διάρκεια οργάνωσης και εκτέλεσης του προγράμματος (διαμορφωτική αξιολόγηση). Η τελική αξιολόγηση του έργου των μαθητών γίνεται από τους ίδιους, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. Στόχος της αξιολόγησης δεν είναι μόνο να διαπιστωθεί κατά πόσο είχε την αναμενόμενη επιτυχία το πρόγραμμα, αλλά να αναπτυχθούν στους μαθητές κριτήρια και μέθοδοι κριτικής και αυτοκριτικής, ώστε να εθιστούν σε διαδικασίες αυτοελέγχου.

Η **οργάνωση της τάξης σε ομάδες** προϋποθέτει την αποδοχή ορισμένων βασικών αρχών για τη λειτουργία της ομάδας και της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Ως παράγοντες που προσδιορίζουν τη λειτουργία των ομάδων-σχολικών τάξεων μπορεί να θεωρηθούν:

- Οι κανόνες συμπεριφοράς μεταξύ των μελών της ομάδας.
- Οι στόχοι της ομάδας, που μπορεί να είναι φανεροί ή όχι, δηλαδή να έχουν εξ αρχής διατυπωθεί ή να έχουν σιωπηρά συμφωνηθεί.
- Η επικοινωνία, που πραγματοποιείται με διάφορους τρόπους και σε πολλά επίπεδα.
- Οι ρόλοι των μελών της ομάδας, ανάλογα με τον καταμερισμό εργασίας, π.χ. είναι ενδεχόμενο να αναπτυχθούν ρόλοι εξουσίας, ρόλοι απλής συμμετοχής κ.λπ.
- Η συνοχή της ομάδας, που αποτελεί βασικό στοιχείο του «ηθικού» της, του δυναμισμού της.

Ο **ρόλος του εκπαιδευτικού** στη διάρκεια ανάπτυξης ενός Σχεδίου Εργασίας (project) είναι ιδιαίτερα κρίσιμος. Η εφαρμογή των βασικών παιδαγωγικών και διδακτικών αρχών (ενθάρρυνση των μαθητών, προώθηση της αυτενέργειας και της συνεργασίας, παροχή κινήτρων μάθησης και ευκαιριών για πρωτοβουλίες, δημοκρατικό κλίμα κ.λπ.) πρέπει να θεωρείται αυτονόητη. Η «δράση από το παρασκήνιο» θεωρείται ως η πιο ενδεδειγμένη στάση για τον εκπαιδευτικό. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί με προσοχή της εξέλιξη της διαδικασίας, παρεμβαίνει μόνο όταν είναι απαραίτητο, παρέχοντας κάθε δυνατή βοήθεια και συμμετέχει χωρίς να προκαταλαμβάνει ή να κατευθύνει άμεσα τις προσπάθειες των μαθητών. Η διαδικασία

αυτή απαιτεί τη διάθεση περισσότερου χρόνου, σε σχέση με μια «μετωπική» διδασκαλία. Το γεγονός αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην επιλογή των θεμάτων και το σχεδιασμό των διαδικασιών ενός Σχεδίου Εργασίας (project), ώστε να είναι δυνατή η ολοκλήρωσή του στα προκαθορισμένα –και περιορισμένα– χρονικά πλαίσια.

Ένα παράδειγμα εφαρμογής της μεθόδου Σχεδίου Εργασίας (project)

Η τέχνη είναι ένα θέμα που μπορεί να παρουσιαστεί στους μαθητές από διάφορες απόψεις. Οι μαθητές, σε συνεργασία με τον καθηγητή τους, είναι ενδεχόμενο να προβληματιστούν για τον τρόπο με τον οποίο η σύγχρονη τέχνη εμφανίζεται στην καθημερινή μας ζωή, και μάλιστα εκείνη η καλλιτεχνική έκφραση που δεν προάγει τον πολιτισμό και συνδέεται με την κακογοουστία, τη γνωστό ως «κιτς». Ερεθίσματα για τον προβληματισμό και την οριοθέτηση του θέματος μπορεί να προκληθούν από το κείμενο του βιβλίου ή από εμπειρίες των ίδιων των μαθητών. Το θέμα του Σχεδίου Εργασίας (project) μπορεί να έχει τον τίτλο «Το κιτς στη ζωή μας».

Στο στάδιο του προβληματισμού για τον τρόπο με τον οποίο θα χειριστούν το θέμα οι μαθητές, περιλαμβάνεται και η **διατύπωση του σκοπού** της μικρής έρευνας που θα επιχειρήσουν. Σκοπός της έρευνας θα μπορούσε να είναι ο εντοπισμός και η ανάδειξη του φαινομένου του κιτς στο άμεσο περιβάλλον (το οικιστικό, τα ΜΜΕ, την ένδυση, την καθημερινή συμπεριφορά κ.λπ.), μέσα από την περιγραφή, την ανάλυση, τη διατύπωση ερωτημάτων, το σχολιασμό και την αναζήτηση απαντήσεων. Το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθούν οι μαθητές καθορίζεται σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό, ο οποίος αναλαμβάνει την παρακολούθηση του ερευνητικού σχεδίου και τα επιμέρους θέματα.

Στο στάδιο του **σχεδιασμού** οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες, οι οποίες αναλαμβάνουν συγκεκριμένα καθήκοντα, μετά από συζήτηση που αφορά βασικές έννοιες, σχετικές με τον ορισμό του κιτς στην καθημερινή μας ζωή, στον τρόπο γίνεται αυτό αντιληπτό στα ΜΜΕ, στην εξωτερική εμφάνιση των κτιρίων, των δημόσιων χώρων, στον τρόπο που ακολουθούμε τη μόδα, στον τρόπο συμπεριφοράς κ.λπ. Οι ομάδες εργασίας καθορίζονται εφόσον συνεκτιμηθούν οι χρονικοί περιορισμοί (πρέπει να αποφασιστεί ο χρόνος που θα διατεθεί), οι δυνατότητες των μαθητών και ο αριθμός των επιμέρους θεμάτων που θα αναλυθούν. Ενδεικτικά, οι θεματικές ενότητες μπορεί να είναι οι εξής:

- Το κιτς ως καλλιτεχνική έκφραση. Ορισμός, παραδείγματα, εικόνες. Συνέντευξη με κάποιον ειδικό (ενδεχομένως τεχνοκριτικό).
- Το κιτς στο οικιστικό περιβάλλον. Φωτογράφιση δημόσιων και ιδιωτικών χώρων, οικημάτων κ.λπ., εκτύπωση και ταξινόμηση του υλικού.
- Το κιτς στην καθημερινή ζωή. Εικόνες από την καθημερινή ζωή, την ένδυση, τη διακόσμηση.
- Το κιτς και τα ΜΜΕ. Η μορφή των lifestyle περιοδικών, του κίτρινου τύπου, των τηλεοπτικών εκπομπών (ειδησεογραφία, ψυχαγωγία, reality shows) κ.λπ.

Μια ακόμη ομάδα θα μπορούσε να συγκροτηθεί με έργο τη σύνθεση και την καταγραφή των δεδομένων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, καθώς και την οργάνωση και έκθεση του υλικού.

Κατά την **εκτέλεση** του ερευνητικού σχεδίου ο εκπαιδευτικός φροντίζει για την προμήθεια του κατάλληλου υλικού και τη διανομή του στις ομάδες εργασίας (φωτογραφική μηχανή, ηλεκτρονικοί υπολογιστές, φωτοαντιγραφικό μηχάνημα κ.λπ.). Το υλικό συγκεντρώνεται και ταξινομείται. Μέσα από προκαθορισμένες συναντήσεις και με συνεργασία ανάμεσα στις επιμέρους ομάδες αξιολογείται η πορεία των εργασιών, η ποιότητα και η επάρκεια του υλικού, η τεκμηρίωση των θέσεων των ομάδων. Διατυπώνονται ενστάσεις και απορίες και δίνονται απαντήσεις σε ερωτήματα. Η διαρκής ανατροφοδότηση μέσα από τη διαμορφωτική αξιολόγηση επιτρέπει ενδεχόμενες τροποποιήσεις στο ερευνητικό σχέδιο, τη διάρκειά του, τον τρόπο εφαρμογής κ.λπ. Οι ομάδες προχωρούν στη συγκέντρωση και σύνθεση του υλικού, στη διαμόρφωση των κειμένων και την επιλογή εικόνων, για να καταλήξουν στην οργάνωση της παρουσίασης του Σχεδίου Εργασίας (project), σε επίπεδο σχολικής τάξης, σχολείου ή δήμου. Μπορεί επίσης να αποφασιστεί και να πραγματοποιηθεί η έκδοση σχετικού φυλλαδίου.

Η διαμορφωτική **αξιολόγηση** πραγματοποιείται σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Η τελική αξιολόγηση γίνεται μετά την ολοκλήρωση του ερευνητικού σχεδίου από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Εκτός από τα συμπεράσματα στα οποία μπορούν να καταλήξουν οι μαθητές μέσα από μια διαδικασία αυτοκριτικής, χρήσιμο είναι να ληφθούν υπόψη οι εντυπώσεις που έχουν προκληθεί στους γονείς, στους συμμαθητές και σε άλλα μέλη της ευρύτερης κοινότητας, εφόσον το πρόγραμμα έχει παρουσιαστεί στην ευρύτερη τοπική κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Dewey J., *Εμπειρία και Εκπαίδευση* (μτφ. Α. Πολενάκης), Αθήνα, Γλάρος, χ.χ.
Frey K., *Η μέθοδος project: μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, 1999.
Mialaret G., *Εισαγωγή στις επιστήμες της αγωγής*, Αθήνα, Δαρδανός, 1996.
Κονιδισιώτης Β., *Η νεώτερα Παιδαγωγική και η αρχή της αυτενεργείας: η διαλεκτική σχέσις αγωγής και αυτενεργείας*,

Αθήνα 1968.

Μασσιάλας Β., *Το σχολείο εργαστήριο ζωής: εισαγωγή στη μεθοδολογία της διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών*, Αθήνα, Γρηγόρης, 1984.

Ματσαγγούρας Η., *Στρατηγικές διδασκαλίας*, Αθήνα, Gutenberg, 1997.

Πόρποδας Κ., *Θέματα γνωστικής ψυχολογίας. Η διαδικασία της μάθησης*, Αθήνα 1985.

Στυλιάρης Ε., *Κατευθύνσεις της Παιδαγωγικής: προσπάθειαι διά καλύτεραν αγωγήν και διδασκαλίαν*, Ιωάννινα 1970.

Χρυσafίδης Κ., *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία: η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*, Αθήνα, Gutenberg, 2000.

2.2. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΣΗΜΕΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΟ ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΣΤΗΝ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

«Η γλώσσα των άστρων», του Γ. Γραμματικάκη

Κ. Παπαμιχάλης, Δρ. Φυσικής, Λ. Παπατσιμπα, Δρ. Φυσικής, Συνεργάστηκαν: Χ. Αργυροπούλου, Σύμβουλος Π.Ι, Α. Στέφος, Δρ. Φιλολογίας, Α. Σκούρας, Πάρεδρος Π.Ι., Θ. Πετρέσκου, δρ. Μαθηματικών

Στόχοι ερευνητικής εργασίας

Η διερεύνηση του απόμακρου, όσο και γοητευτικού χώρου του διαστήματος, με τα περίεργα ουράνια αντικείμενα που υπάρχουν σ' αυτόν, τα τροχιακά τηλεσκόπια, οι τεχνητοί δορυφόροι και τα διαστημικά ταξίδια, είναι το αντικείμενο αυτής της ερευνητικής εργασίας, από μαθητές του Γυμνασίου.

Η επεξεργασία του θέματος χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο, οι δράσεις των μαθητών εστιάζονται στη **μελέτη του πλανητικού μας συστήματος και του Ήλιου**. Στο δεύτερο, διερευνούν την **ευρύτερη γειτονιά μας**, δηλαδή το Γαλαξία με τους αστέρες και τα άλλα αντικείμενα που περιέχονται σ' αυτόν, καθώς και τους άλλους γαλαξίες, που υπάρχουν στο Σύμπαν. Η διεξαγωγή της ερευνητικής εργασίας πραγματοποιείται με «κύκλους δραστηριοτήτων», σύμφωνα με το ακόλουθο ενδεικτικό σχήμα:

A) Μελέτη του πλανητικού συστήματος και του Ήλιου.

- Κύκλος δραστηριοτήτων 1: «**Δημιουργία φωτογραφικού και λογοτεχνικού άλμπουμ**». Οι μαθητές χρησιμοποιούν τις βιβλιογραφικές πηγές, που τους δίνουμε, και δημιουργούν άλμπουμ με φωτογραφίες του Ήλιου, των πλανητών, των δορυφόρων τους, των μετεωριτών και των κομητών, αναγράφοντας λεζάντες με επεξηγήσεις, σχόλια ή πληροφορίες. Οι φωτογραφίες ταξινομούνται σε ομάδες, έτσι ώστε η κάθε ομάδα να αναφέρεται σε σχετικά αυτόνομα τμήματα του ευρύτερου θέματος. Κάθε ομάδας φωτογραφιών προτάσσεται μια ερώτηση (ή περισσότερες). Οι απαραίτητες πληροφορίες για να απαντηθεί κάθε τέτοια ερώτηση πρέπει να ενυπάρχουν στις αντίστοιχες φωτογραφίες και στις λεζάντες τους.
- **Συλλογή λογοτεχνικών κειμένων**: Οι μαθητές, με την καθοδήγηση του φιλολόγου τους, συλλέγουν ποιήματα και αποσπάσματα από την Ελληνική λογοτεχνία, αρχαία και σύγχρονη, που αναφέρονται στον Ήλιο, τη Σελήνη και τους πλανήτες.
- Κύκλος δραστηριοτήτων 2: «**Αστρονομικές παρατηρήσεις και όργανα. Πώς συλλέγουμε πληροφορίες για τους πλανήτες και τα άλλα σώματα του πλανητικού συστήματος;**». Οι μαθητές και οι καθηγητές τους επισκέπτονται ένα αστεροσκοπείο. Με βάση τις πληροφορίες που συγκεντρώνουν κατά την επίσκεψη, αλλά και από τη βιβλιογραφία, οι μαθητές σχεδιάζουν και περιγράφουν τα βασικά μέρη του τηλεσκοπίου που επισκέφτηκαν. Στην έκθεσή τους περιλαμβάνουν φωτογραφίες τηλεσκοπίων, ραδιοτηλεσκοπίων, του τηλεσκοπίου Hubble κ.λπ. και γράφουν επεξηγηματικές λεζάντες.
- Κύκλος δραστηριοτήτων 3: «**Κατασκευή μοντέλων του πλανητικού συστήματος**».

Πώς σχετίζονται οι διαστάσεις των πλανητών και του Ήλιου μεταξύ τους, με το μέγεθος του πλανητικού συστήματος και με τις επίγειες διαστάσεις των αντικειμένων της καθημερινής μας ζωής;

Οι μαθητές χρησιμοποιούν τις βιβλιογραφικές πηγές και σχεδιάζουν πίνακα πέντε στηλών, στον οποίο να καταγράφονται: τα ονόματα του Ήλιου και των πλανητών, οι ακτίνες τους και οι αποστάσεις των πλανητών από τον Ήλιο. Στην τέταρτη και πέμπτη στήλη του πίνακα καταγράφουν τις ανάλογες τιμές σε κατάλληλη κλίμακα, θεωρώντας ότι η απόσταση της Γης από τον Ήλιο είναι 2cm. Με βάση τις τιμές αυτές σχεδιάζουν σε χαρτί ή χαρτόνι το μοντέλο του πλανητικού συστήματος, που προκύπτει. Αν η απόσταση Γης – Ήλιου, στο μοντέλο, επιλεγεί να είναι ίση με 10cm, μπορούν να πραγματοποιήσουν την ίδια δραστηριότητα στην αυλή του σχολείου. Τότε, για να απεικονίσουν τον Ήλιο και τους πλανήτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν βόλους ή μπάλες κατάλληλης διαμέτρου.

Πώς κινούνται οι πλανήτες γύρω από τον Ήλιο, σύμφωνα με τα πορίσματα της Μηχανικής του Νεύτωνα;

Πάνω σε επίπεδη επιφάνεια, σχεδιάζουν ελλείψεις με τη βοήθεια δύο σταθερών καρφιών, ενός νήματος και μιας γραφίδας ή χρησιμοποιούν σχετικά προγράμματα στον Η/Υ. Προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Συγκρίνουν τα χαρακτηριστικά του κύκλου με εκείνα της έλλειψης (συνεργασία με Μαθηματικό).

B) Οι αστέρες, ο Γαλαξίας, οι γαλαξίες, το Σύμπαν.

- Κύκλος δραστηριοτήτων 1: «**Δημιουργία φωτογραφικού άλμπουμ**». Με βάση τις πηγές που τους προμηθεύουμε, οι μαθητές συλλέγουν και ταξινομούν φωτογραφίες που αφορούν τις ιδιότητες των αστερών, τη γέννηση, την ισορροπία και τα τελικά στάδια της ζωής τους, τους γαλαξίες, τους ημιαστέρες (κβάζαρ) κλπ. Γράφουν τις κατάλληλες λεζάντες και σχόλια, ώστε κάθε ομάδα φωτογραφιών να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διερεύνηση ερωτημάτων που έχουν τεθεί εκ των προτέρων από τους μαθητές ή τον εκπαιδευτικό, όπως για παράδειγμα: Τι συμβαίνει πέρα από τα όρια του πλανητικού μας συστήματος; Με τι μοιάζουν και ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των φωτεινών αντικειμένων (αστερών) που βλέπουμε στον έναστρο ουρανό; Πώς γεννήθηκαν και πώς μεταβάλλονται οι αστέρες; Υπάρχουν άραγε άλλα πλανητικά συστήματα;

«**Το Σύμπαν διαστέλλεται όπως ένα μπαλόνι που φουσκώνει**». Οι μαθητές αναπαριστούν το φαινόμενο της *φωγής των γαλαξιών* και της διαστολής του Σύμπαντος με ένα μπαλόνι που φουσκώνει. Πάνω σε μισοφουσκωμένο μπαλόνι σημειώνουν με στυλό 5 – 6 στίγματα. Με τη βοήθεια νήματος και χάρακα μετρούν και καταγράφουν τις αποστάσεις μεταξύ των στιγμάτων, πάνω στην καμπυλωμένη επιφάνεια του μπαλονιού. Στη συνέχεια, φουσκώνουν περισσότερο το μπαλόνι και μετρούν ξανά τις αποστάσεις των ίδιων στιγμάτων. Διαπιστώνουν ότι:

- α) Όσο το μπαλόνι φουσκώνει τόσο τα στίγματα απομακρύνονται μεταξύ τους. Σε όποιο στίγμα κι αν στήσουμε το παρατηρητήριό μας, θα βλέπουμε όλα τα άλλα να απομακρύνονται απ' αυτό.
  - β) Όσο πιο πολύ απέχουν μεταξύ τους δύο στίγματα, τόσο γρηγορότερα απομακρύνονται, καθώς φουσκώνουμε το μπαλόνι.
  - γ) Όπως τα στίγματα του μπαλονιού, έτσι και οι γαλαξίες απομακρύνονται μεταξύ τους γιατί ο χώρος διαστέλλεται.
- Κύκλος δραστηριοτήτων 2: «**Αστερισμοί: Πώς σχεδιάζουμε ένα χάρτη του έναστρου ουρανού; Συγκέντρωση μυθολογικών και ιστορικών στοιχείων**».
Δείχνουμε στους μαθητές χάρτες του έναστρου ουρανού, όπου διακρίνονται οι πιο σημαντικοί αστερισμοί. Εξοικειώνουμε τους μαθητές με τη διαδικασία μέτρησης των αποστάσεων (γωνιακών) μεταξύ των ουράνιων αντικειμένων, ώστε να μπορέσουν να σχεδιάσουν ένα δικό τους χάρτη του έναστρου ουρανού. Συγκρίνουμε μεταξύ τους χάρτες που έγιναν από μαθητές και αναδεικνύουμε την ιδιαίτερη θέση του Πολικού Αστέρη. Οι μαθητές συγκεντρώνουν με τη βοήθεια του **φιλόλογου** τους, μυθολογικά και ιστορικά στοιχεία που αναφέρονται στα ονόματα των αστερισμών, όπως αυτά προέκυψαν από τη φαντασία των αρχαίων Ελλήνων. Συνθέτουν εργασία, που περιλαμβάνει εικόνες με τα μυθικά αντικείμενα που οι αρχαίοι «έβλεπαν» με τη φαντασία τους σε κάθε αστερισμό. Στην ίδια εργασία οι μαθητές εξηγούν πώς χρησιμοποιήθηκαν οι αστερισμοί και ιδιαίτερα ο Πολικός Αστέρης στην αρχαία ναυσιπλοία.
  - Κύκλος δραστηριοτήτων 3: «**Θεατρικό παιχνίδι: Παρατηρώντας τα άστρα ταξιδεύουμε στο παρελθόν**». *Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν του Σύμπαντος;* Οι μαθητές μελετούν και σχολιάζουν το κείμενο που ακολουθεί: «Όλες οι πληροφορίες που μπορούμε να συναγάγουμε για ένα μακρινό αστέρα, προέρχονται από το φως του, που εκπέμπει και φτάνει στη Γη. Το φως όμως χρειάζεται σημαντικό χρόνο για να διανύσει την τεράστια απόσταση που μας χωρίζει από το μακρινό αστέρα (η ταχύτητά του στο κενό είναι περίπου 300 000km/s). Έτσι για παράδειγμα, το φως που προέρχεται το γειτονικό μας γαλαξία Ανδρομέδα, πρέπει να ταξιδέψει περί τα 2 000 000 χρόνια για να φτάσει μέχρι τη Γη. Αφορούν το παρελθόν τους, μας λει τι συνέβαινε στην Ανδρομέδα πριν 2 000 000 χρόνια! Τι όμως συμβαίνει **τώρα** στην Ανδρομέδα; Δεν έχουμε κανέναν άλλο τρόπο για να το γνωρίσουμε παρά να περιμένουμε 2.000.000 έτη (!) μέχρις ότου το φως που εκπέμπεται **σήμερα** απ' εκεί φτάσει στη Γη».
  - Σύμφωνα με το κείμενο και τις βιβλιογραφικές πηγές, **ο φιλόλογος** οργανώνει μαζί με τους μαθητές ένα θεατρικό παιχνίδι που διακωμωδεί την προσπάθεια επικοινωνίας ανθρώπων που βρίσκονται σε απομακρυσμένα, μεταξύ τους, σημεία του Σύμπαντος.

Παρατηρήσεις

Με τη διεξαγωγή των προτεινομένων δραστηριοτήτων, οι μαθητές εντάσσουν στη γλώσσα τους ένα πλέγμα αστρονομικών εννοιών, που τους καθιστά ικανούς να αντιμετωπίζουν τα αστρονομικά προβλήματα που θα συναντήσουν στην καθημερινή τους ζωή, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της σύγχρονης επιστημονικής κοινότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η Αστρονομία των αρχαίων Ελλήνων. Μυθολογία – Επιστήμη, Αθήνα 1970.

Θεοδοσίου Ε. – Δανέζης Ε., *Τα άστρα και οι μύθοι τους*, εκδόσεις Διάλογος, Αθήνα 1999.

ΓΕΩ (τεύχος 49, Μάρτ. 2001, τεύχος 50, Μάρτ. 2001, τεύχος 42, Ιαν. 2001), άρθρα του Δ. Σιμόπουλου.

National Geographic Society (Αύγ. 1990, Ιαν. 1994).

Scientific American (1989, Φεβρ. 1997, Αύγ. 1993, Οκτ. 1994).

Αξιοποίηση πληροφοριών από τα εγχειρίδια του ΟΕΔΒ: Ομηρικά έπη, Λυρική ποίηση, Δραματική και Νεότερη Νεοελληνική Λογοτεχνία, Στοιχεία Αστρονομίας και Διαστημικής, Φυσική Β' Γυμνασίου.

Διαδίκτυο:

- 1) <http://www.seds.org/nineplanets/nineplanets/nineplanets.html>
- 2) <http://www.stsci.edu/resources/>
- 3) <http://spacescience.nasa.gov/>, <http://www.hq.nasa.gov/osf/>
- 4) <http://bang.lanl.gov/solarsys/mars.htm>

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΤΙΤΛΟ «ΜΙΚΡΟΙ ΣΕΙΣΜΟΛΟΓΟΙ»

Ηλίας Κούτσικος, Πάρεδρος ε.θ. του Π.Ι., Ντίνα Ρηγάτου, φιλόλογος αποσπασμένη στο Π.Ι.

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη πρόταση υλοποίησης προγράμματος στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης έχει ως κεντρικό άξονα τους σεισμούς. Η επιλογή αυτή δεν έγινε τυχαία. Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα είναι πρώτη στην Ευρώπη και έκτη στον κόσμο σε έκλυση σεισμικής ενέργειας ανά έτος (Β. Παπαζάχος κ.α.1986). Αυτό σημαίνει απλά ότι όλοι σχεδόν οι

μαθητές των Ελληνικών σχολείων έχουν βιώσει την εμπειρία ενός σεισμού και είναι σίγουρο ότι θα τη βιώσουν και άλλες φορές στο μέλλον. Το θέμα επομένως ελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών από όλα τα σημεία της χώρας και δεν έχει τοπικό χαρακτήρα όπως π.χ. το δάσος, το ποτάμι κ.τ.λ. (Κούτσικος κ.ά. 2001).

Το δεύτερο μεγάλο πλεονέκτημα της συγκεκριμένης πρότασης είναι η δυνατότητα διαθεματικής προσέγγισης και η σύνδεση του σχεδίου εργασίας (project) με τα φιλολογικά μαθήματα, τη Φυσική, τα Μαθηματικά, τα Καλλιτεχνικά κ.ά.

Συνοψίζοντας παραθέτουμε τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία προτείνεται το συγκεκριμένο πρόγραμμα:

A. Κριτήρια επιλογής θέματος

1. Το αντικείμενο είναι γνωστό στους μαθητές
2. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που έχουν βιώσει όλοι σχεδόν οι μαθητές και επομένως προσφέρεται για εφαρμογή σε όλα τα σχολεία της χώρας.
3. Το θέμα είναι πάντα επίκαιρο για την Ελλάδα.
4. Δίνεται η δυνατότητα διαθεματικής προσέγγισης και κυρίως η σύνδεση μαθημάτων του Γυμνασίου.

B. Παιδαγωγική προσέγγιση

Σκοποί-Στόχοι

- Να αποκτήσουν έγκυρη ενημέρωση γύρω από τους σεισμούς ώστε να αποφεύγεται η μυθοποίηση του φαινομένου αυτού, γεγονός που οδηγεί συνήθως σε λανθασμένες ενέργειες πανικού.
- Με αφορμή την καταγραφή των σεισμών που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια στην ευρύτερη περιοχή του κάθε σχολείου, να μελετήσουν την Τοπική Ιστορία τους.
- Να μελετήσουν κείμενα αρχαίων Ελλήνων ιστορικών και φιλοσόφων.
- Να εφαρμόσουν γνώσεις που απέκτησαν στα Μαθηματικά και στη Φυσική για τον υπολογισμό συγκεκριμένων σεισμολογικών παραμέτρων (επίκεντρο, μέγεθος κ.ά.).
- Να αποκτήσουν την ικανότητα εντοπισμού, συλλογής, ανάλυσης και αξιολόγησης διαφόρων πληροφοριών που συνδέονται με το συγκεκριμένο θέμα.
- Να εκφράσουν τις καλλιτεχνικές τους ικανότητες (π.χ δημιουργία τοπικών χαρτών με τα επίκεντρα των κυριότερων σεισμών που έγιναν στη περιοχή τα τελευταία 100 χρόνια).

Μεθοδολογία

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα μπορεί να υλοποιηθεί με τη μέθοδο των σχεδίων εργασίας (μέθοδος project).

Κατ' αρχήν μελετάται το Π.Σ και εντοπίζονται τα μαθήματα της συγκεκριμένης τάξης που θα μπορούσαν να αποτελέσουν πηγή πληροφοριών για το πρόγραμμα αυτό. Ενδεικτικά αναφέρουμε το «Ο Τόπος και οι άνθρωποι» της Β' Γυμνασίου και την Ιστορία της Α' Γυμνασίου, όπου υπάρχουν πολλές αναφορές σε σεισμούς που έγιναν και στις κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές επιπτώσεις που είχαν οι σεισμοί αυτοί.

Με απλά Μαθηματικά και γνώσεις Φυσικής Γ' Γυμνασίου μπορούν οι μαθητές να υπολογίσουν το επίκεντρο και το μέγεθος ενός σεισμού. Για το σκοπό αυτό υπάρχει έτοιμο φύλλο εργασίας στο Π.Ι. και είναι στη διάθεση των εκπαιδευτικών που θα αποφασίσουν να εφαρμόσουν το πρόγραμμα αυτό στο σχολείο τους.

Επόμενο βήμα είναι ο χωρισμός των μαθητών σε ομάδες εργασίας με συγκεκριμένο αντικείμενο μελέτης. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ομάδες εργασίας για το προτεινόμενο πρόγραμμα με τίτλο: «Μικροί Σεισμολόγοι»

- Ομάδα μελέτης της Τοπικής Ιστορίας με άξονα τους σεισμούς που έγιναν στην ευρύτερη περιοχή και τις επιπτώσεις που είχαν.
- Ομάδα μελέτης κλασικών κειμένων και εντοπισμού σχετικών αναφορών σε σεισμούς
- Ομάδα δημιουργίας φύλλων εργασίας με θέμα τον υπολογισμό του επικέντρου και του μεγέθους συγκεκριμένου σεισμού.
- Ομάδα συλλογής πληροφοριών που αφορούν τα πρακτικά μέτρα προστασίας που πρέπει να λαμβάνονται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το σεισμό, στο σχολείο και στο σπίτι.

Όπως αναφέραμε παραπάνω οι ομάδες αυτές είναι ενδεικτικές και ο εκπαιδευτικός που θα είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος μπορεί να προσθέσει ή να αφαιρέσει από τις προτεινόμενες δραστηριότητες ανάλογα με το χρόνο που θα διαθέτει και το γνωστικό επίπεδο των μαθητών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δ. Καλαϊτζίδης, Κ. Ουζούνης, *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Θεωρία και Πράξη*, Ξάνθη, Εκδόσεις Σπανίδη, 2000.
Κούτσικος Η. –Λύτης Α. –Πυρίνη Α., *Η Τηλεδιάσκεψη ως Μέσο Αντισεισμικής Προστασίας: Μια Πανελλήνια Εφαρμογή σε Μαθητές και Δασκάλους της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση και Εκπαίδευση από Απόσταση*, Αθήνα Εκδόσεις Εκπαιδευτηρίων "Ελληνογερμανική Αγωγή", 2001.
Παπαζάχος Β. –Παπαζάχος Κ., «Οι σεισμοί της Ελλάδας, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Ζήτη, 1986.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΓΙΑ ΤΙΣ ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΟΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Η διαθεματική προσέγγιση βασισμένη σε μαθητοκεντρικές δραστηριότητες εφαρμόζεται στην κοινή επεξεργασία των γνωστικών αντικειμένων, όπως π.χ.: των Φυσικών Επιστημών, του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ) και των Ξένων Γλωσσών. Κατά τη διαδικασία υλοποίησης του συγκεκριμένου σχεδίου εργασίας οι μαθητές καλούνται να συλλέξουν και να ταξινομήσουν εκπαιδευτικό υλικό που αποτελείται από βιογραφίες γνωστών επιστημόνων ή φιλοσόφων, αξιοποιώντας γλωσσικές και αισθησιοκινητικές δεξιότητες όπως: η επεξεργασία κειμένων, η δημιουργία περιλήψεων, εικόνων και σκίτσων, η μετάφραση, η δημιουργία αφίσας κ.λπ. Μπορεί να δοθεί φάκελος με υποστηρικτικό υλικό (βιογραφίες, ιστορικές πληροφορίες, εικόνες σχετικές με το θέμα κ.λπ.), αλλά μπορούν να αναζητηθούν περισσότερες πληροφορίες σε συνήθεις πηγές πληροφοριών (βιβλία με βιογραφίες, ημερήσιος και περιοδικός τύπος, εγκυκλοπαίδειες, διαδίκτυο).

Το θέμα του συγκεκριμένου σχεδίου εργασίας, προβάλλει από τη μια πλευρά τις θετικές επιστήμες, και από την άλλη σημαντικούς φυσικούς επιστήμονες όπως ο Λαβουαζιέ, ο Ντάλτον, ο Παστέρ, ο Αϊνστάιν ή η Κιουρί και φιλοσόφους όπως ο Πυθαγόρας ή ο Δημόκριτος. Οι προσωπικότητες αυτές επηρέασαν τη γνώση, τη σκέψη, αλλά και τη συμπεριφορά και τις αξίες των ανθρώπων. Οι μαθητές καλούνται να παρουσιάσουν όχι μόνο τους βιογραφούμενους, αλλά και να κάνουν εξειδικεύσεις σε συγκεκριμένες απόψεις και θεωρίες που είχαν για τη ζωή και τη γνώση. Με τον τρόπο αυτό, γίνεται γνωστό ότι η μελέτη των φυσικών φαινομένων από φιλοσόφους ή φυσικούς επιστήμονες επηρέασε το σύνολο του ανθρώπινου πολιτισμού και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη γνώση και τη στάση των μαθητών σε κάποια θέμα **τα** κοινωνικού, πολιτισμικού, οικονομικού, επιστημονικού ή άλλου περιεχομένου συνδέοντας έτσι το θέμα του σχεδίου εργασίας με τη φιλοσοφία και τους στόχους του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Κατ' επέκταση, επηρεάζεται και η συμπεριφορά των μαθητών σε ποικίλα επιστημονικά ή και πολιτισμικά επίπεδα όσον αφορά την επεξεργασία, τη μελέτη, την απόδοση ή την παρουσίαση ενός πληροφοριακού – επικοινωνιακού κειμένου. Είναι καλό να γίνουν εξειδικεύσεις και συγκεκριμένες αναφορές πχ αναφορά στις θεωρίες του Αϊνστάιν, του Ντάλτον ή του Δημόκριτου και κυρίως σε θέματα που συνδέονται με το Πρόγραμμα Σπουδών του σχολείου.

Τα κείμενα που χρησιμοποιούνται κατά την εκμάθηση μιας γλώσσας (μητρικής ή ξένης) δεν έχουν μοναδικό στόχο τη γλώσσα αυτή καθαυτή ή το περιεχόμενο του κειμένου, αλλά και τα δύο μαζί. Εκείνο που ενδιαφέρει είναι να αποκτήσει ο μαθητής ικανότητες και δεξιότητες ώστε να είναι σε θέση να αναδεικνύει το περιεχόμενο ενός κειμένου, ενός άρθρου, μιας πληροφορίας με τη σωστή χρήση της γλώσσας. Να μπορεί δηλαδή να καταγράφει ή και να εκφράζει μηνύματα αξιοποιώντας καταστάσεις. Οι μαθητές συγκεντρώνουν τις πληροφορίες μετά από μικρή έρευνα με στόχο να προσεγγίσουν το ρόλο των επιστημών στην καθημερινή μας ζωή, στην παγκόσμια επικοινωνία και στις κοινωνικο-οικονομικές επαφές μας.

Παρακάτω παρουσιάζεται συνοπτικά σε μορφή πίνακα ένα ενδεικτικό παράδειγμα σχεδίου εργασίας, που συνδέει γνωστικά αντικείμενα των οποίων οι διδακτικοί στόχοι συγκλίνουν κατά την επεξεργασία ενός θέματος.

Τάξη: Β΄ ή Γ΄ Γυμνασίου

Θέμα: Βιογραφία ενός επιστήμονα ή φιλοσόφου

Θεματική Ενότητα: Επιστήμες και κοινωνία

ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Ιστορία	Ξένη γλώσσα	Φυσικές Επιστήμες Μαθηματικά	ΣΕΠ
Περιγραφή της εποχής κατά την οποία έζησε ο επιστήμονας ή φιλόσοφος	Επεξεργασία, ανάλυση ή και μετάφραση ξένων κειμένων σχετικών με το θέμα	Συγκεκριμένα στοιχεία από τις θεωρίες των βιογραφούμενων για τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες	Στοιχεία επαγγελματικής πορείας από τα βιογραφικά. Αναφορά σε στερεοτυπικές αντιλήψεις
Παράδειγμα: Ο Λαβουαζιέ Γαλλία 18 ^{ος} αιώνας, Γαλλική επανάσταση.	Ξενόγλωσσα βιογραφικά κείμενα. Μπορούν να βρεθούν ακόμη και πρωτότυπα κείμενα των βιογραφούμενων.	Θεωρία του Λαβουαζιέ για την αφθαρσία της ύλης, επιπτώσεις στην αντίληψή μας για τον κόσμο.	Τα επαγγέλματα και τα ενδιαφέροντα του Λαβουαζιέ, ο ρόλος της συζύγου του ως συνεργάτιδας.

Στόχος αυτού του σχεδίου εργασίας είναι η επεξεργασία βιογραφικών στοιχείων δημιουργών από το χώρο των επιστημών σε συνδυασμό με τις θεωρίες και τις απόψεις που υποστήριζαν. Από τα βιογραφικά στοιχεία αναδεικνύονται το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον της εποχής, τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά και η σταδιοδρομία τους, το επαγγελματικό τους κύρος. Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του σχεδίου εργασίας, μεταξύ άλλων, καλλιεργούνται και αξιοποιούνται γλωσσικές και αισθησιοκινητικές δεξιότητες με τη συλλογή και ταξινόμηση του προς χρήση υλικού, με τη δημιουργία και παρουσίαση κειμένων, εικόνων, σκίτσων, με τη μετάφραση κ.λπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Chryshochoos J. –Chryshochoos N. –Thompson I., *The Methodology of the Teaching of English as a Foreign Language with*

Reference to the Crosscurricular Approach and Task-Based Learning, Athens, The Pedagogical Institute, 2002.

Γεωργιάδου Α. – Καφετζόπουλος, Κ. – Προβής Ν. – Χηνιάδης Δ. – Σπυρέλλης Ν., *Χημεία Β' Γυμνασίου. Βιβλίο του καθηγητή*, α' έκδοση, Αθήνα, ΟΕΔΒ 1997.

Ρέππα Ε. – Φωτιάδου Τ., *Σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός. Βιβλίο του καθηγητή Γ' Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1997.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΤΙΤΛΟ: ΚΑΙΡΟΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ – ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ – ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ

Δήμητρα Σπυροπούλου, Μόνιμη Πάρεδρος Π.Ι.

Η ανάπτυξη ενός προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μπορεί να σχεδιαστεί είτε με βάση τα στάδια επίλυσης ενός προβλήματος (problem solving) ή η επίλυση προβλήματος μπορεί να είναι η ανάπτυξη σχεδίων εργασίας (projects) όπως στο συγκεκριμένο παράδειγμα.

Κριτήρια Επιλογής του θέματος

Το θέμα «Καιρός και Κλίμα – Κλιματικές αλλαγές – Προστασία της ατμόσφαιρας» επιλέχθηκε για τους παρακάτω λόγους :

- α. Είναι διαχρονικό και επίκαιρο, τοπικό και παγκόσμιο.
- β. Παρουσιάζεται ως ένα βασικό ζήτημα/πρόβλημα στην Agenda 21 της Συνόδου Κορυφής του Ρίο το 1992.
- γ. Έχει σχέση με πλήθος ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό, ιστορικό και τεχνητό δομημένο περιβάλλον.
- δ. Βρίσκεται στα Προγράμματα Σπουδών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης.
- ε. Επισημαίνεται διεθνώς η ανάγκη εκπαίδευσης μαθητών/ριων και ενηλίκων σε θέματα Μετεωρολογίας διότι οι έρευνες έδειξαν ότι είναι μετεωρολογικά 'αναλόγητοι', ώστε οι πολίτες του 21^{ου} αιώνα να μπορούν να ζούν αρμονικά με τα στοιχεία της φύσης μέσα στις κοινωνίες της υψηλής τεχνολογικής ανάπτυξης.

Ενδεικτικό Μεθοδολογικό Πλαίσιο σχεδιασμού του προγράμματος

Πρώτη Φάση

α. Επιλογή και επισήμανση του προβλήματος

- Συγκέντρωση αποκομμάτων από τον τύπο τα οποία να έχουν σχέση με το προς μελέτη θέμα π.χ. αποτελέσματα ακραίων καιρικών φαινομένων, ρύπανση της ατμόσφαιρας, κ.λπ.
- Παρακολούθηση βιντεοσκοπημένων δελτίων καιρού και σχετική συζήτηση.
- Συμπλήρωση ερωτηματολογίου για ανίχνευση των ιδεών των μαθητών/ριων.

β. Ανάλυση του θέματος σε (ενδεικτικές) υποενότητες

- Οι έννοιες Καιρός και Κλίμα.
- Οι σχέσεις καιρικών και κλιματικών συνθηκών με την κίνηση της Γης.
- Οι επικείμενες μεταβολές των κλιματικών συνθηκών ως αποτέλεσμα των ανθρώπινων παρεμβάσεων.
- Οι σχέσεις των κλιματολογικών συνθηκών με τις ανθρώπινες δραστηριότητες, π.χ. την παραγωγή, τη δόμηση, τη διάβρωση, τις πλημμύρες, τα φυσικά και ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά/ γνωρίσματα, την υγεία, κ.λπ.
- Αξιοποίηση κειμένων και σημειολογία της φύσης.
- Εύρεση στοιχείων για την εξέλιξη των εννοιών μέσα από τα κείμενα θεολογικά, ιστορικά, λογοτεχνικά.
- Η επίδραση του κλίματος στον πολιτισμό ενός τόπου.

γ. Διατύπωση στόχων

Οι μαθητές/τριες:

- Να διαχωρίζουν τις έννοιες καιρός και κλίμα
- Να παρατηρούν, να καταγράφουν στοιχεία και μετρήσεις των κλιματικών στοιχείων : θερμοκρασία, υγρασία, ύψος βροχόπτωσης, κτλ
- Να οργανώνουν αρχεία
- Να συσχετίζουν αρχές και έννοιες των Φ.Ε. με την καθημερινή πραγματικότητα
- Να εξοικειωθούν με διαδικασίες της επιστημονικής μεθοδολογίας μέσα από δραστηριότητες εύρεσης του μικροκλίματος της περιοχής του σχολείου τους.
- Να καταγράφουν τις αρνητικές παρεμβάσεις, επιδράσεις και συνέπειες και να προτείνουν λύσεις για την προστασία της ατμόσφαιρας
- Να αξιοποιούν τις πληροφορίες των δελτίων πρόγνωσης του καιρού, όπως παρουσιάζεται στα ΜΜΕ
- Να καλλιεργήσουν πνεύμα συνεργασίας και υπευθυνότητας
- Να ευαισθητοποιηθούν στη λήψη μέτρων για την προστασία της ατμόσφαιρας

δ. Χωρισμός των μαθητών/τριών σε ομάδες

Δεύτερη Φάση: Καθορισμός δραστηριοτήτων

- Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη / χαρτογράφηση εννοιών.

- Σύνταξη ερωτηματολογίου και διεξαγωγή έρευνας σχετικά με αιτίες και συνέπειες των επικείμενων κλιματικών αλλαγών.
- Κατασκευή απλών μετεωρολογικών οργάνων με απλά μέσα : Ανεμόμετρο, Ανεμούριο, Βροχόμετρο, Υγρόμετρο και λήψη μετρήσεων καθημερινά.
- Διεξαγωγή πειραμάτων για την επαλήθευση ή διάψευση μιας υπόθεσής τους.
- Άντληση πληροφοριών/στοιχείων από άλλες πηγές πληροφόρησης.
- Επίσκεψη σε ένα μετεωρολογικό σταθμό ή σε εγκαταστάσεις ρύπανσης της ατμόσφαιρας.
- Επιστολές σε υπηρεσίες, οργανώσεις κ.λπ.

Τρίτη Φάση: Σύνθεση και παρουσίαση της εργασίας

- Οργάνωση και επεξεργασία των πληροφοριών ή των μετρήσεων. Κατασκευή πινάκων, ιστογραμμάτων με στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, κολλάς με το φωτογραφικό υλικό κτλ.
- Συγγραφή σεναρίου στο οποίο να αναφέρονται οι δραστηριότητες, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τις επισκέψεις και οι εμπειρίες από το όλο πρόγραμμα.
- Επισήμανση των αρνητικών συνεπειών της παρέμβασης του ανθρώπου, λήψη μέτρων κτλ

Τέταρτη φάση

α. Καθορισμός κριτηρίων και αξιολόγηση της εργασίας

Κριτήρια αξιολόγησης του προγράμματος μπορεί να είναι ο βαθμός επίτευξης των στόχων, η μεθοδολογική και διαθεματική του προσέγγιση, το πλήθος των πηγών που επιλέχθηκαν, η εξαγωγή και τεκμηρίωση των συμπερασμάτων, η σύνθεση και παρουσίαση της εργασίας, κτλ.

β. Κοινοποίηση των αποτελεσμάτων

Οι ομάδες αναλαμβάνουν την κοινοποίηση των αποτελεσμάτων/ πορισμάτων της εργασίας και προγραμματίζουν τις περαιτέρω δράσεις.

Πρακτικά θέματα - Παρατηρήσεις

1. Οδηγίες για την κατασκευή των απλών μετεωρολογικών οργάνων υπάρχουν στο Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Υλικό για την Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων δράσεων του Γυμνασίου Τόμος Γ□- Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και στη σχετική Βιβλιογραφία του Οδηγού για τον καθηγητή.
2. Η συγκέντρωση στοιχείων καθώς και οι επισκέψεις στους αντίστοιχους χώρους προτείνεται να γίνονται στο πλαίσιο των σχολικών περιπάτων ή στον ελεύθερο χρόνο των μαθητών/ριων.
3. Η συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους υπεύθυνους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και των Κ.Π.Ε. θεωρείται σημαντική και αναγκαία.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ

Ευαγγελία Καγκά, Σύμβουλος του Π.Ι.

Το συγκεκριμένο σχέδιο εργασίας εξοικειώνει τους μαθητές με εναλλακτικούς τύπους του πολυγλωσσικού γραμματισμού μέσα από την αξιοποίηση της κοινωνιογλωσσικής και πραγματολογικής διάστασης της γλώσσας και την ανάδειξη στρατηγικών συσχέτισης της μιας γλώσσας με την άλλη και με τη μητρική. Στοιχεία για το συγκεκριμένο θέμα μπορούν να αντληθούν από τα κείμενα της Ελένης Αρβελέρ και του Γεωργίου Μπαμπινιώτη που περιλαμβάνονται στο πολυθεματικό βιβλίου του Γυμνασίου.

Στόχοι

Με τη βιωματική προσέγγιση της πολυγλωσσίας και της πολυπολιτισμικότητας επιδιώκεται α) να δημιουργήσουν οι μαθητές θετικές αναπαραστάσεις της γλωσσικής και πολιτισμικής πολυμορφίας, β) να συνειδητοποιήσουν κοινά πολιτισμικά στοιχεία ανάμεσα στις διάφορες χώρες, γ) να αναπτύξουν γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες που θα λειτουργήσουν σταδιακά ως συνισταμένη ανάπτυξης διαπολιτισμικής συνείδησης.

Μεθοδολογική διαδικασία

Το εν λόγω σχέδιο εργασίας μπορεί να υλοποιηθεί μέσα από τα παρακάτω κύρια στάδια.

1ο στάδιο. Εναισθητοποίηση των μαθητών για το θέμα του σχεδίου εργασίας.

Κατά τη διάρκεια της φάσης αυτής ο διδάσκων διεγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών για τις έννοιες της πολυγλωσσίας και της πολυπολιτισμικότητας, ενώ παράλληλα μέσα από διάλογο ανταλλάσσονται απόψεις, ιδέες και προβληματισμοί.

2ο στάδιο. Καθορισμός των διαδικασιών και προγραμματισμός των δραστηριοτήτων.

Οι μαθητές σε συνεργασία με το διδάσκοντα καθορίζουν τις διαδικασίες υλοποίησης του έργου και προγραμματίζουν τις δραστηριότητες οι οποίες θα αποτελούν τους άξονες διερεύνησης του θέματος και δράσης των μαθητών.

Αναφέρουμε ενδεικτικά τις παρακάτω δραστηριότητες μέσα από τις οποίες οι μαθητές εξοικειώνονται με τη λειτουργική διάσταση της γλώσσας, ενώ ταυτόχρονα αντιλαμβάνονται την «αδελφοσύνη» και την «αλληλεπίδραση» των γλωσσών και των πολιτισμών. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Αναζητούν, καταγράφουν και ταξινομούν θεματολογικά ελληνικούς μύθους που έχουν μεταφραστεί σε άλλες γλώσσες και το αντίθετο. Επιλέγουν ένα μύθο που είναι κοινός σε δύο ή τρεις χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα.

Οι μαθητές:

- Συγκρίνουν την εικονογράφηση, την παρουσίαση των τίτλων, τη δομή του μύθου και το περιεχόμενο και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές.
- Εντοπίζουν λέξεις που εμφανίζονται με μεγάλη συχνότητα στις γλώσσες-στόχους.
- Αναζητούν, καταγράφουν και ταξινομούν στοιχεία που βοηθούν στην κατανόηση των αλλόγλωσσων μύθων.
- Καταγράφουν τις λέξεις-κλειδιά των γλωσσών-στόχων και τις συγκρίνουν με τις αντίστοιχες της μητρικής γλώσσας (σε μορφολογικό, λεξιλογικό και συντακτικό επίπεδο).

3ο στάδιο. Διαδικασία διεξαγωγής του έργου

Για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων οι μαθητές ανατρέχουν σε διάφορες πηγές όπως: βιβλιοθήκες, βιβλιοπωλεία, διαδίκτυο. Επίσης, οι μαθητές επικοινωνούν και συνεργάζονται με άτομα που ομιλούν τη γλώσσα-στόχο

4ο στάδιο. Παρουσίαση και αξιολόγηση του έργου των ομάδων.

Η κάθε ομάδα παρουσιάζει το έργο της αναπτύσσοντας ταυτόχρονα τους τρόπους προσέγγισης του θέματος. Ο τρόπος παρουσίασης του έργου αποφασίζεται από τα μέλη της ομάδας. Οι μαθητές μέσα από εικαστικές αποδόσεις, γραφικές αναπαραστάσεις, δραματοποίηση, παιχνίδια ρόλων κ.τλ. προβάλλουν την απόκτηση της νέας γνώσης. Η αξιολόγηση του έργου της κάθε ομάδας στηρίζεται σε διαδικασίες ετεροαξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης με τη δημιουργία του Portfolio. Ο κάθε μαθητής μπορεί μέσα από τον ατομικό του φάκελο (Portfolio) να παρουσιάζει τους προσωπικούς του στοχασμούς και προγραμματισμούς, τις προσωπικές του στρατηγικές διερεύνησης του θέματος, και γενικά τις διάφορες φάσεις της συμμετοχής του στις συλλογικές διαδικασίες.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Χαρινέλα Τουρνά, Δημητράσκου Αντωνία, Νάγια Γιαννακίτσα, Φιλόλογοι αποσπασμένες στο Π.Ι.

Για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού κρίσιμη στρατηγική είναι η ανάπτυξη πολυπολιτισμικού εκπαιδευτικού υλικού και διδακτικών τεχνικών που να υπερβαίνουν τις εθνοπολιτισμικές ιδιαιτερότητες, χωρίς, ωστόσο, να τις αγνοούν και να εξασφαλίζουν την ομαλή σχολική και κοινωνική ένταξη των διαφορετικών μαθητικών πληθυσμών, χωρίς να απαιτούν την αφομοίωσή τους.

Σκοπός

Η εφαρμογή διαπολιτισμικών διδακτικών τεχνικών θα συμβάλλει στη δημιουργία ενός θετικού σχολικού περιβάλλοντος διατηρώντας ταυτόχρονα τον πολιτισμό καταγωγής και τον πολιτισμό υποδοχής των μαθητών/τριών. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να ενισχύσει:

- να συνειδητοποιήσουν και να αναγνωρίσουν την πολυπολιτισμική πραγματικότητα στην οποία ζουν
- να καταρρίψουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις για τον «άλλο» και να αποδεχθούν την ετερότητα
- να αμβλύνουν τις κοινωνικές διακρίσεις και ανισότητες κατανοώντας τον άνθρωπο και την ιδιαιτερότητά του μέσα σ' ένα περιβάλλον με έντονη κινητικότητα
- να επιτύχουν τη διαπολιτισμική επικοινωνία που στηρίζεται στην αποδοχή, την αξιοποίηση της διαφοράς.

A. Μία λογοτεχνική προσέγγιση

Μέσα: Τα λογοτεχνικά κείμενα του τόπου προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών/τριών δίνουν τη δυνατότητα να συζητηθούν π.χ. φαινόμενα της πολιτικής ζωής στα πλαίσια μιας διαπολιτισμικής προσέγγισης της λογοτεχνίας.

Το παλάτι των Ονείρων του Ισμαήλ Κανταρέ, εκδόσεις Νέα Σύνορα- Λιβάνη, το οποίο είναι ένα έργο βαθύτατα ανθρώπινο, αλληγορικό και αιγυπτιακό, που κινείται ανάμεσα στο όνειρο και την πραγματικότητα

Δραστηριότητες-Δράσεις: Οι μαθητές/τριες:

- Να συζητήσουν ζητήματα που ανακύπτουν από την ανάγνωση των αποσπασμάτων των έργων του Κανταρέ, όπως π.χ. τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι ολοκληρωτικοί μηχανισμοί προκειμένου να ελέγξουν τη σκέψη.
- Να προβληματιστούν για το ρόλο της λογοτεχνίας στην έκφραση και τη σύγκριση ανθρώπινων εμπειριών και προβλημάτων κοινών σε όλες τις κοινωνίες και τους πολιτισμούς.
- Να διαπιστώσουν την ύπαρξη κοινών στοιχείων που συναντώνται στη βαλκανική μυθοπλασία και που υπηρετούν την κατανόηση του διαφορετικού ως ομότιμου και την εδραίωση της αυτοαντίληψης των μαθητών/τριών. Η ποικιλία των κειμένων από τα Βαλκάνια ενισχύει την κριτική σκέψη και προβάλλει το «διαφορετικό» με επικοινωνιακούς κώδικες που ενώνουν, παρά χωρίζουν τους ανθρώπους. Η οικουμενικότητα των μηνυμάτων και

οι κοινοί πολιτισμικοί παρανομαστές των γενέθλιων τόπων των κειμένων τα καθιστούν ιδανικούς φορείς διαπολιτισμικής αντίληψης στη διδακτική πράξη.

Αποτελέσματα: Η εφαρμογή της διαπολιτισμικής αγωγής αναμένεται ότι θα:

Α. αναδείξει τη διαπλοκή και αλληλεπίδραση των πολιτισμών καθώς και τη δυναμική τους.

Β. αξιοποιήσει την παράδοση και την ιστορική μνήμη κάθε κουλτούρας και θα νομιμοποιήσει την παρουσία του «άλλου» στη σχολική κοινωνία.

Β. Σχολιασμός γελοιογραφικών σκίτσων για την εξάσκηση δεξιοτήτων αντιμετώπισης προκαταλήψεων και στερεοτύπων.

Υπάρχουν πολλές δυνατότητες ανάδειξης της διαπολιτισμικής διάστασης στο πλαίσιο του Προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης, αρκεί το υλικό που επιλέγεται να προκαλεί το ενδιαφέρον και τη διάθεση συμμετοχής και αυτενέργειας των μαθητών.

Ως μέσα επιλέγονται:

Συγκεκριμένα γελοιογραφικά σκίτσα στην πλοκή των οποίων περιγράφονται άτομα σε στερεοτυπικούς ρόλους, όσον αφορά τη στάση απέναντι στους μεταναστές, π.χ. σκίτσα του φυλλαδίου “Εγώ Ρατσιστής!” της Υπηρεσίας Επιστημών Εκδόσεων της Ε.Ε.

Κάθε εκπαιδευτικός, για το πολυδιάστατο αυτό θέμα, μπορεί να σχεδιάσει δραστηριότητες που να ανταποκρίνονται ακριβέστερα στις διαστάσεις που εκείνος επιθυμεί να προσεγγίσει, προσπαθώντας να δίνει πάντα συγκεκριμένο περιεχόμενο σε κάποιες γενικές γνώσεις.

Απαραίτητη προϋπόθεση, κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, κρίνεται η αποσαφήνιση βασικών όρων για την καλύτερη προσέγγιση του θέματος, όπως π.χ. προκαταλήψεις, ρατσισμός, στάσεις, στερεότυπα κ.ά.

Διδακτικοί στόχοι

- Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, όπως αυτά εμφανίζονται στις διάφορες εκφάνσεις της καθημερινής ζωής, αποτελούν προϊόντα συλλογικών αναπαραστάσεων και οδηγούν σ' ένα σύστημα κατηγοριοποίησης
- Να συνειδητοποιήσουν ότι τα στερεότυπα προκαλούν παρανοήσεις, διακρίσεις ή και συγκρούσεις
- Να κατανοήσουν τους λόγους που μας οδηγούν σε στερεοτυπικές αντιλήψεις
- Να αναπτύξουν δεξιότητες απόρριψης των στερεοτύπων.

1. Κρίνεται αναγκαίο οι μαθητές με διαφορετική προέλευση να μιλήσουν, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να ανταλλάξουν εμπειρίες με βάση τις παρακάτω ερωτήσεις:

α) Γιατί νομίζετε ότι οι άνθρωποι κάνουν διακρίσεις σε βάρος άλλων ανθρώπων;

β) Νιώσατε ποτέ ότι γίνονται διακρίσεις σε βάρος σας;

γ) Πώς προσπαθούμε να περιορίσουμε τις διακρίσεις στη χώρα μας;

δ) Έχετε συναντήσει ανθρώπους προκατειλημμένους με: τους νέους, τους υπερήλικες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, άτομα διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων, ορισμένα επαγγέλματα, την περιοχή που ζει κάποιος, την εμφάνιση κάποιου κτλ.

2. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Σε κάθε ομάδα υποδύονται ένα από τα πρόσωπα των γελοιογραφικών σκίτσων που επιλέγονται και διηγούνται το επεισόδιο σαν να αφορά τους ίδιους.

3. Καταγράφονται οι προτάσεις που κατά τη γνώμη των μαθητών αποκαλύπτουν κάποια στερεότυπα. Σχολιάζουν και καταγράφουν πώς πιστεύουν ότι καθεμία από αυτές τις προτάσεις επηρεάζει την επικοινωνία ανάμεσα στο πρόσωπο που εκφράζει το στερεότυπο και το πρόσωπο που θα μπορούσε να είναι το θύμα αυτού του στερεοτύπου.

4. Εξετάζουν ποιοι κερδίζουν και ποιοι χάνουν από αυτές τις στερεοτυπικές αντιλήψεις.

Γ. Αξίες και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Μέσα

Τα λογοτεχνικά κείμενα αποτελούν έναν καλό αγωγό διαπολιτισμικής επικοινωνίας και μάθησης, αλλά και συγκριτικής αμфиπολιτισμικής προσέγγισης.

Μία από τις λειτουργίες της Λογοτεχνίας είναι ότι φέρνει τους μαθητές/-τριες σε επαφή όχι μόνο με ένα συγκεκριμένο γλωσσικό κώδικα, αλλά και με την ιστορία, τον πολιτισμό και τις αξίες που εκφράζονται μέσα από αυτόν. Η λογοτεχνία είναι ένας εύχρηστος χάρτης, όπου απεικονίζονται τα ήθη, τα έθιμα, τα προβλήματα, οι ιδέες, οιπίστεις και τα συναισθήματα, μ' άλλα λόγια το πολιτισμικό φορτίο ενός λαού.

Δραστηριότητες-Δράσεις

- Οι μαθητές να εντοπίσουν τις αξίες στα λογοτεχνικά κείμενα: “Οι Ποσειδωνιάται”, του Κωνσταντίνου Καβάφη και “Στο σπίτι του Ντοστογιέφσκι” του Νίκου Μπακόλα.
- Να συζητήσουν με μαθητές από άλλες χώρες και να γράψουν όλοι μαζί τις διαπιστώσεις τους.
- Να βρουν πληροφορίες για τις αποικίες στην Κάτω Ιταλία και να συγκρίνουν τα αίτια δημιουργίας τους με τους

λόγους για τους οποίους έχουμε σήμερα οικονομικούς μετανάστες. Να συγκρίνουν αυτό το κοινωνικό φαινόμενο με εκείνο των αποικιών κατά τους 8^ο-6^ο π.Χ. αι.

- Να διαβάσουν το ποίημα “Μη με φωνάζεις ξένο” και να βρουν τις αξίες στις οποίες αναφέρεται ο “άγνωστος μετανάστης” (από την έκδοση του ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ “Σχολείο χωρίς σύνορα”)
- Να διαβάσουν το απόσπασμα του Γιώργου Γραμματικάκη για τη “Ελληνική Πραγματικότητα” και να συζητήσουν σε ομάδες τις αξίες για τις οποίες γίνεται λόγος.
- Να παρατηρήσουν φωτογραφίες που απεικονίζουν μετανάστες, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να συζητήσουν μεταξύ τους.

Αποτελέσματα

Οι «αξίες», όπως π.χ. η αξία της γλώσσας, της πατρίδας, η αξία της ομορφιάς, της τέχνης, της οικογένειας κ.ά. αποτελούν ένα παράθυρο θέασης του κόσμου που επιδιώκουμε να γνωρίσουμε. Εντοπίζοντας τις αξίες π.χ. σ’ ένα λογοτεχνικό κείμενο, μπορούμε να ανοίξουμε διάλογο με τους μαθητές από άλλες χώρες και να μάθουμε τις δικές τους αξίες, τις δικές τους αντιλήψεις. Με αυτόν τον τρόπο αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε την κουλτούρα τους. Έτσι αρχίζει σταδιακά η διαδικασία της αλληλοκατανόησης και της αλληλεπίδρασης.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΤΙΤΛΟ «Η “ΕΙΣΒΟΛΗ” ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ GREEKLISH»

Μιχ. Κατσιμπάρδης, φιλόλογος αποσπασμένος στο Π.Ι.

Εισαγωγή

Οι προβληματισμοί και οι ανησυχίες για το μέλλον της ελληνικής γλώσσας είναι ένα μονίμως επανερχόμενο μοτίβο στην ιστορία του πολιτισμού στον τόπο μας. Η χρήση πολλών αγγλικών λέξεων στην ελληνική καθημερινή ζωή αποτελεί για πολλούς μια έκφανση του προβλήματος, αν και αυτό δεν είναι υπόθεση μόνο των τελευταίων χρόνων. Τη συναντούμε εδώ και δεκαετίες, απλά στην εποχή μας απόκτησε διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Σήμερα έρχεται να προστεθεί και η τεχνολογία των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και το Internet ως καταλύτες στη διακίνηση των ιδεών, στην ευκολία διάδοσής τους αλλά και στα μέσα με τα οποία πραγματοποιείται αυτή η επικοινωνία πολιτιστικών αγαθών. Για όσους έχουν απορίες, το Internet μιλάει αγγλικά. Μέχρι πρόσφατα λίγα προγράμματα είχαν μεταφραστεί στα ελληνικά. Πολλά είναι τα στοιχεία που δείχνουν πως η ψηφιακή τεχνολογία μάλλον κατασκευάστηκε για αγγλόφωνους.

Πρόκειται η νέα γενιά σε λίγα χρόνια, ζώντας στα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα να επικοινωνεί γραπτά χρησιμοποιώντας λατινικούς χαρακτήρες (greeklish) και να «μεταγράφει» την ελληνική λογοτεχνία στο λατινικό αλφάβητο; Δικαιολογημένη, λοιπόν, ή όχι η ανησυχία μερικών για το μέλλον της ελληνικής γλώσσας επί κυριαρχίας Internet Αποτελεί, άρα, κίνδυνο για τη γλώσσα μας αυτό το φαινόμενο; Η μικρή μας έρευνα θα προσπαθήσει να αναδείξει το πρόβλημα και να καταλήξει σε κάποια συμπεράσματα.

Σκοπός

- Να κατανοήσουν οι μαθητές το «δύσκολο» θέμα» της χρήσης πολλών αγγλικών λέξεων στο ελληνικό λεξιλόγιο και τη δημόσια ζωή.
- Να εντάξουν τις σημερινές μορφές «ανορθόδοξης» γραφής (όπως π.χ. τα greeklish) στο κοινωνικό και πολιτιστικό τους πλαίσιο.

Κεφάλαιο 2 Τάξεις στις οποίες απευθύνεται

Το αντικείμενο λόγω της δυσκολίας του προσφέρεται για αξιοποίηση από τους μαθητές της Γ' Γυμνασίου.

Κεφάλαιο 3 Απαιτούμενος χρόνος

Η εργασία μπορεί να ολοκληρωθεί στις δύο διδακτικές ώρες του ωρολόγιου προγράμματος.

Ειδικότητες που εμπλέκονται

Από τη φύση της εργασίας φαίνεται πως ενδείκνυται συνεργασία φιλολόγων, καθηγητών αγγλικής γλώσσας (οι οποίοι θα υποστηρίζουν τους μαθητές στην περιήγηση σε αγγλόφωνες σελίδες του διαδικτύου), καθώς και καθηγητών Πληροφορικής και Αισθητικής Αγωγής.

Κεφάλαιο 4 Υλικό που θα απαιτηθεί

- Δίκτυο υπολογιστών συνδεδεμένο με το Διαδίκτυο και με τα απαιτούμενα προγράμματα πλοήγησης (browser: Internet Explorer ή Netscape Navigator).
- Αποκόμματα εφημερίδων με δημοσίευση μικρών αγγελιών.
- Φωτογραφίες που απεικονίζουν ξενόγλωσσες επιγραφές καταστημάτων.
- Φωτοτυπημένα άρθρα και άλλο υλικό (χαρτί για αφίσα, μαρκαδόροι, κόλλες, χαρτοκοπτικά κ.λ.π.) για επεξεργασία.

Επιδιωκόμενοι στόχοι

- Να εντοπίσουν οι μαθητές τη διάσταση που έχει η χρήση της αγγλικής γλώσσας στην καθημερινή ζωή.
- Να προβληματιστούν πάνω στο φαινόμενο των greeklish; Ποια ανάγκη των νέων εξυπηρετούν;

- Να καταλήξουν σε συμπεράσματα σχετικά με το αν κινδυνεύει ή όχι η ελληνική γλώσσα από αυτά τα φαινόμενα;

Υλοποίηση

Πρώτο βήμα: η δραστηριότητα πρέπει να ξεκινήσει αφού προηγηθεί μια ενημέρωση σχετικά με το ζήτημα-πρόβλημα, σύντομη και χωρίς ο διδάσκων να εκφράσει τη δική του θέση ή άποψη.

Δεύτερο βήμα: Δίνεται στους μαθητές φωτοτυπημένο υλικό που θα ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον τους για το θέμα, θα τους κατατοπίσει με πληρότητα και θα αξιοποιηθεί στον προβληματισμό τους.

Τρίτο βήμα: Οι μαθητές πηγαίνουν στο εργαστήριο των Η/Υ χωρίζονται σε ομάδες των πέντε (κατά προτίμηση) και εξασκούνται στην αναζήτηση μικρών αγγελιών μέσα στο διαδίκτυο (ο διδάσκων καθηγητής πληροφορικής τους έχει δώσει τις συγκεκριμένες ηλεκτρονικές διευθύνσεις) όπου εντοπίζουν ελληνικές μικρές αγγελίες που περιλαμβάνουν αγγλικούς όρους. Στη συνέχεια ανακοινώνουν το υλικό που εντόπισαν και επιχειρούν να αντικαταστήσουν τους αγγλικούς όρους με την κατάλληλη ελληνική απόδοση.

Τέταρτο βήμα: Ο διδάσκων τους δίνει φωτοτυπημένη την άποψη της ελληνίδας Επιτρόπου στην Ε.Ο.Κ. σχετικά με την καθιέρωση της αγγλικής ως δεύτερης επίσημης γλώσσας στην Ελλάδα, καθώς και κάποιες αντιδράσεις θετικές ή αρνητικές. Οι μαθητές καταλήγουν στα δικά τους συμπεράσματα μετά από σύντομη συζήτηση των ομάδων.

Πέμπτο βήμα: Διανέμονται στις ομάδες φωτογραφίες από περιοδικά ξενόγλωσσων επιγραφών καταστημάτων (κυρίως τουριστικών νησιών). Οι μαθητές αφού προβληματιστούν επιχειρούν να μετατρέψουν τις επιγραφές αυτές στα ελληνικά. Διαπιστώνουν αν αυτό είναι εφικτό σε όλες τις περιπτώσεις. Ο διδάσκων θα μπορούσε εναλλακτικά να δώσει στους μαθητές κατάλογο αγγλικών όρων, που έχουν επικρατήσει στην ελληνική γλώσσα, και να τους ωθήσει να προβληματιστούν σχετικά με τη δυνατότητα ή όχι της απόδοσης τους στην ελληνική. Κάποιες ομάδες αναλαμβάνουν να φιλοτεγήσουν αφίσα για κάποιο γλωσσολογικό συνέδριο με θέμα: «Η διατήρηση της ελληνικής γλώσσας στο σύγχρονο ευρωπαϊκό πολιτισμό».

Έκτο βήμα: Οι ομάδες αφού μελετήσουν το υλικό σχετικά με τα greeklish αναλαμβάνουν μέσα από συγκεκριμένες ιστοσελίδες να εντοπίσουν κείμενα γραμμένα σε greeklish, παρατηρούν τον τρόπο γραφής και επιχειρούν να μετατρέψουν κάποια κείμενα στα ελληνικά σημειώνοντας όμως τους διαφορετικούς τρόπους εκφοράς των φθόγγων.

Έβδομο βήμα: Οι μαθητές προβληματίζονται για τη χρήση των greeklish και αφού μελετήσουν την ανακοίνωση των Ακαδημαϊκών καθώς και τις απόψεις διαφόρων σχετικά με το θέμα, συζητούν και καταλήγουν σε δικά τους συμπεράσματα.

Όγδοο βήμα: Οι μαθητές κάνουν απολογισμό, καταλήγουν σε τελικά συμπεράσματα και αξιολογούν την εργασία.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΘΕΜΑ «ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΟΡΑ» (ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ)

Μαστραπάς Αντώνιος, φιλόλογος αποσπασμένος στο Π.Ι.

1^ο Στάδιο: Προβληματισμός

Ο ρόλος των μαθητών: Στο στάδιο αυτό ο μαθητής δραστηριοποιείται ατομικά ή σε επίπεδο ομάδας, για την αναζήτηση του θέματος.

Ο ρόλος του δασκάλου: Συνεργάτης, σύμβουλος και συμπαραστάτης στις δύσκολες καταστάσεις. Προτείνει και ανιχνεύει τις αντιδράσεις των μαθητών σε σχέση με το θέμα-πρόταση. Εάν η πρότασή του αποτελεί και απόφαση, τότε από την αρχή «τραυματίζει» το πρόγραμμα παρασύροντας σκόπιμα τους μαθητές όπου εκείνος θέλει.

Προτάσεις: Μουσειακός χώρος (ανοιχτός, κλειστός, συνδυασμός ανοιχτού και κλειστού μουσειακού χώρου).

2^ο Στάδιο: Προγραμματισμός / Σχεδιασμός δραστηριοτήτων

Ο ρόλος των μαθητών: Στο στάδιο αυτό διαμορφώνεται ένα πρόγραμμα εργασιών. Όσο πιο άμεση είναι η συμμετοχή των μαθητών στο σχεδιασμό, τόσο πιο υπεύθυνα αυτοί θα επιδιώξουν να φθάσουν σε κάποιο αποτέλεσμα.

Ο ρόλος του δασκάλου: Βοηθά όσο και όπου χρειάζεται. Στις σωστές επιλογές βοηθούν οι συζητήσεις και η συμπαράσταση του δασκάλου.

Στο στάδιο αυτό προσδιορίζονται:

1. Τα εμπλεκόμενα μαθήματα
2. Οι στόχοι
3. Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις
4. Τα πρακτικά προβλήματα

Εμπλεκόμενα μαθήματα: ιστορία, αρχαία ελληνικά, γλώσσα, λογοτεχνία, γεωγραφία, θρησκευτικά, πολιτική και κοινωνική αγωγή, γεωμετρία, τεχνολογία, αισθητική αγωγή.

Στόχοι: Αυτοί πρέπει εν μέρει να συνδυάζονται με τους στόχους των εμπλεκόμενων μαθημάτων και ενδεικτικά μπορούν να είναι:

Η καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης – Η κριτική προσέγγιση πηγών – Η ερμηνεία εννοιών και όρων – Η καλλιέργεια κοινωνικής και πολιτικής συνείδησης – Ο γεωγραφικός προσανατολισμός – Η μέτρηση και η αποτύπωση μνημείων – Η παρατήρηση και η «ανάγνωση» αρχαιολογικών ευρημάτων – Η δραματοποίηση γεγονότων – Η αισθητική ευαισθητοποίηση.

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις: Μέσα από τη διερεύνηση και την προσωπική επαφή με το μουσειακό χώρο οι μαθητές

εφαρμόζουν μια σειρά από μεθόδους/προσεγγίσεις, όπως είναι:

Ο προσδιορισμός του προβλήματος – Διαμόρφωση υπόθεσης για τη λύση του προβλήματος – Η διερεύνηση των συνεπειών από την εφαρμογή της λύσης – Η ανάλυση και η σύνθεση στοιχείων – Ο έλεγχος και η επικύρωση ή απόρριψη υποθέσεων – Οι γενικεύσεις κ.ά.

Πρακτικά προβλήματα:

Συσχετισμός αναλυτικού προγράμματος με το μουσειακό χώρο – Εξοικείωση του δασκάλου με το χώρο – Οριστικοποίηση του χρόνου επίσκεψης – Προετοιμασία στη σχολική αίθουσα.

3^ο Στάδιο: Πραγματοποίηση προγράμματος

Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε ορισμένα σημεία τα οποία θα προσδιορίσουν και τους επιμέρους στόχους του προγράμματος.

Ενδεικτικοί επιμέρους στόχοι: Συνδυάζονται οι υπάρχουσες γνώσεις με την παρατήρηση των μνημείων – Προσδιορίζεται ο προσανατολισμός της αρχαίας Αγοράς και των μνημείων της – Αποκτάται συνολική άποψη του χώρου και εντοπίζονται τα κατάλοιπα των μνημείων με τη βοήθεια κατόψεων – Αναγνωρίζεται η χρηστικότητα των οικοδομημάτων και κατά συνέπεια ο ρόλος της Αγοράς στη ζωή των αρχαίων Αθηναίων – Εντοπίζονται και περιγράφονται οι Στοές της Αγοράς με σχέδια και φωτογραφίες των μαθητών – Περιγράφεται, φωτογραφίζεται και εάν είναι δυνατό σχεδιάζεται το *Ηφαιστείο* ή κάποιες λεπτομέρειες απ' αυτό – Επισημαίνονται οι ξένες/μεταγενέστερες επεμβάσεις στο *Ηφαιστείο* και διερευνάται η διαχρονική του χρήση – Επιτυγχάνεται κριτική προσέγγιση των πληροφοριών αρχαίων συγγραφέων μέσω της παρατήρησης των μνημείων και του χώρου – Αναπλάθεται μια φανταστική σκηνή από την καθημερινή ζωή στην Αγορά – Περιγράφεται το πιο ενδιαφέρον μνημείο κατά την κρίση των μαθητών και αιτιολογείται η επιλογή τους.

Η επίσκεψη δεν πρέπει να διαρκέσει πάνω από 2 ώρες. Στο χρονικό αυτό διάστημα οι μαθητές χωρισμένοι σε 5 ή και περισσότερες ομάδες μπορεί να ασχοληθούν με ποικίλα θέματα, όπως π.χ.: Ένταξη της Αγοράς μέσα στην αρχαία και τη σύγχρονη πόλη. Επισημάνση της χρηστικότητας των οικοδομημάτων και του ρόλου της Αγοράς. Σύγκριση με μια σύγχρονη αγορά. Σχεδίαση, φωτογράφιση και περιγραφή των στωικών κατασκευών της Αγοράς. Επισημάνση της λειτουργικότητάς τους. Σχεδίαση, φωτογράφιση και περιγραφή του *Ηφαιστείου*. Επισημάνση των αρχιτεκτονικών του ιδιαιτερότητων. Δραματοποίηση ενός συμβάντος όπως μπορούμε να το φανταστούμε από τις πληροφορίες και από την επίσκεψή μας στο χώρο. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη διαμόρφωση διαλόγου σχετικά με την αγοροπωλησία δούλων ή τη συνέλευση της Βουλής. Διαμόρφωση λεξιλογίου από όρους/λέξεις σχετικούς με το χώρο και τις δραστηριότητες των πολιτών στην Αρχαία Αγορά.

4^ο Στάδιο: Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση σχετίζεται με το περιεχόμενο του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος. Πρώτιστα βασίζεται στην αποτελεσματική προσέγγιση των στόχων κατά τη διάρκεια εφαρμογής του (διαμορφωτική αξιολόγηση).

Η αξιολόγηση είναι δυνατό να συνεχιστεί στη σχολική αίθουσα με σκοπό να αντληθούν δεδομένα μέσω των οποίων θα πληροφορηθούμε για την επιτυχία ή μη των γενικών και ειδικών στόχων του προγράμματος (*αθροιστική αξιολόγηση*). Στην πραγματικότητα πρόκειται για αξιολόγηση που θα συμβάλει στην εξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία στη συνέχεια θα χρησιμοποιηθούν για την οργάνωση με μεγαλύτερη επιτυχία του επόμενου μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος.

Τα κριτήρια της αξιολόγησης μπορεί να αφορούν: Την οργάνωση των δραστηριοτήτων – Τις γνώσεις που αποκτήθηκαν μέσω της άμεσης επαφής με το χώρο και τα μνημεία – Τις δεξιότητες που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Πρακτικά η αξιολόγηση θα επιτευχθεί με τη δημιουργία κοινού ερωτηματολογίου για όλους τους μαθητές που θα περιλαμβάνει ερωτήσεις ποικίλων κριτηρίων και τύπου (*ερωτήσεις κλειστού τύπου, σύντομης απάντησης, ανάπτυξης κ.ά.*).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΘΕΜΑ «Το νόμισμα στη ζωή μας»

Αναστασία Κυρκίνη-Κούτουλα, Μόνιμη Πάρεδρος Π.Ι.

Κριτήριο επιλογής του θέματος: η επικαιρότητα της εισαγωγής του Ευρώ στην καθημερινή μας ζωή και ο εντεινόμενος κοινωνικός προβληματισμός σχετικά με την προοπτική της λεγόμενης "παγκοσμιοποίησης".

Σχετικά κείμενα: Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ «Παγκοσμιοποίηση», Γιώργου Κατηφόρη «Ευρωπαϊκή Ένωση-Ελλάδα και Ευρώ» στην έκδοση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «Ανιχνεύοντας το σήμερα προετοιμάζουμε το αύριο», Αθήνα 2001, και «Από τη Δραχμή στο Ευρώ» για το Γυμνάσιο, Ενιαίο Λύκειο και ΤΕΕ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2001.

Σκοπός

Να ανακαλύψουν και να εκτιμήσουν οι μαθητές την πολύπλευρη (οικονομική, πολιτική, κοινωνική, ηθική, καλλιτεχνική κτλ) πολιτισμική σημασία του νομίσματος από την αρχαιότητα ως σήμερα.

Στόχοι:

Οι επί μέρους στόχοι θα προσδιοριστούν από κοινού με τους μαθητές ανάλογα με τις πλευρές του θέματος που θα αποφασίσουν να διερευνήσουν. Ενδεικτικοί στόχοι μπορούν να είναι:

- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές το ρόλο του νομίσματος ως πηγής ιστορικών μαρτυριών και να προβληματιστούν για την ηθική διάσταση του χρήματος.
- Να κατανοήσουν τη σημασία του νομίσματος ως ευρύτερου και διαχρονικής σημασίας επικοινωνιακού μέσου και ως παράγοντα πολιτισμικής όσμωσης.
- Να προσεγγίσουν το νόμισμα από την οπτική ποικίλων γνωστικών αντικειμένων (π.χ. Γλώσσας, Λογοτεχνίας, Μαθηματικών, Αισθητικής αγωγής, Γεωγραφίας, Χημείας, Οικιακής Οικονομίας, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής).

Μεθοδολογικό πλαίσιο

- Επιλογή των συγκεκριμένων επί μέρους θεμάτων που θα απασχολήσουν τους μαθητές (π.χ. το χρήμα/νόμισμα στη λογοτεχνία, το νόμισμα ως καλλιτεχνική έκφραση, το νόμισμα ως έκφραση πολιτικής ιδεολογίας, νόμισμα και μετρικά συστήματα) σε συνεργασία μαζί τους και με μέλη του Συλλόγου Καθηγητών που έχουν σχετική ειδικότητα.
- Διατύπωση στόχων: θα γίνει ανάλογα με τα επί μέρους θέματα που θα επιλεγούν από τους μαθητές και τους καθηγητές.

Προτεινόμενες ενδεικτικές επί μέρους δραστηριότητες από αντίστοιχες ομάδες μαθητών

- Αποδελτίωση αρχαίων ελληνικών κειμένων, από αυτά που διδάσκονται στο Γυμνάσιο α από μετάφραση (π.χ. στα ομηρικά έπη, τον Ηρόδοτο, την Ελένη του Ευριπίδη, τους Όρνιθες του Αριστοφάνη, τα κείμενα που περιλαμβάνονται στο Ανθολόγιο Τόπος και Άνθρωποι) ή και άλλων, που όμως επιλέγονται από τον καθηγητή και δίδονται στους μαθητές σε δόκιμες μεταφράσεις στη δημοτική γλώσσα.
- Αποδελτίωση κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, συλλογή παροιμιών, λαϊκών παραδόσεων και δημοτικών τραγουδιών που αναφέρονται στο νόμισμα (ή και στο χρήμα γενικότερα) και στη σημασία του.
- Στο πλαίσιο του μαθήματος της Γλώσσας, ενδιαφέρουσα για τους μαθητές δραστηριότητα μπορεί να είναι η κατάρτιση Γλωσσαρίου με αρχαίες, βυζαντινές και νεότερες ονομασίες νομισμάτων ή όρων της οικονομίας που σχετίζονται με τα νομίσματα και το χρήμα.
- Διερεύνηση της ιστορίας του νομίσματος από την αρχαιότητα ως σήμερα. Μελέτη και ερμηνεία των απεικονίσεων αρχαίων και βυζαντινών νομισμάτων ως εκφράσεων της πολιτικής ιδεολογίας των ηγετών και των καθεστώτων. Επίσης μελέτη του νομίσματος ως μέσου εικονογράφησης της μυθολογίας και των παραδόσεων.
- Μελέτη της γεωγραφικής διασποράς του νομίσματος ως ένδειξης της έκτασης των οικονομικών σχέσεων και των μετακινήσεων πληθυσμών.
- Μελέτη του κοινωνικού και πολιτικού ρόλου του νομίσματος.
- Το νόμισμα και το χρήμα μπορούν να μελετηθούν επίσης από τη σκοπιά της θρησκευτικής παράδοσης αλλά και της ηθικής: Είναι δυνατόν να γίνουν αναφορές στην Καινή Διαθήκη και με αφορμή τα χωρία εκείνα στα οποία γίνεται λόγος για νομίσματα να σχολιαστεί ο ρόλος και η σημασία του χρήματος από την άποψη της Εκκλησίας.
- Το χρήμα ως όργανο μέτρησης της αξίας των αγαθών: Οι μαθητές θα μπορούσαν να ασκηθούν π.χ. στη μελέτη των υποδιαίρεσεων του νομίσματος στο πλαίσιο του μαθήματος των Μαθηματικών. Εξάλλου, και ιστορικά το νόμισμα συνδέεται με συστήματα μέτρων και σταθμών, καθώς τα πρώτα νομίσματα (το τάλαντο π.χ.) αποτελούσαν ταυτόχρονα μονάδες βάρους.
- Το νόμισμα ως έργο τέχνης (της χαρακτηριστικής το χαρτονόμισμα, της γλυπτικής το κέρμα) και ως πηγή πληροφόρησης για την ιστορία της τέχνης. Μπορεί ακόμη να μελετηθεί η λειτουργία του νομίσματος ως κοσμήματος στα νεότερα χρόνια (λαϊκές φορεσιές, μενταγιόν, δαχτυλίδια κ.τ.λ.).
- Το νόμισμα ως μαρτυρία για τους αθλητικούς αγώνες στην αρχαιότητα {νομίσματα με αγωνιστικές παραστάσεις και με σύμβολα των Ολυμπιακών Αγώνων, ιδίως από την Ήλιδα, αλλά και από την Κω/Δισκοβόλος κ.ά.}.
- Το νόμισμα ως ανταλλακτικό μέσο στην καθημερινή μας ζωή, για την καλύτερη διαχείριση του νοικοκυριού.
- Μελέτη των υλικών συστατικών (κράματα) του νομίσματος: η νόθευσή τους, η παραχάραξή τους και ο έλεγχος της γνησιότητά τους από τους ειδικούς.

Χρονοδιάγραμμα

Οι δραστηριότητες αυτές θα πρέπει να ολοκληρωθούν στο διάστημα των 12-13 δώρων που θα διατεθούν για την Ευέλικτη Ζώνη στη διάρκεια ενός τετραμήνου. Προτείνεται να διατεθεί το πρώτο δώρο για διερευνητική συζήτηση/καθορισμό της θεματολογίας και καταμερισμό της εργασίας στις επί μέρους ομάδες και το τελευταίο για την παρουσίαση και αξιολόγηση του προγράμματος. Η αναζήτηση πηγών πληροφόρησης, εφόσον προϋποθέτει έρευνα εκτός σχολικού χώρου, μπορεί να γίνει από τους μαθητές κατά τον ελεύθερο χρόνο τους (σε βιβλιοθήκες, μουσεία κτλ.) ή, εφόσον εξασφαλιστεί η σύμφωνη γνώμη των μαθητών, στο πλαίσιο σχολικών περιπάτων. Κατά τα ενδιάμεσα δώρα μπορεί να γίνεται προοδευτικά παρουσίαση και συζήτηση στην τάξη των μέχρι στιγμής «ευρημάτων» κάθε επί μέρους ομάδας. Επίσης μπορούν να τροποποιούνται τα σχέδια δράσης κάθε ομάδας ανάλογα με την πορεία της εργασίας της. Το χρονοδιάγραμμα αυτό πρέπει να είναι ευέλικτο και να επιτρέπει εναλλακτικές παραλλαγές του.

Μέθοδος

Μαθητοκεντρική, ομαδοσυνεργατική και διερευνητική. Ο ρόλος του καθηγητή θα πρέπει να είναι μόνο εμπνευστικός και συντονιστικός.

Διδακτικές ενέργειες

Οι διδακτικές ενέργειες ποικίλλουν ανάλογα με το είδος της δραστηριότητας. Συνήθως περιλαμβάνουν συλλογή πληροφοριών από βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, από το Διαδίκτυο, Υπηρεσίες (π.χ. Τράπεζες), από κατοίκους της περιοχής μέσω συνεντεύξεων, επιτόπιες επισκέψεις σε χώρους σχετικούς με το θέμα (π.χ. Μουσεία, Εκθέσεις, Υπηρεσίες, Ναούς, Μονές κτλ). Οι πληροφορίες αυτές ταξινομούνται κατά θέμα και καταχωρίζονται σε βάση δεδομένων, κατά προτίμηση στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του σχολείου (οπότε εμπλέκεται στη διαδικασία και ο Καθηγητής της Πληροφορικής), ώστε να είναι προσβάσιμες ανά πάσα στιγμή.

Σύνθεση εργασίας

Ουσιαστικά περιλαμβάνει την τελική ταξινόμηση και επεξεργασία των πληροφοριών που θα συλλεγούν. Έτσι γίνεται και η εκπόνηση μιας τελικής έκθεσης που θα περιλαμβάνει το σύνολο του υλικού που συγκεντρώθηκε συνοδευόμενο από τα συμπεράσματα της έρευνας.

Παρουσίαση: Η παρουσίαση του τελικού προϊόντος της εργασίας μπορεί να γίνει ενώπιον όλων των μαθητών της τάξης ή και του Σχολείου. Μπορεί ακόμη να πραγματοποιηθεί και σε ειδική εκδήλωση ανοιχτή στην τοπική κοινωνία. Ευχής έργο είναι να μπορέσει το Σχολείο να εκδώσει τις εργασίες αυτές.

Αξιολόγηση

Ουσιαστικά προτείνεται αυτοαξιολόγηση με βάση ειδικό ερωτηματολόγιο που θα εκπονηθεί από τους Καθηγητές, οι οποίοι συμμετείχαν στο πρόγραμμα σε συνεργασία με τους μαθητές τους.

Κοινοποίηση / Φύλαξη

Το σύνολο των εκπονουμένων εργασιών προτείνεται να διαμορφώνεται σε Φάκελο και να εντάσσεται στη σχολική βιβλιοθήκη, ώστε να είναι στη διάθεση όσων ενδιαφέρονται να το συμβουλευτούν.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Frey, K., *Η μέθοδος Project*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, 1998.

Ματσαγγούρας Η., *Στρατηγικές διδασκαλίας*, Αθήνα, Gutenberg, 2000.

Χρυσυφίδης Κ., *Βιωματική-επικοινωνιακή διδασκαλία. Εισαγωγή της μεθόδου Project στο σχολείο*, Αθήνα, Gutenberg, 1996.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΘΕΜΑ «Διαπολιτισμική εκπαίδευση: Κωφοί και ακούοντες, τάξη: Α' Γυμνασίου»

Κάτου Ββή, φιλόλογος, υπεύθυνη της ομάδας, Τσεκούρα Μαρία, εικαστικός, Ρομπόρας Δημήτρης, φυσικός
Ειδικό Γυμνάσιο Κωφών Αγίας Παρασκευής

Κείμενο-αφετηρία: "Τα δικαιώματα του παιδιού" του Αντώνη Σαμαράκη, από το πολυθεματικό βιβλίο "Βλέπω το σημερινό κόσμο".

Παιδαγωγικές προθέσεις και γενικοί στόχοι του σχεδίου εργασίας

Κύρια επιδίωξη του σχεδίου εργασίας είναι οι μαθητές/τριες: να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα που αφορούν τη γλώσσα, να εξοικειωθούν με τη διαδικασία συνειδητοποίησης ατομικών χαρακτηριστικών (σωματικών, ψυχολογικών, νοητικών), να καλλιεργήσουν δεξιότητες αυτογνωσίας με τη συνειδητοποίηση των ατομικών ορίων και των δυνατοτήτων τους, να γνωρίσουν τις έννοιες της αυτοαντίληψης, της αυτοεκτίμησης και της εικόνας του εαυτού και να διερευνήσουν τη διάσταση των εννοιών αυτών για τους εαυτούς τους, να καλλιεργήσουν επικοινωνιακές δεξιότητες με διάφορες πολιτισμικές ομάδες, αξιοποιώντας χαρακτηριστικά της ομάδας τους ως προς το φύλο, την ηλικία, τη γλώσσα, την αίσθηση της ακοής, την εθνικότητα, να εξοικειωθούν με τη διαδικασία της επικοινωνίας σε κλειστή ομάδα, να αναλύσουν και να βιώσουν έννοιες όπως «γνωρίζομαι», «προσεγγίζω», «εμπιστεύομαι», «εκφράζομαι», «ανήκω», «αναγνωρίζω δυσκολίες και προβλήματα», «λύνω προβλήματα», «δίνω και παίρνω υποστήριξη».

Ειδικό εκπαιδευτικό στόχοι

Οι ειδικοί εκπαιδευτικοί στόχοι του προγράμματος είναι οι μαθητές/τριες να μπορέσουν να γνωρίσουν την κοινότητα των κωφών και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, να προσεγγίσουν βιωματικά τη διγλωσσία, να αναπτύξουν κίνητρα για εκμάθηση δεύτερης γλώσσας και να γνωρίσουν τον τρόπο λειτουργίας των αισθητηρίων οργάνων του ανθρώπινου σώματος.

Άξονες διαθεματικής προσέγγισης

Το σχέδιο εργασίας προσεγγίζεται βιωματικά μέσα από τις θεματικές περιοχές α) της τέχνης (κινηματογράφος), β) της κοινωνικής ανθρωπολογίας και της γλωσσολογίας (προφορικές και νοηματικές γλώσσες), γ) της ανθρωπολογίας και

της βιολογίας (επεξεργασία των αισθήσεων και των αισθητηρίων οργάνων), δ) του επαγγελματικού προσανατολισμού (επαγγελματικές δυνατότητες για τους κωφούς) και ε) του επικοινωνιακού λόγου.

Πρόγραμμα συναντήσεων

1^η συνάντηση: Εισαγωγική συζήτηση, γνωριμία με την ευέλικτη ζώνη καινοτόμων δράσεων μέσα από το σχετικό εκπαιδευτικό υλικό του Π.Ι. Διερεύνηση των αναγκών και των δυνατοτήτων των μαθητών/τριών. Προσδιορισμός του θέματος του σχεδίου εργασίας. Σχεδιασμός του σχεδίου εργασίας, προσδιορισμός δραστηριοτήτων και θέσπιση αξιολογικών κριτηρίων.

2^η συνάντηση: Προβολή του πρώτου μέρους της ταινίας "Η δύναμη της αγάπης" και συζήτηση με αφορμή την ταινία που αναφέρεται σε οικογένεια κωφών γονέων που έχουν ένα κωφό και ένα ακούον παιδί. Συζήτηση.

3^η συνάντηση: Προβολή του δεύτερου μέρους της ταινίας "Η δύναμη της αγάπης" και συζήτηση με βάση ερωτήματα όπως : Πώς σχετιζόμαστε κωφοί και ακούοντες; Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε ως κωφοί ή ως ακούοντες και πώς τις αντιμετωπίζουμε; Αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές που αποτρέπουν την επικοινωνία. και αντίστροφα..

4^η συνάντηση: Άνθρωποι και γλώσσες: Παρουσίαση και επεξεργασία εκπαιδευτικού υλικού σχετικού με προφορικές και νοηματικές γλώσσες.

5^η συνάντηση: Το σώμα: Εικόνες, ήχοι, αισθήσεις, αισθητήρια όργανα (μάτι, χέρι, αυτί, φωνητικά όργανα). Γλώσσα και σκέψη. Η επικοινωνία και οι δρόμοι της.

6^η συνάντηση: Επίσκεψη διερμηνέως νοηματικής γλώσσας και ενημέρωση για το ρόλο του διερμηνέως. Συζήτηση για τους κανόνες και τις δυνατότητες διερμηνείας.

7^η συνάντηση: Επίσκεψη σε επαγγελματικό χώρο κωφού (εργαστήριο γραφικών τεχνών). Ανταλλαγή συναισθημάτων και σκέψεων για το επαγγελματικό μέλλον.

8^η συνάντηση: Η Ελληνική νοηματική γλώσσα. Οι χειρομορφές της Ελληνικής νοηματικής γλώσσας, που τοποθετούμε τις χειρομορφές όταν νοηματίζουμε, πώς κινούνται οι χειρομορφές, έκφραση προσώπου, διάλεκτοι Ελληνικής Νοηματικής και Εθνικές νοηματικές γλώσσες. Παραγωγή υλικού από την ομάδα.

9^η συνάντηση: Βιωματική συνάντηση της ομάδας με αφορμή τα ερωτήματα: Πώς μεγάλωσα; Πώς συνειδητοποίησα πως είμαι κωφός; Τι με δυσκολεύει; Τι έχω καταφέρει; Τι ονειρεύομαι;

10^η συνάντηση: Επίσκεψη εμπυχωτή από την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος: Ανάλυση των στόχων και της πολιτικής της Ομοσπονδίας. Οι Κοινότητες των κωφών στην Ελλάδα και τον κόσμο. Η εκπαίδευση των Κωφών, κουλτούρα και ταυτότητα. Συνοπλογοισμός (inclusion).

11^η συνάντηση: Συνολική αξιολόγηση της ανάπτυξης του σχεδίου εργασίας. Συμπεράσματα.

Πηγές

Στο πρόγραμμα χρησιμοποιήθηκαν αφίσες, φωτοτυπίες, έντυπο υλικό, βιβλία, βιντεοταινίες, κασέτες και CD για τις προφορικές και τις νοηματικές γλώσσες, τα νέα ελληνικά, την ελληνική νοηματική γλώσσα, τη διγλωσσία και τις διαπολιτισμικές σχέσεις. Το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών δώρων της ευέλικτης ζώνης έχει βιντεοσκοπηθεί. Το υλικό που χρησιμοποιήθηκε καθώς και το υλικό που παρήχθη βρίσκονται στο αρχείο του Γυμνασίου Κωφών Αγίας Παρασκευής (πληροφορίες στο 210 6012946, κ. Κάτου).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΘΕΜΑ «ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ DNA»

Βασιλική Παράκη, Σύμβουλος Π.Ι., Φωτεινή Μπαρώνα και Μαριάννα Γκούβρα, βιολόγοι αποσπασμένες στο Π.Ι.

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη πρόταση σχεδίου εργασίας στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης περιλαμβάνει το ανέβασμα μιας θεατρικής παράστασης με κεντρικό άξονα τα επιτεύγματα της Γενετικής και της Βιοτεχνολογίας, τις εφαρμογές και τις επιπτώσεις τους στην κοινωνία. Στοιχεία για τα συγκεκριμένα θέματα μπορούν να αντληθούν από το κείμενο του Σταμάτη Αλαχιώτη: *Το «Gene» (Γονίδιο) και το «Τζίνι»*, που περιλαμβάνεται στο Πολυθεματικό Βιβλίο του Γυμνασίου για την ευέλικτη ζώνη καινοτόμων δράσεων, ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΟΕΔΒ) 2001.

Κριτήρια επιλογής θέματος

1. Το γνωστικό αντικείμενο είναι οικείο στους μαθητές μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια.
2. Το περιεχόμενό του βρίσκεται στο επίκεντρο της επικαιρότητας, προβάλλεται διαρκώς από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και άπτεται σημαντικών τομέων της καθημερινής ζωής όπως είναι η διατροφή, η υγεία κτλ.
3. Παρέχει τη δυνατότητα διαθεματικής προσέγγισης και σύνδεσης με διάφορα μαθήματα του Γυμνασίου (Βιολογία, Φιλολογικά μαθήματα, Αισθητική Αγωγή, Μουσική, Τεχνολογία).
4. Προσφέρει στους μαθητές την ευκαιρία να ανακαλύψουν και να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους σε διάφορους τομείς (γνωστικό, καλλιτεχνικό κτλ).

Παιδαγωγική προσέγγιση

Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αποκτήσουν την ικανότητα εντοπισμού και συλλογής πληροφοριών που σχετίζονται με θέματα Γενετικής και Βιοτεχνολογίας (π.χ. δομή και λειτουργίες DNA, νόμοι του Mendel, κλωνοποίηση κ.λπ.).
- Να μπορούν να επιλέγουν, να αναλύουν και να αξιολογούν από ένα σύνολο δεδομένων, αυτά που θεωρούν κατάλληλα για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα (δραματοποίηση).
- Να εφαρμόσουν τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει σχετικά με τα συγκεκριμένα θέματα.
- Να αναπτύξουν τις καλλιτεχνικές τους δεξιότητες (υποκριτική, ζωγραφική κ.λπ.)

Μεθοδολογία

Το πρόγραμμα αυτό θα υλοποιηθεί με τη μέθοδο σχεδίων εργασίας (μέθοδος project). Για το σκοπό αυτό προηγείται ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα Γενετικής και Βιοτεχνολογίας μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια Βιολογίας της Α΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Επόμενο βήμα είναι η ενημέρωση των μαθητών για τη δημιουργία σπονδυλωτής θεατρικής παράστασης που θα βασίζεται στη θεματολογία του σχεδίου εργασίας.

Ακολουθεί ο χωρισμός των μαθητών σε ομάδες με στόχο το ανέβασμα της θεατρικής παράστασης ως ακολούθως: Συγγραφική ομάδα, Ενδυματολογική ομάδα, Ομάδα σκηνογραφίας, Ομάδα μουσικής επένδυσης, Ομάδα σκηνοθεσίας κτλ. Εκτός από τους μαθητές, στις ομάδες αυτές μπορούν να συμμετέχουν και εκπαιδευτικοί διάφορων ειδικοτήτων. Για παράδειγμα, στη συγγραφική ομάδα μπορούν να συμμετέχουν βιολόγοι και φιλόλογοι, στην ομάδα μουσικής επένδυσης, σκηνογραφίας και την ενδυματολογική μπορούν να συμμετέχουν καθηγητές Αισθητικής Αγωγής και Τεχνολογίας κτλ.

Οι παραπάνω ομάδες είναι ενδεικτικές και οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί μπορούν να προσθέσουν ή να αφαιρέσουν δραστηριότητες ανάλογα με το χρόνο που διατίθεται και το γνωστικό επίπεδο των μαθητών.

Τα μέλη της συγγραφικής ομάδας θα μελετήσουν τη σχετική βιβλιογραφία και θα αναζητήσουν πρόσθετες πληροφορίες στο Διαδίκτυο. Στη συνέχεια θα επιλέξουν τα θέματα και θα δημιουργήσουν το σενάριο του θεατρικού έργου. Το έργο θα μπορεί να είναι σπονδυλωτό και να αποτελείται από επεισόδια τα οποία θα αναφέρονται σε διάφορες εποχές-σταθμούς της Βιολογίας (Κλασική Γενετική-Mendel, κατασκευή μοντέλου DNA από τους Watson και Crick, κλωνοποίηση, έλεγχος φύλου κτλ.). Ο πρωταγωνιστής-DNA θα εμφανίζεται με διάφορες μορφές σε κάθε επεισόδιο. Για παράδειγμα:

- Στην εισαγωγή του έργου ο πρωταγωνιστής-DNA θα μπορεί να συστήνεται στο κοινό μιλώντας για τη χημική του σύσταση, τη δομή και τη λειτουργία του. Μπορεί να αναφέρεται στα γονίδια και τα χρωμοσώματα και τέλος να παρουσιάζει μια σύντομη περίληψη του θεατρικού έργου.
- Στο επεισόδιο της Κλασικής Γενετικής, όπου οι όροι DNA και γονίδιο δεν ήταν γνωστοί, ο Mendel θα μπορεί να πραγματοποιεί τα πειράματά του, ενώ ο πρωταγωνιστής-DNA θα παρουσιάζεται σαν φάντασμα.
- Στο επεισόδιο με θέμα την ανακάλυψη της δομής του DNA οι μαθητές-Watson και Crick θα κατασκευάζουν το μοντέλο του DNA με τρόπο ώστε ο πρωταγωνιστής-DNA να μπορεί να «αναδύεται» μέσα από αυτό.
- Το επεισόδιο της κλωνοποίησης μπορεί να περιλαμβάνει μια διαδικασία από την οποία θα προκύπτει η «κατασκευή» μαθητών-μορίων DNA πανομοιότυπων με τον πρωταγωνιστή.
- Στην επιλογή φύλου μπορεί να εμφανίζεται ένας μαθητής-ωάριο ο οποίος θα πολιορκείται από πολλούς μαθητές-σπερματοζωάρια (X,Y), ενώ θα τονίζεται η δυνατότητα παρέμβασης των επιστημόνων στην επιλογή αυτή.

Αξιολόγηση

Ο έλεγχος της επίτευξης των στόχων της εργασίας μπορεί να γίνει μέσα από τη διαμόρφωση του σεναρίου του θεατρικού έργου και την όλη του παρουσίαση. Μπορεί επίσης να γίνει με χρήση κατάλληλου ερωτηματολογίου το οποίο θα συμπληρωθεί από τους μαθητές κατά την εναρκτήρια συζήτηση-ευαισθητοποίηση (βλέπε 2. Μεθοδολογία), καθώς και στο τέλος της εργασίας, για να διαπιστωθούν οι μεταβολές που σημειώνονται στις αντιλήψεις των μαθητών, σχετικά με τη θεματολογία της εργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεπόρου-Μαρίνου Β. κ.ά., *Βιολογία θετικής κατεύθυνσης Γ΄ Λυκείου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2002.
 Ανδριώτης Μ. κ.ά., *Βιολογία Γ΄ Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2001.
 Καστορίνης Αν. κ.ά., *Βιολογία Α΄ Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2002.
 Ghigliano C. – Novelli L., *Η ιστορία της Βιολογίας σε κόμικς*, 2 τόμ., Αθήνα, Κάτοπτρο, 1992.

Ερευνητική εργασία (Project) στην Υγεία «Το AIDS σκοτώνει», του Δ. Τριχόπουλου

Βασιλική Περάκη, Σύμβουλος Π.Ι., Φωτεινή Μπαρώνα και Μαριάννα Γκούβρα, βιολόγοι αποσπασμένες στο Π.Ι.

Σκοπός

Η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα που σχετίζονται με το AIDS, προκειμένου να ενημερωθούν για τα χαρακτηριστικά του ιού (HIV) που το προκαλεί, για την πρόληψη και την αντιμετώπισή του και για τους τρόπους μετάδοσης της νόσου. Επίσης η υιοθέτηση στάσεων ζωής που θα τους είναι χρήσιμες για τη λήψη αποφάσεων στην προσωπική τους ζωή και θα τους εξασφαλίζουν κοινωνική ευαισθησία απέναντι στα άτομα που έχουν μολυνθεί από τον HIV (φορείς, ασθενείς).

Σχεδιασμός

Η επεξεργασία του θέματος θα γίνει ως εξής: Οι μαθητές θα χωριστούν σε τρεις ομάδες, κάθε μία από τις οποίες θα αναλάβει ένα κομμάτι της θεματολογίας. Η πρώτη ομάδα θα ασχοληθεί με τη συγκέντρωση στοιχείων που αφορούν τον HIV. Θα προηγηθεί ένα ιστορικό για τον ιό σχετικά με την αρχική εμφάνισή του και την περαιτέρω εξάπλωσή του. Θα ακολουθούν στοιχεία για τη δομή του και τον τρόπο πολλαπλασιασμού του. Τέλος θα αναφέρονται τα δεδομένα που αφορούν την εγκατάσταση και τον πολλαπλασιασμό του HIV, την εργαστηριακή ανίχνευσή του, την αντίδραση του οργανισμού, την ασυμπτωματική περίοδο και την ανάπτυξη των ευκαιριακών λοιμώξεων. Η δεύτερη ομάδα θα συγκεντρώσει στοιχεία που αφορούν τους τρόπους μετάδοσης του ιού καθώς και τα μέτρα πρόληψης που είναι απαραίτητα να λαμβάνονται προκειμένου να αποφευχθεί η μετάδοσή του. Θα συγκεντρώσουν επίσης στοιχεία για το πώς αντιμετωπίζεται η νόσος σήμερα (φάρμακα, εμβόλιο κ.λπ.). Η τρίτη ομάδα θα καταγράψει τις στάσεις των κοινωνικών ομάδων (γονείς, μαθητές, εκπαιδευτικοί) απέναντι στα προβλήματα που απορρέουν από τη νόσο.

Εκτέλεση

Ο καθηγητής καθοδηγεί τα μέλη των ομάδων προκειμένου να φθάσουν στις πηγές πληροφόρησης, στις οποίες περιλαμβάνονται βιβλία, οργανισμοί, αρμόδιοι φορείς, διευθύνσεις στο Διαδίκτυο κτλ. Τα μέλη της πρώτης ομάδας αναλαμβάνουν να εκδώσουν φυλλάδιο, στο οποίο θα περιλάβουν όλα τα στοιχεία που θα συλλέξουν. Τα μέλη της δεύτερης ομάδας αναλαμβάνουν να δημιουργήσουν μια αφίσα, στην οποία θα δίνονται σχηματικά οι τρόποι μετάδοσης, αλλά και οι τρόποι με τους οποίους δε μεταδίδεται ο ιός. Η τρίτη ομάδα συντάσσει ερωτηματολόγια, τα οποία διανέμει σε γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικούς. Μετά την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων επεξεργάζεται τα αποτελέσματα και προβαίνει σε εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η εργασία διεξάγεται κατά τη διάρκεια ενός μηνός (4 δίωρα) και κατά προτίμηση τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο, προκειμένου να παρουσιαστεί την 1η Δεκεμβρίου η οποία έχει καθιερωθεί ως παγκόσμια ημέρα κατά του AIDS.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της εργασίας αυτής θα γίνει με ερωτηματολόγια που θα μοιραστούν στην αρχή και στο τέλος της διαδικασίας προκειμένου να διαπιστωθεί η αλλαγή που σημειώνεται στις αντιλήψεις των μαθητών μετά το πέρας της ερευνητικής τους εργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδριώτης Μ. κ.ά., *Βιολογία Γ' Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2001.
Γκούβρα Μ. – Κυρίδης Α. – Μαυρικάκη Ε., *Αγωγή Υγείας και Σχολείο. Παιδαγωγική και βιολογική προσέγγιση*, Αθήνα, ΤΥΠΩΘΗΤΩ, 2001
Περάκη Β., *Αγωγή σε θέματα Υγείας. Φιλοσοφία, στόχοι, μεθοδολογία*, Αθήνα, Εκδόσεις Παν/μίου Αθηνών, 1993.
Τριχόπουλος Δ., *Προληπτική Ιατρική*. Αθήνα, Παρισιάνος, 1986.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΘΕΜΑ “Πρόληψη χρήσης οινόπνευματών ποτών και τροχαίων ατυχημάτων”

Ματίνα Στάππα, Πάρεδρος ε.θ. Π.Ι.

Κριτήριο επιλογής του θέματος

Η αυξανόμενη κατανάλωση οινόπνευματών ποτών από νέους στις αναπτυσσόμενες χώρες και η επικίνδυνη οδήγηση καθιστούν αναγκαίο τον κοινωνικό προβληματισμό σχετικά με την πρόληψη των τροχαίων ατυχημάτων και την ατομική συμπεριφορά.

Σχετικά κείμενα: Νικόλαου Μαρσανιώτη «Υγεία και Ιατρική» στην έκδοση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «Ανιχνεύοντας το σήμερα προετοιμάζουμε το αύριο», Αθήνα 2001. Με αφορμή τα θέματα που αναφέρονται στο κείμενο μπορούμε να υλοποιήσουμε προγράμματα Αγωγής Υγείας.

Σκοπός

Η προάσπιση και προαγωγή της ψυχικής και σωματικής υγείας των μαθητών.

Στόχοι

Ανάλογα με την πορεία του προγράμματος ενδεικτικοί στόχοι μπορεί να είναι:

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η χρήση και η κατάχρηση οινόπνευματών ποτών είναι σημαντικός παράγοντας κινδύνου για νοσολογικές καταστάσεις π.χ. καρδιαγγειακές παθήσεις, καρκίνο, κίρρωση του ήπατος καθώς επίσης και για τροχαία ατυχήματα και χρήση βίας.
2. Να ερευνήσουν τη σχέση του αλκοόλ με τον τόπο, το χρόνο, το κλίμα, τη θρησκεία, τον πολιτισμό, την οικονομία (τιμές, φόροι, επαγγέλματα) να αξιολογήσουν τις πληροφορίες και να υιοθετήσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές.
3. Να ερευνήσουν την προέλευση και τη σύσταση των οινόπνευματών ποτών, να κατανοήσουν τις επιδράσεις

τους στον οργανισμό και τον κίνδυνο που απειλεί αφενός την υγεία τους (οργανικές βλάβες, εξάρτηση) και αφετέρου τις κοινωνικές και διαπροσωπικές τους σχέσεις (βία στην οικογένεια και μεταξύ συνομηλίκων, κοινωνικός αποκλεισμός, αποκλεισμός από την αγορά εργασίας).

4. Να αναγνωρίζουν τη δύναμη και το ρόλο της διαφήμισης στην κατανάλωση αλκοόλ, αναπτύσσοντας κριτική σκέψη ώστε να αντιστέκονται στις πιέσεις.
5. Να ερευνήσουν και να κατανοήσουν τη σχέση αλκοόλ και οδήγησης και τις επιπτώσεις της σε τροχαία ατυχήματα (θάνατος, αναπηρία, ατομική και κοινωνική οικονομική επιβάρυνση, επιπτώσεις στην οικογένεια, στη δουλειά κλπ.).

Μεθοδολογικό πλαίσιο

Ο εκπαιδευτικός προσεγγίζει την τάξη ως ομάδα, όπου ο κάθε μαθητής εμπλέκεται ενεργά, κατακτά και αξιοποιεί τη γνώση μέσω της βιωματικής μάθησης, της συμμετοχής, της συλλογικής ευθύνης και της αλληλεπίδρασης.

Διαδικασία υλοποίησης

Στη συνέχεια χωρίζονται σε ομάδες και γνωρίζονται μεταξύ τους. Μία ομάδα αναλαμβάνει να ερευνήσει με ερωτηματολόγια τη χρήση των οινοπνευματωδών ποτών από τους συνομηλίκους και την οικογένεια. Η άλλη να επισκεφθεί το ΕΚΑΒ και να συλλέξει στοιχεία για τροχαία ατυχήματα. Επόμενη ομάδα αναλαμβάνει να έρθει σε επαφή με την Τροχαία ή να καλέσει έναν ειδικό (από φορείς όπως Κέντρα Πρόληψης του Ο.ΚΑ.ΝΑ, Ε.Π.Ι.Ψ.Υ, ΚΕ.Θ.Ε.Α κ.ά.) για να συζητήσουν το θέμα αλκοόλ και οδήγηση. Σε ολομέλεια οι μαθητές παρουσιάζουν τα στοιχεία που συγκεντρώνουν και τα συμπεράσματα. Στο τέλος μπορούν οι μαθητές να αποτυπώσουν τα αποτελέσματα σε μορφή αφίσας, μικρού εντύπου ή φυλλαδίου, ακόμη και να δραματοποιήσουν ένα μέρος της εργασίας. Η εργασία μπορεί να παρουσιαστεί από τους ίδιους τους μαθητές σ' όλη την μαθητική κοινότητα. Οι μαθητές στο πλαίσιο της βιωματικής προσέγγισης μπορούν να συνδέσουν το θέμα τους με ποικίλα γνωστικά αντικείμενα (π.χ. Γλώσσα, Λογοτεχνία, Χημεία, Μαθηματικά, Βιολογία, Πολιτική και Κοινωνική Αγωγή, Οικιακή Οικονομία, Γεωγραφία, Αισθητική Αγωγή).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (PROJECT) ΜΕ ΘΕΜΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΛΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ»

Σέργης Μανόλης και Χατζηθεοχάρους Παναγιώτα, φιλόλογοι αποσπασμένοι στο Π.Ι. Συμμετοχή: Πλιάκου Ζωή, θεολόγος αποσπασμένη στο Π.Ι., Πατσαντζόπουλος Κώστας και Μαγαλιού Μαρία, καθηγητές μουσικών αποσπασμένοι στο Π.Ι.

Επιλογή του θέματος

Κριτήριο για την επιλογή του θέματος υπήρξαν αφενός η ανάγκη γνωριμίας των μαθητών με τις διάφορες μορφές λαϊκού θεάτρου, και ιδιαίτερα με τον Καραγκιόζη, και αφετέρου η δυνατότητα αξιοποίησης των βιωμάτων τους από παραστάσεις λαϊκού θεάτρου.

Σχετικά σχολικά κείμενα: Δ. Μυταρά, *Η ελληνική τέχνη μετά το 1821: Π. Ζωγράφος – Καραγκιόζης*, από το Πολυθεματικό Βιβλίο, Φ. Πολίτη, *Ο Καραγκιόζης*, από τα ΚΝΛ Α΄ Γυμνασίου, *Θέατρο σκιών: μια παλιότερη μορφή θεάτρου*, από το βιβλίο της Γλώσσας της Α΄ Γυμνασίου, και επιπλέον απόσπασμα από *Το Θέατρο Σκιών*, απόσπασμα από το πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ.

Σκοπός

Να γνωρίσουν οι μαθητές το θέατρο σκιών και τις άλλες προγενέστερες μορφές του λαϊκού θεάτρου, να ευαισθητοποιηθούν και να εκτιμήσουν τις εκφάνσεις αυτές του λαϊκού πολιτισμού και να κατανοήσουν τη σημασία τους ως συστατικών στοιχείων της πολιτισμικής παράδοσης του τόπου.

Στόχοι

Οι επιμέρους στόχοι καλό είναι να διατυπωθούν από κοινού με τους μαθητές ανάλογα με τις πλευρές του θέματος που θα αναλάβουν να διερευνήσουν. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν οι παρακάτω στόχοι:

- Να γνωρίσουν πρωτοβάθμιες μορφές λαϊκού θεάτρου, όπως είναι τα παραστατικά έθιμα και δρώμενα, πιο σύνθετες μορφές, όπως οι παραστάσεις καραγκιοζοπαιχτών και ταχυδακτυλουργών, και τέλος τις επεξεργασμένες μορφές του λαϊκού θεάτρου, όπως οι ζακυνθινές ομιλίες, το κουκλοθέατρο κ.ά.
- Να εξοικειωθούν με τα γνωρίσματα της λαϊκής παραγωγής, όπως είναι η συλλογικότητα της παραγωγής και της παραλαβής, η κοινή αισθητική και θεατρική γλώσσα, η τυποποίηση των σκηνικών προσώπων, ο αυτοσχεδιασμός, οι ανάγκες τις οποίες ικανοποιεί
- Να ευαισθητοποιηθούν ειδικότερα στα χαρακτηριστικά, την προέλευση και την πορεία του θεάτρου σκιών στον ελλαδικό χώρο
- Να αποκτήσουν την ικανότητα να παρατηρούν, να καταγράφουν, να περιγράφουν και να αναπαριστούν τοπικά εθιμικά δρώμενα
- Να εκφράσουν τις καλλιτεχνικές δεξιότητές τους αναλαμβάνοντας το ανέβασμα μιας παράστασης καραγκιόζη.

Μεθοδολογικό πλαίσιο

Η προσέγγιση του θέματος που έχει επιλεγεί θα γίνει με τη συνεργασία καθηγητών διαφόρων ειδικοτήτων, γεγονός που καθορίζει τις πτυχές που θα μελετηθούν. Η παρουσία και η καθοδήγηση των μαθητών από τους καθηγητές είναι απαραίτητη, τόσο σε επίπεδο βιβλιογραφικής ενημέρωσης-αναζήτησης, όσο και σε επίπεδο σχεδιασμού των δραστηριοτήτων, αλλά και ευαισθητοποίησής τους στο συγκεκριμένο θέμα.

Στάδιο 1ο: Αφόρμηση και διατύπωση του σκοπού. (Μπορεί στη φάση αυτή να επιχειρηθεί εκμείευση του θέματος από τους εμπλεκόμενους μαθητές με τη χρησιμοποίηση οπτικοακουστικού υλικού και ενεργοποίηση των βιωμάτων τους).

Στάδιο 2ο: Αξιοποιούμε τις σελίδες 62-64 του Πολυθεματικού Βιβλίου (κείμενο Δ. Μυταρά) για να συζητηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά του караγκιόζη, η κρίση που γνώρισε στη δεκαετία του 1930, οι αιτίες της και οι τρόποι αντιμετώπισής της από τους φορείς του. Οι απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα είναι αφετηρίες μετάβασης σε όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με τον караγκιόζη και το λαϊκό θέατρο γενικά. Ο μουσικός, με αφορμή κάποιο απόσπασμα από παράσταση караγκιόζη, εισάγει τους μαθητές στα μουσικά μοτίβα που συνοδεύουν την είσοδο των προσώπων στις παραστάσεις караγκιόζη. Επίσης, με αφόρμηση τα γνωστά στα παιδιά κάλαντα, τις λιτανείες, τις αποκριάτικες μεταμφιέσεις κ.ά., με παράθεση σχετικών φωτογραφιών από λαϊκά δρώμενα, εισάγουμε τους μαθητές στην έννοια των άλλων μορφών του λαϊκού θεάτρου (π.χ. μεταμφιέσεις απόκρεω και δωδεκαήμερου), με έμφαση στο στόχο αυτών των δρωμένων του λαϊκού ανθρώπου: να επενεργήσουν με μαγικό-ομοιοπαθητικό τρόπο στην καρποφορία της φύσης, να ενισχύσουν τη δύναμη που γονιμοποιεί τη γη, να εξευμενίσουν τις κακές δυνάμεις τις οποίες φοβάται. Στο στάδιο αυτό, μπορεί να παρέμβει ο θεολόγος, που μπορεί να εισαγάγει τη θεολογική προσέγγιση στο θέμα των λαϊκών δρωμένων. Στο στάδιο αυτό οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και επιλέγουν τα επιμέρους θέματα-δραστηριότητες που επιθυμούν να αναλάβουν. Καθορίζονται, επίσης, οι στόχοι, ανάλογα με τα επιμέρους θέματα που θα επιλεγούν.

Στάδιο 3ο: Στα επόμενα δίωρα οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, πραγματεύονται κάποιο από τα παρακάτω θέματα. Στη διάρκεια των δίωρων που θα διατεθούν σ' αυτή τη φάση οι μαθητές μπορούν να συζητούν, να παρουσιάζουν στην τάξη την πορεία της έρευνας και της δουλειάς τους και να προσδιορίζουν την επόμενη δράση τους.

Ενδεικτικά θέματα-δραστηριότητες

Καταγωγή του караγκιόζη, Βαλκάνια και θέατρο σκιών, γνωστοί έλληνες караγκιόζοπαίκτες, χαρακτήρες και πρόσωπα του θεάτρου σκιών, η σάτιρα στον караγκιόζη και στον Αριστοφάνη, ο караγκιόζης στο σύγχρονο νεοελληνικό θέατρο, σχεδιάζουν φιγούρες του караγκιόζη και σκηνικά για παράσταση, γράφουν μια σύντομη σκηνή και την παρουσιάζουν με δική τους μουσική επένδυση (με τη βοήθεια του μουσικού), παίρνουν συνέντευξη από έναν τοπικό караγκιόζοπαίκτη ή ιστορικό του θεάτρου σκιών, παρακολουθούν κάποια αναπαράσταση λαϊκού δρωμένου και την περιγράφουν, παρουσιάζουν ένα λαϊκό δρώμενο της περιοχής (με τη βοήθεια και του θεολόγου) είτε μελετώντας σχετική βιβλιογραφία είτε παίρνοντας πληροφορίες από τους κατοίκους, κ.ά.

Στάδιο 4ο: Στη φάση αυτή ανακοινώνονται και παρουσιάζονται όλες οι εργασίες και αξιολογούνται από τους ίδιους τους μαθητές. Η παρουσίαση μπορεί να επαναληφθεί ενώπιον όλου του σχολείου ή και του συλλόγου των γονέων ή και άλλων φορέων και να ζητηθεί η αξιολόγηση της όλης εργασίας απ' όλους μέσω ερωτηματολογίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ιωάννου Γ., *Ο Караγκιόζης*, 3 τόμ., Αθήνα, Ερμής, 1971-1972.

Μέγας Γ., *Ελληνικά εορταί και έθιμα λαϊκής λατρείας*, Αθήνα 1956.

Μερακλής Μ., *Ελληνική λαογραφία, τόμ. 3ος, Λαϊκή τέχνη*, Αθήνα, εκδόσεις Οδυσσέας, 1992.

Πατσάλης Χρ., *Θέατρο σκιών και κουκλοθέατρο στο σχολείο*, χορηγός Δήμος Αμαρουσίου, Αθήνα 1998 (:).

Τσίππρας Κ., *Έλληνες караγκιόζοπαίκτες πίσω από τα φώτα του μερντέ*, Αθήνα, Κοχλίας-ΕΛΙΑ, 2002.